

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น
The Management Model of Buddhist Citizen Council,
Khon Kaen Province

โดย

ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

นางสาวมารีสา ไสวงาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761069

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น
The Management Model of Buddhist Citizen Council,
Khon Kaen Province

โดย

ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

นางสาวมาริสา ไสวงาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761069

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Management Model of Buddhist Citizen Council,
Khon Kaen Province

By

Asst.Prof. Dr. Suwin Thongpun

Miss. Marisa Sa-waingam

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus

B.E.2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761069

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	รูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร. สุวิน ทอปปัน, นางสาวมารีสา ไสวงาม
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษานโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

นโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พบว่า นโยบายพัฒนา ได้แก่ หลักการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ กระบวนการพัฒนา ได้แก่ วิธีการขับเคลื่อนภาคประชาชนในการพัฒนาโดยไม่พึ่งพารัฐ กิจกรรมการพัฒนา ได้แก่ การร่วมกันพัฒนาระบบขนส่งมวลชน ร่วมกันพัฒนาระบบพื้นฐานของโรงพยาบาลแต่ละแห่งให้เชื่อมโยงกัน และร่วมโครงการศูนย์เก็บรวบรวมศูนย์ข้อมูลของจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพแวดล้อมทำงานร่วมกันโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในการทำงาน คือทำงานด้วยจิตอาสา และทำงานด้วยหลักธรรมาภิบาล ไปใช้ในการ การจัดเวทีสาธารณะ ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การปรึกษาหารือกัน การสร้างกัลยาณมิตรในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการมี ๕ คือ ๑) เมืองสีเขียวและสะอาด ๒) เมืองสุขภาวะ สิ่งแวดล้อมที่ดีปลอดภัย ๓) เมืองธรรมาภิบาล ๔) เมืองทันสมัย สมดุล และยั่งยืน ๕) เมืองประชาธิปไตย ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการมี ๕ คือ ๑) การทำงานร่วมกัน ๒) การแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ ๓) การเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การสร้างพลังปัญญาของชุมชน ๕) การกระจายอำนาจสู่ประชาชน

Research Title: The Management Model of Buddhist Citizen Council,
Khon Kaen Province

Authors: Asst.Prof. Dr. Suwin Thongpun, Miss. Marisa Sa-waingam

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen campus

Academic Year: 2561/2018

Funds granted by: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research were:1) to study the policy, processes and activities of Khon Kaen city development; 2) to develop the management model of the Buddhist Citizen Council in Khon Kaen province; 3) to propose strategies and a Buddhist Citizen Council management model in Khon Kaen province. This study was a qualitative research and its research tools included in-depth interviews of 30 key informants. The obtained data were analyzed by descriptive method.

The research results were as follows:

The study the policy, processes and activities of Khon Kaen city development found that the development policy is the implementation principles, which consist of vision, mission and strategy and the development process is a means of driving the public sector to develop without relying on the government. The development activities includes joint development of the mass transit system and the basic system of each hospital to be linked together and the data center collection center project of Khon Kaen province.

Based on the study of the development of a Buddhist Citizen Council management model in Khon Kaen, it was found that the Citizen Council worked together by using Buddhist principles with volunteer spirit, good governance in organizing public forums which let people express their opinions and listen to opinions from the people, jointly plan and make a decision, create consultation and good friendship in collaboration of all parties.

In regards to the strategies and a Buddhist Citizen Council management model in Khon Kaen province, it was found that there are five management strategies: 1) green and clean city; 2) well-being city with good and safe environment; 3) good governance city; 4) modern, balanced and sustainable city; 5) democratic city. There are five management models: 1) collaboration; 2) expressing opinions and suggestions; 3) collaborative learning; 4) building community's wisdom; 5) power decentralization to people.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นอย่างสูง ที่ให้การสนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ) อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบุคลากรของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในสำนักงานวิจัยของวิทยาเขตขอนแก่นทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดจนเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเสวนา ที่ได้ให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และอนุเคราะห์ให้ข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการพัฒนาในชุมชน สังคมต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น และคณะ

๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ คำถามวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๘
๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ.....	๑๐
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี สภาพลเมือง.....	๑๑
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี การเมืองภาคพลเมือง.....	๑๖
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี ประชาสังคม.....	๒๕
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี สมัชชาพลเมืองที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ.....	๓๕
๒.๕ แนวคิด การบริหารจัดการสภาพลเมือง.....	๔๒
๒.๖ แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธ.....	๕๒
๒.๖.๑ หลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการ.....	๕๓
๒.๖.๒ ความหมายของหลักธรรมาภิบาล.....	๕๓
๒.๖.๓ องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาล.....	๕๖
๒.๖.๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการ.....	๕๘
๒.๗ บริบทจังหวัดขอนแก่น.....	๖๒
๒.๗.๑ ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น.....	๖๒
๒.๗.๒ ลักษณะภูมิประเทศ.....	๖๔
๒.๗.๓ ลักษณะภูมิอากาศ.....	๖๔

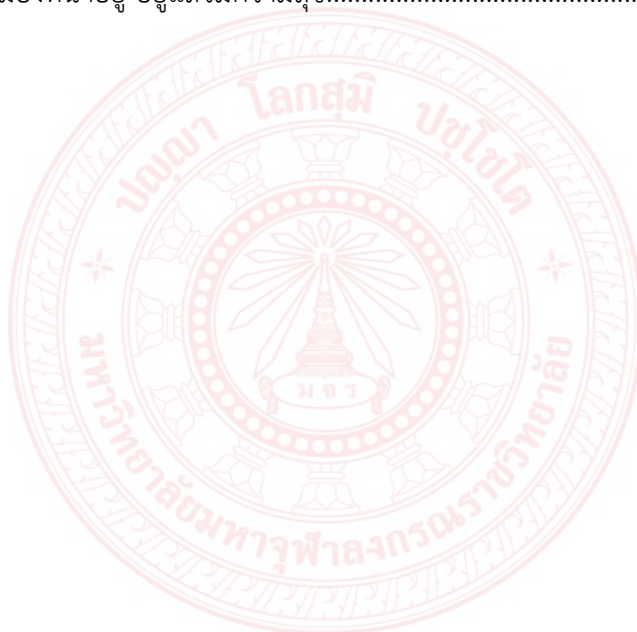
๒.๗.๔ ประชากร.....	๖๔
๒.๗.๕ งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ.....	๖๕
๒.๗.๖ เขตการปกครองจังหวัดขอนแก่น.....	๖๕
๒.๗.๗ พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนประชาชนจังหวัดขอนแก่น.....	๖๗
๒.๗.๘ เป้าหมายของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น.....	๖๙
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๑
๒.๘.๑ งานวิจัยในประเทศ.....	๗๑
๒.๘.๒ งานวิจัยต่างประเทศ.....	๗๔
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๗๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๖
๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๙
๓.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ.....	๘๐
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๘๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๓
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๘๓
๓.๘ ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	๘๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษา.....	๘๗
๔.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น.....	๘๗
๔.๒ นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น.....	๑๐๐
๔.๓ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น.....	๑๐๕
๔.๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดขอนแก่น.....	๑๐๙
๔.๕ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๑๒๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล การวิจัย.....	๑๒๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๒๗
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๗
บรรณานุกรม.....	๑๓๘
ภาคผนวก.....	๑๔๒
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๔๓

ภาคผนวก ข ภาพลงพื้นการวิจัย.....	๑๔๗
ภาคผนวก ค แบบตอบรับบทความวิจัย / หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์.....	๑๕๑
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๕๔
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๕๘

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่ ๑.๑ การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ.....	๘
ภาพประกอบที่ ๒.๑ แผนที่จังหวัดขอนแก่น.....	๖๖
ภาพประกอบที่ ๓.๑ ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	๘๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑ สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา.....	๑๐๖
ภาพประกอบที่ ๔.๒ องค์กรบริหารจัดการ smarตชิติและไม่รีตี.....	๑๒๑
ภาพประกอบที่ ๔.๓ กระบวนการพัฒนาขอนแก่น.....	๑๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔ เมืองที่น่าอยู่ อยู่แล้วมีความสุข.....	๑๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย หรือระบอบปรimitาญาสิทธิราชย์ มีกฎหมายสูงสุด คือรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุขของประเทศ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยยังเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เป็นไปตามหลักการ มีการปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจตั้งคณะรัฐบาลและกำหนดบทบัญญัติขึ้นเอง ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพดังที่ควรจะเป็น ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองในแบบรัฐเดี่ยวที่มีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง การบริหารจัดการของรัฐจึงมุ่งรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางมากกว่าจะกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นสู่ประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๔๐ ถือว่าหัวใจสำคัญของการเมืองคือ ประชาชนจึงได้ปรับการเมืองให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากขึ้น ด้วยการเพิ่มสิทธิเสรีภาพให้ประชาชนในด้านต่างๆ พร้อมทั้งทำให้สิทธิและเสรีภาพนั้นมีผลเป็นจริงในทางปฏิบัติในมาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน และเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญนี้ได้ให้ความสำคัญของพลเมืองอย่างมาก ด้วยการปกป้องสิทธิด้านต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีเนื้อหาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมกับการเมืองโดยตรง เพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.๒๕๔๐ และ ปีพ.ศ.๒๕๕๐ โดยแนวทางนี้ “สมัชชาพลเมือง” จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างพื้นที่และกลไกการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่กว้างขวาง เป็นที่ยอมรับ เป็นไปตามพลวัตรของภาคพลเมืองเอง มีความหลากหลายตามความแตกต่างของแต่ละภูมิสังคม และสามารถดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อเป็นเวทีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรและพลเมืองที่มีอยู่ในพื้นที่ สู่การเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน และสร้างความสมานฉันท์ของภาคพลเมืองกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อทำให้เกิดความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพของคน ชุมชน และท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคพลเมืองเอง^๑

^๑สมัชชาพลเมืองกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน, พิมพ์ที่สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป.เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป.

ในการบริหารจัดการของภาครัฐแนวใหม่ได้เข้ามามีบทบาทต่อการบริหารจัดการภาครัฐเป็นอย่างมากทำให้ภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และนำวิธีการทำงานใหม่เข้ามาใช้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ปกครองมาเป็นผู้ให้บริการโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศโดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบการทำงานของภาครัฐมากขึ้นซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนเทคนิค วิธีการ การบริหารจัดการ กระบวนทัศน์ในการทำงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและเกิดปัญหาสภาพเมือง จึงเป็นที่ที่ให้พลเมืองทั้งแบบบุคคลและกลุ่ม ได้เสนอสิ่งที่อยากเห็น ปัญหาที่อยากแก้ไข และทางออก แล้วพูดคุยร่วมกัน รวมทั้งพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา พัฒนาบ้านเมืองร่วมกันที่ผ่านมาการทำงาน หรือดำเนินนโยบายต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จะเกิดจากการทำงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ หน่วยงานราชการต่างๆ โดยประชาชนแทบไม่มีส่วนร่วมทำให้บ่อยครั้งพบว่าทิศทางหรือนโยบายที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

ในจังหวัดขอนแก่นได้มีการบริหารจัดการในการก่อตั้งสภาเมืองขอนแก่น เมื่อปี ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคมสโมสรต่างๆ รวมกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือการพัฒนาเมือง การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การปรับภูมิทัศน์เมืองขอนแก่นให้น่าอยู่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมให้ชาวขอนแก่นสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาล เทศบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุน หรือรับมาดำเนินการให้ เช่น ศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์โดยประชาชน ขณะนั้นก็เกิดการรวมตัวของกลุ่มปัญญามิตร ประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น อบจ.ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และสภาองค์กรชุมชนหนังสืออีสานปชีวิต ในการขับเคลื่อนสมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น จึงถือว่าเป็นแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่สร้างกระแส พื้นที่จัดการตนเอง และ จังหวัดที่จัดการตนเอง ซึ่งเป็นรูปแบบความเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบหนึ่งซึ่งนำไปสู่การเชื่อมโยงกับการปฏิรูปประเทศไทยขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเพื่อจะสนับสนุนให้ประชาชนในจังหวัดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนาการบริหารจัดการจังหวัดของตนเองในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชนในพื้นที่โดยเน้นการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัด^๒

สภาพการเมืองจังหวัดขอนแก่นมีหลายองค์กรที่เข้ามาร่วมมือกันทางการเมือง แต่ละองค์กรก็มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละองค์กร แต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไปอันเป็นสาเหตุสำคัญเกิดจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองการแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์โดยใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือสนับสนุนแต่ละฝ่าย จนกระทั่งลุกลามกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคม ทางการเมือง และความแตกแยกในมวลหมู่ประชาชนที่ยากต่อการเยียวยาแก้ไข

ความขัดแย้งที่กล่าวมานั้นต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปแก้ไขความขัดแย้งหรือเข้าไปช่วยส่งเสริมให้สังคมการเมืองอยู่อย่างสงบสุข ซึ่งมีหลักธรรมอย่าง เช่น ศีล ๕^๓ คือการทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น การทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล และหลักธิปไตย มีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) อุตตาริบัติย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารถนาและสิ่งทีเนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน ๒) โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้้นั้น หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน และ ๓) ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความรู้สุจริตใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชาธิปไตย หรือหลักข้อ ๓ คือ ธรรมาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างในการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น พระธรรมปิฎกมองเห็นว่า การปกครองนั้น หากเป็นไปเพื่ออยากได้ผลประโยชน์ อยากใหญ่ อยากโต อยากมีอำนาจ อยากได้อะไรๆ ต้องเป็นไปตามความยึดถือของตน ซึ่งจะตรงกันข้ามกับจริยธรรม ถ้าถูกต้อนหา มานะ หรือ ทิฐิครอบงำ แน่นนอนว่า จริยธรรมเดินไปไม่ได้

^๒เจริญลักษณ์ เท้ชรประดับ, สุวิมล มีแสง จาก “ขอนแก่นทศวรรษหน้า” และ “สมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น” ทุนทางสังคมสู่การสร้าง “พลังพลเมือง”, สมัชชาพลเมืองกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน, (พิมพ์ที่สำนักการพิมพ์: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป.), หน้า ๒๘.

^๓พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์ที่ตั้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

เพราะฉะนั้น ทางแก้ไขเรื่องนี้ก็คือ จะต้องมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ฝังลึกลงไป ในจิตใจของคนในสังคมให้ได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่าสนับสนุนการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย เพราะสอนให้คนมีความเสมอภาคและเสรีภาพ ไม่ได้บังคับให้เชื่อ สอนให้คนใช้เหตุผล สอนให้สังคมเกิดความสามัคคีกันและรวมกลุ่ม สอนให้คนประพฤติดีมีศีลธรรม เป็นธรรมที่ส่งเสริม ความพร้อมเพรียงความสามัคคีของหมู่คณะซึ่งถือได้ว่า เป็นหลักการของประชาธิปไตยและ ต้องอาศัยหลักนิติธรรมและหลักราชาธรรมที่บูรณาการร่วมกันเข้ากับหลักความซื่อตรงเที่ยงธรรมแห่ง ทศพิธราชธรรมในการปกครองประเทศไทยก็จะสามารถแสวงหาหลักการและกลไกการปรองดอง สมานฉันท์โดยแนวทางวิถีพุทธในสังคมไทยที่จะนำไปสู่การสร้างสังคมประชาธิปไตยได้เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มีหลักธรรมแห่งทางสายกลางในการสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์เพื่อหยุดยั้งการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและสร้าง ประชาธิปไตยให้กลับคืนมาในสังคมไทย^๕

สำมะโนประชากรและการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้สำรวจสำมะโนประชากรในประเทศไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประชากรในประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๘๓ %^๕ เป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนในจังหวัดขอนแก่นส่วนมากเป็นชาวพุทธ และพุทธ ศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมปรัชญา แนวคิด และวิถีชีวิตของคนขอนแก่น และการพัฒนาเมืองและ การอยู่ร่วมกันของประชาชนจังหวัดขอนแก่น จึงมีกรอบแนวคิดตามความเชื่อแบบพุทธอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เพื่อเสนอ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นรูปธรรมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษานโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น
๒. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น
๓. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

^๕สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ, แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/> สืบค้นวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๙

๑.๓ คำถามวิจัย

๑. การพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่เมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้ ต้องวางนโยบายอย่างไรบ้าง มีกระบวนการพัฒนาอย่างไรบ้าง และกิจกรรมในการพัฒนาอย่างไรบ้าง
๒. สภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีรูปแบบการบริหารจัดการ และรูปแบบการพัฒนาเมืองขอนแก่นอย่างไรบ้าง
๓. สภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ใช้ยุทธศาสตร์อย่างไรบ้าง และมีรูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่เมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้ อย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาการตั้งสภาพลเมือง การร่วมมือในการทำงานของสภาพลเมือง มีการใช้ปรัชญา แนวคิด หลักการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กระบวนการ และกิจกรรมในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ใน ๓ ด้านคือ

๑. ศึกษานโยบายในการพัฒนาเมืองแต่ละด้านที่จะทำให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จ ศึกษากระบวนการในการพัฒนาในแต่ละด้าน ในแต่ละขั้นตอน และศึกษากิจกรรมในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นแต่ละกิจกรรมที่จะพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่เมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้
๒. ศึกษาสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น โดยการศึกษาแต่ละหน่วยงานที่เข้ามาร่วมกันพัฒนาเมืองขอนแก่น ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและรูปแบบการทำงานร่วมกันของสภาพลเมืองเชิงพุทธจังหวัดขอนแก่น
๓. ศึกษาสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เสนอยุทธศาสตร์ ละรูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่เมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้

๒. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๖ หน่วยงาน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนสภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น และเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนในการพัฒนาเมืองขอนแก่น มีดังนี้

๑. เทศบาลนครขอนแก่น เป็นหน่วยงานหลักในการวางนโยบายในการพัฒนาภายในเขตพื้นที่เทศบาลเมือง และเป็นเป็นศูนย์กลางในการประสานงานของจังหวัด ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก เทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๕ คน

๒. องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยงานหลักในการวางยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง การวางระบบผังเมือง และสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน ๕ คน

๓. คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น เป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เพราะองค์กรสงฆ์คือจุดศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ และองค์กรสงฆ์ยังเป็นสัญลักษณ์ของ คุณงามความดี การพัฒนาที่ดีต้องพัฒนาที่ยั่งยืนต้องพัฒนารูปธรรมซึ่งหมายถึง สิ่งที่เป็นกายภาพ และนามธรรมซึ่งหมายถึงการพัฒนาจิตใจ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากองค์กรสงฆ์ จำนวน ๕ คน

๔. หอการค้าจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยงานในการวางแผนทางด้านสินค้า ด้านการตลาด ด้านเศรษฐกิจ ระบบการค้าและดูแลผู้ประกอบการการค้า ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสภาอุตสาหกรรม จำนวน ๕ คน

๕. สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยงานในการวางแผนทางด้านอุตสาหกรรม และเป็นผู้ดูแลจัดพื้นที่ในการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม จัดสรรพื้นที่ในการสร้างห้างสรรพสินค้า การ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสภาอุตสาหกรรม จำนวน ๕ คน

๖. มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานวิชาการที่ให้ความรู้ในการพัฒนา และเป็นตั้งของ ศูนย์ประสานงานสภาพเมืองจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากบุคคลที่ทำงานใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน ๕ คน

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ๑) เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสภาพเมืองของอำเภอเมืองขอนแก่น ๒) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมสภาการเมืองจังหวัดขอนแก่นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ๓) เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้ โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานละ ๕ คน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่ในการวิจัย คือ เขตอำเภอเมืองขอนแก่น ซึ่งประกอบไปด้วย ๖ หน่วยงาน ประกอบไปด้วย เทศบาลนครขอนแก่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สถาบันการศึกษาจังหวัดขอนแก่น หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ในการวิจัย

สภาพเมือง หมายถึง ที่ประชุม สถานที่จัดประชุม และองค์กร ของสมาชิกที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่นที่มีสิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้ง และสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สามารถทำหน้าที่คอยถ่วงดุล ตรวจสอบฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหารนครขอนแก่น พร้อมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์นโยบาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นของนโยบายสาธารณะ

สภาพพลเมืองเชิงพุทธ หมายถึง ที่ประชุม สถานประชุม และองค์กรของสมาชิกที่มีจิตสาธารณะ เช่น ผู้ที่มีความเสียสละ พุดจาที่เป็นประโยชน์ เป็นผู้ที่ทำประโยชน์สาธารณะ เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม อยู่ในจังหวัดขอนแก่นที่มีสิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้ง และสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สามารถทำหน้าที่คอยถ่วงดุล ตรวจสอบฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหารนครขอนแก่น พร้อมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนปัญหาที่เกิดหรือจะเกิดขึ้นของนโยบายสาธารณะ

นโยบายพัฒนาการเมือง หมายถึง ข้อกำหนด หรือหลักการที่เป็นระเบียบที่สร้างขึ้นอย่างเป็นแบบแผนสำหรับใช้ในองค์กร ในหน่วยงาน หรือในสังคม ได้ยึดถือในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งเอา

กระบวนการพัฒนาการเมือง หมายถึง การขับเคลื่อนของสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ในการแสดงความคิดเห็น ในการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ในการจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อพัฒนาในพื้นที่ตนเอง เช่น การร่วมมือกันของภาคเอกชนในจัดตั้งบริษัทพัฒนาเมืองขึ้น เพื่อทำการพัฒนาเมืองขอนแก่น เป็นต้น

กิจกรรมพัฒนาการเมือง หมายถึง กระบวนการทางการเมืองที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมืองที่ปรารถนา เป็นระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ ตรวจสอบ แสดงความคิดเห็น เสนอนโยบายทางการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

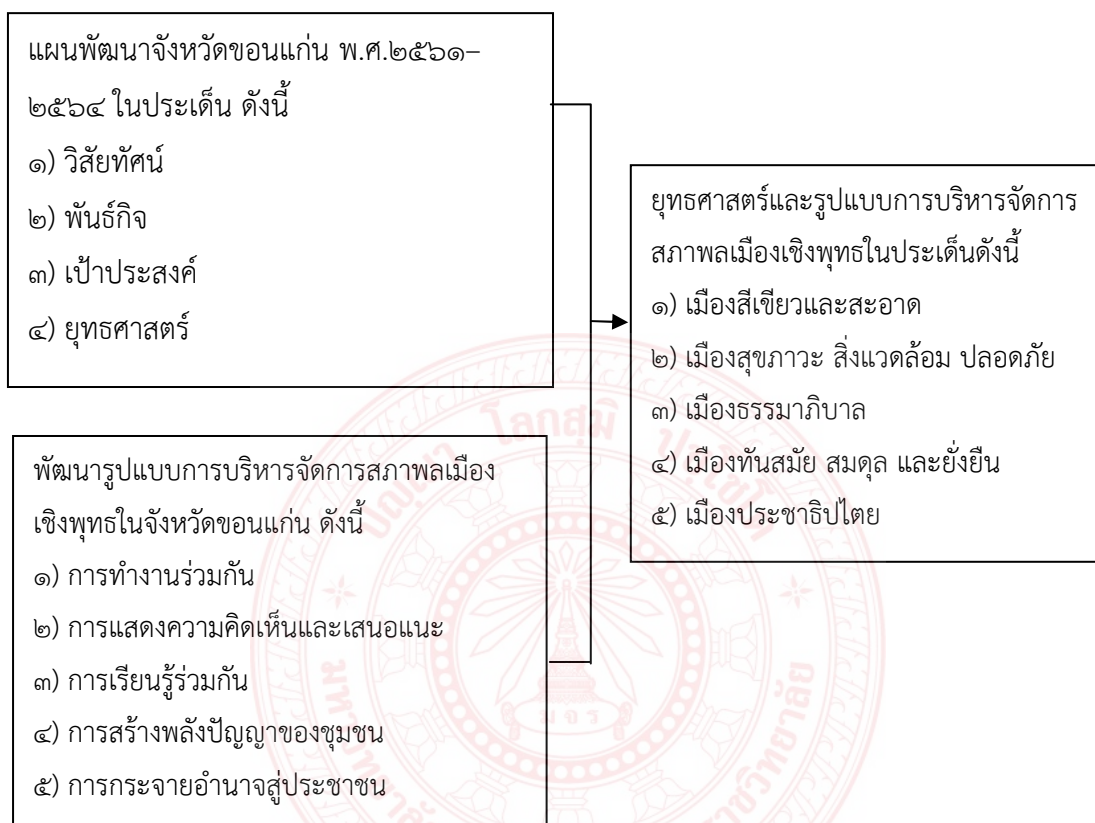
การบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระบบ จัดระเบียบ และบุคคลในการทำงานร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย นโยบาย การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดวางทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน และการควบคุมองค์กรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการร่วมกันของสังคม

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพพลเมืองเชิงพุทธ หมายถึง แผนการดำเนินงานที่ในองค์กรสร้างขึ้นมาใช้งานเฉพาะในองค์กร ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนการดำเนินงานที่มีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายที่ชัดเจนให้คนในองค์กรปฏิบัติร่วมกันของทุกฝ่ายด้วยการผนึกกำลังกันถือว่าเป็นหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อกระทำพันธกิจขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งเอาไว้

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพพลเมืองเชิงพุทธ หมายถึง วิธีการบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นของภาคพลเมืองที่ร่วมมือกันทำงาน โดยการนำหลักการ และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการในการทำงาน เช่น จิตอาสา และหลักธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นแนวคิดในการทำงาน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่นสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ได้นโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ และเมืองโมริซิตี้

๒. ได้การพัฒนาในรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. ได้ยุทธศาสตร์ และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในการทำงานร่วมกัน

๔. ได้หลักการ วิธีการ รูปแบบ ของการร่วมมือกันทำงานของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในการทำงานด้วยจิตอาสาในการพัฒนาเมืองของตนเอง โดยไม่พึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ สภาพแวดล้อมจังหวัดขอนแก่นร่วมมือกันทางงบประมาณเอง

๕. ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นรูปแบบของการพัฒนาเมืองโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ ให้กับจังหวัดหรือเมืองที่ต้องการพัฒนาเมืองของตนเองอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

๑. ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสภาพเมืองจังหวัดขอนแก่น ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ในด้านนโยบาย กระบวนการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนา รูปแบบการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยการไม่พึ่งพารัฐ ให้เมืองขอนแก่นเป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองไมร์ซิตี้

๒. ได้ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น ร่วมกันวางเป้าหมายการพัฒนา ร่วมในการบริจาคทรัพย์สิน แล้วตั้งบริษัทในการพัฒนาเมืองขอนแก่นขึ้น เริ่มจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการขนส่งมวลชน ผังเมือง สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

๓. สภาพเมืองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบไปด้วยองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนจังหวัดขอนแก่น ได้มีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และโอกาสของการพัฒนาเมือง โดยไม่พึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ ร่วมมือกันทำงานด้วยจิตอาสา และความโปร่งใส ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างดุลยภาพทางสังคมของประชาชน จังหวัดขอนแก่น

๔. หน่วยงานที่ร่วมกันพัฒนาเมืองขอนแก่น มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเข้ามาใช้ในการทำงาน เช่น การนำเอาหลักอปริหานิยธรรม จิตอาสา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี ความโปร่งใสในการทำงาน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธจริยศาสตร์การพัฒนา และการสร้างดุลยภาพทางสังคมไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี สภาพแวดล้อม
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี การเมืองภาคพลเมือง
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี ประชาสังคม
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี สมัชชาพลเมืองที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ
- ๒.๕ แนวคิด การบริหารจัดการสภาพแวดล้อม
- ๒.๖ แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธ
  - ๒.๖.๑ หลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการ
  - ๒.๖.๒ ความหมายของหลักธรรมาภิบาล
  - ๒.๖.๓ องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาล
  - ๒.๖.๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการ
- ๒.๗ บริบทจังหวัดขอนแก่น
  - ๒.๗.๑ ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น
  - ๒.๗.๒ ลักษณะภูมิประเทศ
  - ๒.๗.๓ ลักษณะภูมิอากาศ
  - ๒.๗.๔ ประชากร
  - ๒.๗.๕ งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ
  - ๒.๗.๖ เขตการปกครองจังหวัดขอนแก่น
  - ๒.๗.๗ พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนการประชาชนจังหวัดขอนแก่น
  - ๒.๗.๘ เป้าหมายของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - ๒.๘.๑ งานวิจัยในประเทศ
  - ๒.๘.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี สภากลเมือง

สภากลเมือง เป็นหน่วยงานที่ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ร่วมมือกันจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญไทยได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกและพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับประชาชน ซึ่งมีแนวคิดและทฤษฎีสภากลเมืองดังนี้

ความเป็นมาของ สภากลเมือง (Civil Juries หรือ Citizen Juries) เป็นรูปแบบที่ใช้ในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษ ๗๐ มีการคัดเลือกลูกขุนมาจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่พิจารณากิจกรรมต่างๆ ซึ่งอาจจะใช้ระยะเวลาไม่นานแล้วแต่ภารกิจ สภากลเมืองนี้จะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ (Interest Groups) โดยคณะลูกขุน (ซึ่งของไทยเราผมใช้คำว่า “สภากลเมือง” แทนเพื่อมิให้สับสนกับคำว่าลูกขุนในระบบศาล) จะทำหน้าที่ฟังการอภิปราย หรือการชี้แจงของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งซักถาม และฟังเหตุผลของแต่ละฝ่าย เรื่องราวต่างๆ ที่จะเข้าสู่สภากลเมืองนี้จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะที่จะต้องร่วมกันตัดสินใจโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมกันแทนการโหวตเพื่อเอาแพ้เอาชนะ สภากลเมือง ในจังหวัดขอนแก่นจึงเป็นรูปแบบการคัดคนเข้ามาทำงานในการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น โดยการคัดเลือกผู้แทนของแต่ละกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เข้ามาตัดสินใจในการบริหารเมืองในด้านนโยบายสาธารณะ ทำหน้าที่ของสภากลเมืองคือทำหน้าที่ในการคัดค้านเสนอแนวคิดและ จะทำหน้าที่ฟังการอภิปราย หรือการชี้แจงของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งซักถาม และฟังเหตุผลของแต่ละฝ่าย ส่วนนโยบายต่างๆ ที่จะเข้าสู่สภากลเมืองจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะที่จะต้องร่วมกันตัดสินใจโดยใช้หลักการมีความคิดเห็นร่วมกัน มีใช้การลงคะแนนเสียงเพื่อเอาแพ้เอาชนะกัน

ความเป็นมาของสภากลเมือง

สภากลเมืองมีนักคิดทางการเมืองประเทศไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของสภากลเมืองไว้ดังนี้

“สภากลเมือง” แยกออกเป็น สภากับพลเมือง ในความหมายของ“สภา” คือ ที่ประชุม ซึ่งเป็นสถานที่จัดประชุมในสถานที่ต่างๆ ต่างที่ ต่างวาระ และขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมาชิก ที่จะกำหนดวาระการประชุมขึ้นมา

ความหมายของ “พลเมือง” หมายถึง บุคคลที่อยู่ในประเทศซึ่งมีสิทธิออกเสียงและสามารถแสดงความคิดเห็น รวมถึง การมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ภายในประเทศ และการบริหารประเทศรวมถึงนโยบายที่รัฐจัดขึ้น ซึ่งพลเมืองเองก็มีสิทธิและสามารถเสนอความคิดเห็นออกมาเป็นนโยบายต่างๆ ได้

พลเมือง” แตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” ซึ่งประชาชน หมายถึง บุคคลที่อยู่ในประเทศ ซึ่งเป็นผู้ถูกระงับการกระทำแม้มีสิทธิในการเลือกตัวแทนในระบอบประชาธิปไตย แต่การแสดงออกซึ่งความ

คิดเห็นจะผ่านผู้แทนที่ตนเลือกไปทำหน้าที่แทนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นโดยตรงต่อการบริหารงานของฝ่ายบริหารของรัฐบาลได้

เพิ่มสิทธิ ของพลเมืองตามความหมาย “สภาพลเมือง” จึงกำหนดให้ “สภาพลเมือง” เป็นสภาที่คู่ขนานกับ “สภาองค์กรบริหารท้องถิ่น” มีบทบาทดังนี้ คือ

ตรวจสอบการกระทำของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตจังหวัด

ตรวจสอบ กำกับจริยธรรม คุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น หากพบการกระทำผิดจริยธรรมร้ายแรงจะส่งเรื่องให้รัฐสภาและประชาชนลงคะแนนถอดถอน ส่งเสริมให้พลเมืองมีการรวมตัวเป็นสมัชชา เพื่อทำหน้าที่ร่วมตัดสินใจและดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่นนอกจากนี้ยังมีหน้าที่ให้ความเห็นต่อการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์กรบริหารท้องถิ่น

๒.๑.๑ แนวคิดสภาพลเมือง

แนวคิดสภาพลเมืองเกิดขึ้นจากปัญหาการเมืองการปกครอง ในระบบเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีการบริหารบ้านเมืองของหน่วยงานที่ใช้อำนาจอธิปไตยที่ถือเอาอำนาจ และผลประโยชน์ของตนและพรรคพวกเป็นหลัก ทำให้เกิดการขาดเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะหน่วยงานหลัก ๓ หน่วยงาน คือ

๑) หน่วยงานบริหาร ได้แก่ หน่วยงานของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง ซึ่งเรียกว่าฝ่ายบริหาร

๒) หน่วยงานนิติบัญญัติ ได้แก่ หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ในการออกกฎหมายและกฎระเบียบต่างต่างๆ ซึ่งเรียกว่าอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ

๓) หน่วยงานตุลาการ ได้แก่ หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินความตัดสิน ดูแลด้านความยุติธรรมของบ้านเมือง

หน่วยงานทั้ง ๓ เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจตามหน้าที่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีอำนาจภายในกรอบของหน่วยงานตนเองซึ่งไม่สามารถตรวจสอบ และคานอำนาจหน่วยงานอื่นได้อย่างจริงจัง ก็เพราะอำนาจฝ่ายบริหาร (รัฐบาล) กับ ฝ่าย นิติบัญญัติ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายรัฐบาล) ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่มาจาก ฐานอำนาจเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน และการที่จะให้อำนาจฝ่ายตุลาการ ได้เข้ามาตรวจสอบกับอีก ๒ อำนาจนั้น ก็จะเกิดการต่อต้านทางการเมืองอย่างรุนแรง จาก ๒ อำนาจนั้น จึงทำให้มีผู้เสนอ อำนาจที่ ๔ นั่นก็คือ อำนาจประชาธิปไตย ทางตรง ที่ก่อให้เกิดแนวคิด หรือเรียกอีกชื่อว่า สภาพลเมือง ขึ้นมา เพื่อสามารถเข้าไปตรวจสอบ และคอยควบคุมทั้ง ๓ อำนาจที่มีอยู่ การที่เราจะนำศักยภาพของ ท้องถิ่น ไปพัฒนาและปฏิรูปประเทศ จะต้องประกอบไปด้วย สภาพลเมือง ซึ่งมีความหลากหลายในพื้นที่ ทั้งที่มี อยู่เองตามธรรมชาติ หรือที่ได้จัดตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะ

ได้แก่ บุคลากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพเมือง ที่มีความสำคัญอยู่แล้วในระดับพื้นที่ ดังนั้น สภาพเมืองตามรัฐธรรมนูญ สามารถที่จะตรวจสอบ กำกับ จริยธรรม คุณธรรมของฝ่ายการเมืองในพื้นที่ และร่วมตัดสินใจ เป็นที่ปรึกษาแก่ประชาชน ในพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีการการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม จึงเป็นสิ่ง สำคัญ ไม่ว่าในมิติใดๆ ของ สภาพเมือง สภาพเมืองที่จะได้รับการจัดตั้งขึ้นมา จากจำนวนสมาชิกที่มีความ หลากหลายในกลุ่มอาชีพ และจะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม อย่างไร จะมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเท่าใด สามารถสร้างกระบวนการ คัดสรรหรือเลือกสรร มีอำนาจหน้าที่และภารกิจที่จะได้รับมอบหมาย ฯลฯ เพื่อที่ทำให้ สภาพเมืองท้องถิ่น สร้างความเชื่อถือศรัทธาและมั่นใจของพี่น้องประชาชนในพื้นที่ ^๑

“สภาพเมืองท้องถิ่น” เกิดขึ้นได้ ต้องเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ อย่าง ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ที่หลากหลายร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็น “สภาพเมือง” และพัฒนาให้เข้มแข็งตั้งแต่ปัจจุบันเป็นต้นไป ในบทบาท อำนาจ หน้าที่ สิทธิ ในตรวจสอบโดยภาคประชาชน ทุกระดับชั้น ทุกขั้นตอน ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีประชาชนเป็นเจ้าของ ประเทศโดยตรง

สภาพเมือง ระดับชาตินั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่เริ่มจัดตั้งจากระดับพื้นที่ซึ่งเป็น ฐานรากของการพัฒนาประชาธิปไตย สภาพเมือง สามารถเกิดขึ้นได้ โดยที่เรา ไม่ต้องรอรัฐธรรมนูญ โดยเริ่มจากชุมชน หมู่บ้าน ตำบล เทศบาล เริ่มจากสมาชิก ผู้มีจิตสำนึกคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมานั่งพูดคุยกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรักษา สิทธิและผลประโยชน์สาธารณะ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านตำบลรวมตัวกัน จัดตั้งเป็น สภาพเมือง เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองระดับท้องถิ่น ดังนั้นการที่จะทำให้เกิด^๒

๒.๑.๒ ความหมายของสภาพเมือง

ความหมายของ สภาพเมือง แยกออกเป็น สภา กับ พลเมือง ในความหมายของ สภา คือ ที่ประชุม ซึ่งเป็นสถานที่จัดประชุมในสถานที่ต่างๆ ต่างที่ ต่างวาระ และขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมาชิก ที่จะกำหนดวาระการประชุมขึ้นมา ความหมายของ พลเมือง หมายถึง บุคคลที่อยู่ในประเทศ ซึ่งมีสิทธิ ออกเสียงและสามารถแสดงความคิดเห็น รวมถึง การมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ภายในประเทศ และการบริหารประเทศรวมถึงนโยบายที่รัฐจัดขึ้น ซึ่งพลเมืองเอง ก็มีสิทธิและสามารถเสนอความคิดเห็นออกมาเป็นนโยบายต่างๆ ได้ พลเมือง แตกต่างจากคำว่า ประชาชน ซึ่งประชาชน หมายถึง

^๑ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน ร่วมกับสถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, สภาพเมืองท้องถิ่น การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วม การจัดตั้งและขับเคลื่อนสภาพเมืองท้องถิ่น, (เชียงใหม่: สถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, มปป., หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

บุคคลที่อยู่ในประเทศซึ่งเป็นผู้ถูกระงับแม้มีสิทธิในการเลือกตัวแทนในระบบ ประชาธิปไตย แต่การ แสดงออกซึ่งความคิดเห็นจะผ่านผู้แทนที่ตนเลือกไป ทำหน้าที่แทนไม่สามารถแสดงความคิดเห็น โดยตรงต่อการบริหารงานของ ฝ่ายบริหารของรัฐบาลได้^๓

ดังนั้น สภาพพลเมือง หมายถึง ที่ประชุม สถานที่จัดประชุม และองค์กร ของสมาชิกที่อยู่ใน จังหวัดขอนแก่นที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง และสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สามารถทำหน้าที่คอยถ่วงดุล ตรวจสอบฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหารนครขอนแก่น พร้อมทั้งกำหนด วิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนปัญหาที่เกิดหรือจะเกิดขึ้นของนโยบายสาธารณะ

๒.๑.๓ ทฤษฎีสภาพพลเมือง

สภาพพลเมือง มีหลักการหรือทฤษฎีในการทำงาน ในการใช้อำนาจหน้าที่และการกำหนด คุณสมบัติ ของสมาชิกสภาพพลเมืองที่อยู่ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ ในระบบการปกครองแบบ ประชาธิปไตย ดังนี้

๒.๑.๓.๑ บทบาทสภาพพลเมือง

บทบาทของพลเมืองตามความหมาย สภาพพลเมือง จึงกำหนด ให้ สภาพพลเมือง เป็นสภาที่ คู่ขนานกับ สภาองค์กรบริหารท้องถิ่น มีบทบาท ดังนี้ คือ ตรวจสอบการกระทำของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิก สภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขต จังหวัด ตรวจสอบ กำกับจริยธรรม คุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น หากพบการกระทำผิดจริยธรรมร้ายแรงจะส่งเรื่องให้ รัฐสภาและประชาชนลงคะแนนถอดถอน ส่งเสริมให้พลเมืองมีการรวมตัวเป็นสมัชชา เพื่อทำหน้าที่ร่วมตัดสินใจ และดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อ ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ให้ความเห็นต่อการ บริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์กร บริหารท้องถิ่น สภาพพลเมือง ในบทบาท อำนาจ หน้าที่นั้น จะไม่ถูกระงับอย่าง เดียวแต่เรามีสิทธิเป็น ผู้กระทำ โดยใช้สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การเสนอให้ออก กฎหมาย การตรวจสอบ การกำหนดกฎหมาย การถอดถอนผู้บริหาร การสนับสนุนผู้แทนให้ทำในสิ่งที่ ดี และการตัดสินใจ ร่วมกับภาครัฐในนโยบายสำคัญๆ

๒.๑.๓.๒ อำนาจ หน้าที่สภาพพลเมือง

อำนาจ หน้าที่อธิปไตยของสภาพพลเมือง คืออำนาจในการจัดการ อำนาจในการปกครอง ในอดีตที่ผ่านมาอำนาจนี้รัฐบาลใช้แทนประชาชน ในยุคปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ ประชาชนก็มีความรู้ความสามารถในการบริหารบ้านเมือง การเมืองการปกครอง จึงเป็นเหตุ

^๓ ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน ร่วมกับสถาบันถ่ายทอด เทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, สภาพพลเมืองท้องถิ่น การเสริมสร้างวัฒนธรรมทาง การเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วม การจัดตั้งและขับเคลื่อนสภาพพลเมืองท้องถิ่น, หน้า ๗.

ให้การบริหารบ้านเมืองในระบบประชาธิปไตยที่สามารถพัฒนาสังคมไปสู่ทิศทางที่ประชาชนต้องการ สภาพพลเมืองจึงต้องเกิดขึ้น และให้สภาพพลเมืองมีอำนาจในทางการเมือง โดยเฉพาะอำนาจในการบริหารสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนมีผลได้ผลเสียโดยตรง ดังนั้น อำนาจหน้าที่ของสภาพพลเมืองสามารถสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

๑) อำนาจทางตรง หรือประชาธิปไตยทางตรง คือ รูปแบบการปกครองโดยที่พลเมืองสามารถ มีส่วนร่วมกับการตัดสินใจใดๆ ได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยการเลือกตั้งคนกลาง หรือผู้ทำหน้าที่แทนตน ประชาธิปไตยทางตรงสามารถใช้ได้กับชุมชนที่มีกลุ่มคน ขนาดเล็กเท่านั้น การที่ให้ประชาชนลุกขึ้นมาปกครองตนเอง อยากจะออกกฎ กติกาอะไรที่ทำให้สังคมอยู่ด้วยกันเรามีอะไรก็ไปพูดไปบอกมันก็จะมึที่ๆ ที่ไปพูดไปบอกแล้วก็นั่งรวมกัน แล้วก็บอกว่าชอบอะไรไม่ชอบอะไร อยากได้อะไรแล้ว เราจะออกกฎเกณฑ์อะไร ก็ได้ ประชาธิปไตยทางตรง คือการให้คน ประชาชน ลุกขึ้นมาพูดเองทั้งหมด เอกสารประกอบเวทีเสวนาปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็น สภาพพลเมืองท้องถิ่น

๒) ในยุคสมัยเปลี่ยนไปคนเยอะขึ้นอะไรซับซ้อนขึ้น ทรัพยากรน้อยลงจะเอา แบบคน ชอบอะไรไม่ชอบอะไรก็ทำได้ยากขึ้นจึงเป็นที่มาของ ประชาธิปไตยทางอ้อม คือ เป็นการปกครองโดยที่ประชาชนมีหน้าที่ เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา โดยการเลือกตั้งและจากการสรรหา ตามรัฐธรรมนูญ ในบางเราจะไปทำอะไรต่อมิอะไรก็ไม่มีเวลาที่จะต้องมานั่งยกมือ นั่งออกกฎหมายของเราเอง เราก็ต้องมองหาคนที่จะไปทำหน้าที่แทนเรา นี่ก็คือที่มา ของ ประชาธิปไตยทางอ้อม หรือแบบตัวแทน^๕

๒.๑.๓.๓ คุณลักษณะและคุณสมบัติสภาพพลเมือง

คุณสมบัติของการเป็นสภาพพลเมืองที่ดี จะต้องเริ่มจากสมาชิกหลากหลายอาชีพ บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสภาพพลเมืองต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่แสวงหาประโยชน์ส่วนตนบนการทำลายประโยชน์ส่วนรวม ยึดประโยชน์ของส่วนรวม และรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และพร้อมที่จะทำงานในการพัฒนาในพื้นที่ตนเอง ตามอำนาจหน้าที่ของสภาพพลเมืองที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้

---

^๕ อ่างแล้ว, ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน ร่วมกับสถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, สภาพพลเมืองท้องถิ่น การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วม การจัดตั้งและขับเคลื่อนสภาพพลเมืองท้องถิ่น, หน้า ๖-๗.

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี การเมืองภาคพลเมือง

๒.๒.๑ ความเป็นมาของการเมืองภาคพลเมือง

การเมืองการปกครองถือเป็นอารยธรรมเก่าแก่ของโลกที่เกิดขึ้นเพื่อจัดระเบียบในการดำรงอยู่ด้วยกันของคนในสังคม และหากสังคมใดมีการจัดระเบียบที่ดีย่อมจะส่งผลให้สังคมเกิดความเข้มแข็งและประชาชนมีความสุขสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต จากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องการเมืองภาคพลเมืองสามารถสืบค้นเริ่มต้นได้จากสมัยกรีก โดยอริสโตเติล (Aristotle) ได้มีการกล่าวถึงพลเมืองว่าเป็นการเข้าร่วมส่วนหรือการเป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง คือการเข้าไปจัดการและดูแลเรื่องอำนาจและการปกป้องชุมชนการเมืองนั้น การเป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องของการลงมือทำ เป็นชีวิตที่ต้องมีคุณธรรม ซึ่งจากคำกล่าวนี้เห็นได้ว่า พลเมืองมิได้เป็นคำที่อยู่อย่างโดดๆ แต่เป็นคำที่ใช้คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง (ปัจจุบันใช้คำว่ารัฐ) ดังนั้นพลเมืองจึงเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ซึ่งหมายความว่า ความเป็นพลเมือง คือ การเข้ามีส่วนร่วมในชุมชนการเมือง โดยพลเมืองจะต้องมีสิทธิและภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบ โดยสิทธิได้แก่ การมีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมในการกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตน รวมทั้งการร่วมออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุกๆ คน ปฏิบัติตามการเลือกผู้แทนเข้าทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติและบริหารสิทธิที่จะออกความเห็นในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้ว ส่วนภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ ได้แก่ การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจการต่างๆ ของรัฐ การเสียภาษี การเป็นทหารป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีต่างๆ ของรัฐ ตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น ทั้งนี้ อริสโตเติลเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่สุดของพลเมืองให้ดียิ่งๆ ขึ้น ดังนั้น ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญต่อระบบการเมือง ดังมีคำกล่าวที่ว่า ไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ ต่อมาเมื่อจักรวรรดิโรมันได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบงำไปทั่วยุโรป ได้ส่งผลให้ความเป็นพลเมืองถูกลดบทบาทลงและไม่มีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ จึงทำให้พลเมืองกลายเป็นเพียงสมาชิกของรัฐที่ถูกปกครองด้วยระบบกฎหมาย ภายหลังจากจักรวรรดิโรมันล่มสลาย ศาสนจักรได้เข้ามามีบทบาทสำคัญแทนที่และทำให้ความเป็นพลเมืองถูกลดความสำคัญลงไปอีก แต่ต่อมาในยุคที่ระบบเศรษฐกิจ และศิลปะวิทยาการเฟื่องฟู (ช่วงศตวรรษที่ ๑๒) ความเป็นพลเมืองได้กลับเข้ามามีบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องการเรียกร้องสิทธิของประชาชนในการเลือกรัฐบาลของตนเอง^๕

^๕ธเนศวร์ เจริญเมือง, แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๘),

ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยทางตรงในความหมายดั้งเดิมเป็นแนวคิดที่เรียกว่า ประชาธิปไตยบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบประชาธิปไตยและทฤษฎีว่าด้วยพลเมือง โดยมีหลักการสำคัญ คือ อำนาจอธิปไตยที่มาจากองค์ประชุมของประชาชน^๖ ในปัจจุบันอำนาจอธิปไตยได้ถูกตัวแทนของประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากเสียงส่วนใหญ่ให้ทำหน้าที่แทนภายใต้ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประชาชน จึงทำให้เรียกว่าระบบการเมืองแบบนี้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ณรงค์ บุญสายขวัญ ได้กล่าวถึง ระบบการเมืองแบบนี้ว่าเป็นเรื่องของการใช้อำนาจของกลุ่มคนที่มีอำนาจ ในการจัดสรรประโยชน์ในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งกลไกดังกล่าวได้สร้างปัญหาต่างๆ ในการพัฒนาประเทศ เช่น ปัญหาด้านประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ปัญหาความชอบธรรมที่ถูกตีตราว่า การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองมักเป็นกลุ่มบุคคลที่มาจาก การซื้อเสียงและมักบริหารราชการเพื่อการถอนทุนภายหลังจากการรับตำแหน่ง เป็นต้น จากปรากฏการณ์ของการเมืองแบบดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางการบริหารราชการและข้อจำกัดในระบบการเมืองไทย ได้แก่ ความล่าช้าในการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรี รัฐสภามีได้พิจารณาเรื่องสำคัญๆ ของสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลให้ภาคสังคมรวมกลุ่มดันเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น เพื่อผลักดันให้รัฐบาลดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดย^๗ ได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชนในฐานะเป็นแนวคิดใหม่ ที่เน้นการจำกัดอำนาจของรัฐบาลไปพร้อมกับการเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งในประเทศไทยเองแนวคิดนี้เพิ่งมีความชัดเจนหลังจากสงครามกลางเมืองในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๑๙ สิ้นสุดลง และระบอบการเมืองไทยเริ่มกลับสู่เส้นทางประชาธิปไตย อีกครั้ง และต่อมาในช่วงที่โลกยุติสงครามเย็น ทำให้บรรยากาศทางการเมืองเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น และเอื้ออำนวยต่อการเกิดขึ้นขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มักมีบทบาทโดยกสนออกมาเคลื่อนไหวในประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น การพัฒนาระบบนิเทศ สันติภาพ สิทธิมนุษยชน เป็นต้น

๒.๒.๒ ความหมายการเมืองภาคพลเมือง

มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้^๘

^๖ประภาส ปันตกแต่ง, *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*, (เชียงใหม่: มูลนิธิไฮน์ริค เบิร์ล สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๑)

^๗เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖-๑๘.

^๘สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑-๑๒.

ประเภท ๖๖๓ ให้ความหมาย การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง หมายถึง พลเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาและการ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ให้นิยามคำว่า การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหว อย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจ บางส่วนมาให้ประชาชนเพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการประชุมสถาบันพระปกเกล้าว่า การเมืองภาคประชาชน หมายความว่า การเมืองที่ภาคประชาชนส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้ง ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เป็นการเมืองที่ประชาชนนอกสภาฯ มีบทบาทและ เข้าใจถึงอำนาจโดยตรงในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะต่างๆ และการเข้าถึงอำนาจในการกำหนด นโยบายสาธารณะโดยไม่ต้องผ่านการเมืองประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทั้งจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ซึ่ง หมายถึงต้องสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยทางตรงให้เกิดขึ้นเพื่อกำกับและ กำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของประชาชน มากกว่าฝากความหวังและพึ่งพาระบบประชาธิปไตย แบบตัวแทนเพียงอย่างเดียว

ชำนาญ จันทร์เรือง กล่าวถึง การเมืองภาคประชาชนเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนโดย ไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยการออกเสียงลง ประชามติหรือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการถอด ถอนโดยภาคประชาชนนอกเหนือจากการมีการเลือกตั้ง เพราะประชาธิปไตยจะไม่มีคามหมายอันใด และการเลือกตั้งจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากประชาชนไม่สามารถกำหนดนโยบายหรือตรวจสอบ การใช้อำนาจและไม่สามารถถอดถอนผู้ใช้อำนาจที่มีขอบได้

การที่บางกลุ่มคนคิดว่าประชาชนคนชั้นรากหญ้าที่ดูเหมือนว่าจะไร้การศึกษานั้นกลับ เข้าใจและมีจิตสำนึกทางการเมืองมากกว่าชนชั้นกลางเสียอีก เพราะชนชั้นรากหญ้านั้นสามารถค้นคว้า สภาพปัญหาที่ตนเองเผชิญได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งรวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องผ่านทางที่ปรึกษา หรือเอ็นจีโอ เพราะตัวเขาเป็นผู้ประสบปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง

การเคลื่อนไหวของชนชั้นรากหญ้าจะมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างสันติ ต่อเมื่อไม่มี ทางเลือกเป็นอื่นแล้วเท่านั้นจึงจะใช้วิธีการชุมนุมประท้วง กอปรกับการเติบโตของเอ็นจีโอและการเข้า ไปคลุกคลีกับประชาชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการต่อต้านอิทธิพลของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุน อาทิ สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น

พลเดช ปิ่นประทีป ได้ให้ความหมายว่า การเมืองภาคพลเมือง เป็นการเมืองแบบใหม่ที่พูดถึงการเมืองสาธารณะในลักษณะที่เป็นสิ่งเดียวกับความเป็นชุมชน ดังนั้นถ้าจะทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งต้องทำให้การเมืองของสาธารณะเข้มแข็ง ต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งให้ได้^๙

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เน้นว่าพลเมืองมี ๒ มิติ คือ พลเมืองในมิติของการเป็นปัจเจกบุคคลและพลเมืองในมิติที่เป็นสมาชิกสังคม โดยมีคุณธรรมของปัจเจกบุคคลและคุณธรรมของพลเมืองที่เน้นส่วนร่วม ในมิติแรกนั้นต้องมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนเอง ส่วนในมิติที่สองต้องเน้นความเท่าเทียมต่อกัน เป็นมิตรต่อกันและกัน เอาใจคนอื่นใส่ใจเรา เสียสละต่อส่วนรวมและผู้อื่นมากกว่าแก่งแย่งแข่งขัน สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งหรือหาข้อยุติได้ด้วยการอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็นอย่างสุภาพและเท่าเทียมกันทั้งหมดทั้งปวงที่อธิบายมานี้เพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของความหมาย แต่พอสรุปได้ว่าพลเมือง คือ บุคคลที่ต้องแสดงบทบาทในกิจกรรมสรรค์สร้างสังคม^{๑๐}

โดยทั่วไปการเมืองภาคพลเมืองมีความหมายหลากหลายตามเป้าหมายที่แตกต่างกันเช่น (๑) การเมืองภาคปริณทลสาธารณะ (Public sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่ เวที กลไกส่วนกลางที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียง สร้างประเด็นต่างๆ ขยายสิทธิอำนาจต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๒) การเมืองภาคประชาสังคม (Civil society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นของบุคคล องค์กรต่างๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรจุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่างๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ (๓) การเมืองภาคประชาชน (People's politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (Civil society movement) หรือ ภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบ สำคัญ คือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (Common good) เป็นพลังสำคัญ การอธิบายพลเมืองและการเมืองภาคพลเมืองนั้นสัมพันธ์กับบริบท กล่าวคือ พลเมืองที่อยู่ในกลุ่ม องค์กรหรือพลเมืองในสังคมภาคการเมืองเป็นพลเมืองที่มีใช้ในมิติของความเป็นปัจเจกนิยม ตรงกันข้ามกลับให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของพลเมืองในแนวชุมชนนิยม (Communitarian) ที่ความสำคัญในวงวิชาการสายหนึ่งในปัจจุบัน เช่น ในงานของนักคิด

^๙นูชนาฏ จันทวิเศษ, ทำการเมืองภาคพลเมืองในท้องถิ่นไทย: ความท้าทายแห่งยุคสมัย, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๑๐}รงค์ บุญสวยขวัญ, การเมืองภาคพลเมือง: ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๖ (๒), (๒๕๕๖), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

สายชุมชนนิยมอย่าง Etzioni ที่เขาค้นพบว่าพลังของกลุ่มคน องค์กรเป็นกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนที่ดีเพราะสถาบันทางการเมืองดั้งเดิมมีวิกฤต เขาจึงเสนอให้รื้อฟื้นพลังชุมชนที่มีอยู่ตั้งแต่อดีต อันมีพลังอำนาจให้เป็นขบวนการใหม่ งานชิ้นนี้มาจากความเชื่อที่ว่าปัญหาต่างๆ ในสังคมอเมริกามาจากรากฐานหรือเป็นผลพวงมาจากการตื่นสติ การเน้นสิทธิปัจเจกบุคคลที่มีหลากหลายและเกิดขึ้นอย่างสูงมาก นับว่ามีพลังมากในการขัดแย้งในชุมชน ดังนั้น Etzioni จึงได้เสนอหรือสร้างสัญญาประชาคมใหม่เพื่อดุลยภาพขึ้นมาสองประการ คือ การเคารพ การคุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคลและการคุ้มครอง การดูแลสังคม โดยที่บุคคลต้องคิดว่าสังคมเป็นของเราและเราต้องดูแลสังคมที่จะเกิดขึ้นหรือที่อาจจะเกิดขึ้นด้วย โดยเราต้องดูแลสถาบันต่างๆ ที่เคยมีอยู่ในสังคม ด้วยการเคารพกฎระเบียบทางสังคมที่ช่วยกันรังสรรค์ขึ้นมา เพราะกฎเกณฑ์เหล่านั้นมาจากฐานของระบบคุณค่าร่วมกันและความเชื่อร่วมกันซึ่งความเป็นสังคมชาติ แนวคิดในสายวิชาการนี้เป็นแนวคิด “ชุมชน” อันเป็นแนวคิดที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่แนวคิดหนึ่งที่เป็นกระแสสำคัญในปัจจุบัน”^{๑๑}

สรุปได้ว่า การเมืองภาคพลเมือง เป็นยุทธวิธีของประชาชนที่จะใช้สิทธิเสรีภาพได้ในทางตรง เพื่อพลังอำนาจในเชิงยุทธศาสตร์ของการเข้าไปเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทาง หรือการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ลักษณะการเมืองภาคประชาชน^{๑๒}

๑) เพิ่มตัวละครทางการเมือง (Political actors) โดยตัวละครใหม่นี้ คือ ประชาชนเข้าไปในกระบวนการทางการเมือง

๒) เปลี่ยนบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Decision-making in Political participation) จากเดิมที่เป็นบทบาทของตัวแทนหรือของสมาชิกรัฐสภา มาเป็นประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมมากขึ้น หรือเป็นการคลี่คลายของเมืองในระบบตัวแทนของประชาชน หรือเป็นดังที่สร้างภาษาที่สละสลวยว่า “ตัวเราเป็นตัวแทนให้กับตัวเรา”

๓) ภายใต้กระบวนการทางการเมืองใหม่นี้ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคมมีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสถาบันทางการเมือง (Political institution) ที่มีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้คือการให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองที่เคยสถาปนาความเป็นตัวแทน ซึ่งมีบทบาท ตลอดมา แต่ก็ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางสังคมในการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองและอำนาจรัฐด้วย

^{๑๑} อ่างแล้ว, รงค์ บุญสวยขวัญ, การเมืองภาคพลเมือง: ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง, หน้า ๑๒๗.

^{๑๒} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓-๑๔.

๔) ทิศทางการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนตามทรรศนะของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล มี ๔ รูปแบบ คือ (๑) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขในปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (๒) การเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (๓) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจรัฐที่เคยมีไปเป็นของประชาชน (๔) ร่วมมือเชิงวิพากษ์ (Critical cooperation) กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ (Constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคมการเมืองภาคประชาชน คือ การเมืองไม่เป็นทางการที่ไม่เป็นทางการ ต้องไม่สัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการหรือสัมพันธ์เพียงแต่เบาบาง เพราะการเมืองท้องถิ่น คือ การเมืองแบบเป็นทางการ ห้ามสัมพันธ์กับราชการด้วย คือ ไม่สัมพันธ์เลยก็คงเป็นไปได้ เพราะว่าองค์กรต่างๆ นั้นมันต้องสัมพันธ์กัน แต่ไม่ใช่สัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลักหรือราชการเป็นหลัก ต้องไม่สัมพันธ์กับนักการเมืองหรือ ส.ส. เป็นหลัก ต้องไม่สัมพันธ์กับภาคธุรกิจเป็นหลัก คือ เป็นองค์กรที่ประชาชนรวมตัวกันเอง เคลื่อนไหว ต่อสู้ เรียกร้อง จัดการกันเอง ในลักษณะที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะของประชาชนเป็นหลัก มิติของการเมืองภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประชาธิปไตย สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ลักษณะแรก เป็นการพูดถึงการเมืองภาคประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือเงื่อนไขหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่ลักษณะที่สองเป็นการมองประชาธิปไตยในฐานะสิ่งที่ต้องมีอยู่ก่อนเพื่อให้เกิดพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชน^{๑๓}

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้แบ่งประเภทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนหมู่เหล่าต่างๆ ออกได้เป็น ๔ ทิศทาง ได้แก่^{๑๔}

๑. บทบาทในการเคลื่อนไหวร้องทุกข์ หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล
๒. บทบาทในการเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจของรัฐ
๓. บทบาทการทักท้วงการใช้อำนาจรัฐและเรียกเก็บ
๔. บทบาทในการร่วมมือเชิงวิพากษ์ กับรัฐหรือความผูกพันในทางสร้างสรรค์ เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาสังคม^{๑๕}

^{๑๓}เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **ประชาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ทิปป์ พอยท์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^{๑๔}เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **บทบาทของการเมืองภาคพลเมืองประชาชนในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร: ธนากรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๔

^{๑๕}ณรงค์ บุญสวยขวัญ, **การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน**, (กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรส โปรดักส์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙-๔๐.

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงการเมืองภาคพลเมืองว่ามีลักษณะต่อไปนี้^{๑๖}

๑. เป็นการเมืองแนวใหม่ โดยมีการย้ายศูนย์กลางไปที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบใหม่ ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้ ภาคพลเมืองจะเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการที่กำหนดประเด็นต่างๆ ในสังคม โดยพื้นที่ของการเคลื่อนไหวจะอยู่นอกการเมืองของรัฐ นอกกรัฐสภา นอกทำเนียบรัฐบาล นอกศาล นอกองค์กรอิสระกลาง รวมทั้งนอกกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม ในลักษณะประชาชนล้อมรัฐ

๒. เป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่โดยมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน คือ กลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน

๓. เป็นการสร้างกลุ่ม หรือกระบวนการทางสังคมให้เป็นชั่วคราวที่สามขึ้นมาแทนที่พรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างรัฐกับสังคม มากกว่าที่เป็นอยู่

๔. เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งใหม่ คือ ภาคสังคมกับรัฐ โดยปฏิเสธการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งมุ่งหวังว่าภาคสังคมที่อยู่นอกรัฐสามารถทำให้รัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ โดยการเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่การปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ

๕. เป็นรูปแบบการต่อสู้ที่แปรเปลี่ยนมาจากพลังการต่อสู้ขนาดใหญ่ มาเป็นขบวนการแบบใหม่ ที่มีการกระจายตัวแบบหลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรือวิกฤติมากมายที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นพลังการต่อสู้ในเชิงปฏิรูป อนุรักษ์ และสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งแก้วิกฤติทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งเรียกการเคลื่อนไหวแนวใหญ่นี้ว่าการเคลื่อนไหวในตัวในปัญหาสังคม

๖. การเมืองภาคพลเมืองไม่ใช่สิ่งที่จะมาหักล้างการเมืองของนักการเมืองและในทางกลับกัน การเมืองแบบเลือกตั้งก็ไม่ใช่สิ่งที่จะมาทดแทนการเมืองภาคพลเมืองได้เช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งสองส่วน ล้วนเป็นองค์ประกอบถาวรของระบบใหญ่ที่เราเรียกว่า ระบอบประชาธิปไตยการเมืองภาคพลเมือง

๗. เป็นการเมืองที่จะต้องเลิกพึ่งพาประชาธิปไตยตัวแทน แต่เป็นการเมืองแนวใหม่ที่เคลื่อนย้ายไปสู่ตัวเราเป็นตัวแทนให้กับตัวเรา ซึ่งเรียกว่า ประชาธิปไตยกึ่งโดยตรงเป็นการผสมผสานประชาธิปไตยแบบตัวแทนกับประชาธิปไตยทางตรงมาอยู่ในระบบเดียวกัน

๘. เป็นการใช้สิทธิเสรีภาพของพลเมือง ทำการเมืองให้เป็นเรื่องของพลเมืองโดยรัฐธรรมนูญจะต้องมีหลักสำคัญสองประการ คือ การรับรองสิทธิเสรีภาพ การกำหนดหน้าที่ของพลเมือง และการก่อตั้งองค์กร กลไก และกระบวนการที่ใช้ในการควบคุมตรวจสอบตัดสินใจในการ

^{๑๖}สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, การเมืองภาคประชาชน: พลวัติและการประเมิน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒-๓.

กระทำขององค์กรทางการเมืองและข้าราชการประจำ เพื่อให้การให้อำนาจนั้นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย มีความเป็นธรรมและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ นฤมล ทับจุมพล^{๑๗} ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง คือ การที่ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองในระดับต่างๆ ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสามารถเปลี่ยนบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากเดิมที่เป็นบทบาทของตัวแทนหรือของสมาชิกรัฐสภามาเป็นประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมมากขึ้น หรือเป็นการคลี่คลายของการเมืองในระบบตัวแทนของประชาชน สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์^{๑๘} ภายใต้กระบวนการทางการเมืองใหม่กระบวนการทางการเมืองใหม่นี้ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคมมีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสถาบันทางการเมืองที่มีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้คือ การให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองที่เคยสถาปนาความเป็นตัวแทน ซึ่งมีบทบาทตลอดมา แต่ก็ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางสังคมในการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองและอำนาจรัฐด้วย ซึ่งสอดคล้อง ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๒, หน้า ๒๙-๔๗ ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง คือ การใช้อำนาจของพลเมืองในกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิของพลเมือง เกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนหรือระดับชาติ ในประชาธิปไตยไทยที่มีตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๑๐ ได้พัฒนามาสู่กิจกรรมทางการเมือง สิทธิเสรีภาพ สิ่งแวดล้อม ความรู้ ภูมิปัญญา สุขภาพอนามัย สิทธิทางเพศ หรืออาจจะกล่าวโดยรวม คือ พลเมืองได้ใช้อำนาจของตนในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการไปหนุนเสริมกับรัฐ บางกิจกรรมอาจจะทำทาบกับอำนาจรัฐการแสดงออกนี้ ในมิติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองที่ส่งผลต่อการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐใหม่ พลเมืองจึงเป็นตัวกระทำทางการเมืองใหม่ในรัฐพหุนิยมที่เน้นบทบาทของกลุ่มองค์กรทางสังคมในกระบวนการทางนโยบาย

สรุปได้ว่า ลักษณะการเมืองภาคประชาชน คือ ทิศทางการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน การเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจรัฐที่เคยมีไปเป็นของประชาชน และบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

^{๑๗} นฤมล ทับจุมพล, ประชาธิปไตยรากหญ้า, ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), ลูกขึ้นสู่, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๖.

^{๑๘} สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, การเมืองภาคประชาชน: พลวัตและการประเมิน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

ความสำคัญของการเมืองภาคพลเมือง

๑. การเมืองภาคพลเมือง เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งให้เห็นในเชิงยุทธวิธีว่าประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้ในทางตรงหรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางตรง เช่น การที่ประชาชนใช้สิทธิในการเสนอกฎหมาย หรือการใช้สิทธิในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารระดับสูง ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของของการเมืองภาคประชาชนที่เข้าไปเคลื่อนไหวในโครงสร้างทางการเมืองในภาคที่เป็นทางการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังปรากฏไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นโดยกระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการจัดทำในปัจจุบันก็ยังเป็นอุปสรรค ทั้งนี้เนื่องจากถึงที่สุดแล้วกระบวนการในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังคงอยู่ที่การเมืองในระบบ ซึ่งก็คือ พรรคการเมืองและนักการเมือง ในทางยุทธศาสตร์การเข้าไปเสริมสร้างให้ประชาชนทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกและในฐานะกลุ่มต่างๆ เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม หรือที่เรียกกันว่า การเพิ่มบทบาททางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่าการทำหน้าที่ในการเลือกตั้งช่วยทำให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองได้^{๑๙}

๒. การเมืองภาคพลเมือง เป็นการที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทางการ หรือกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือ การเมืองภาคพลเมือง คือ ประชาธิปไตยโดยผู้แทน การที่ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การให้การสนับสนุนพรรคหรือผู้สมัคร การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือ การสมัครรับเลือกตั้ง^{๒๐} ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตย ตามแนวทางการอธิบายระบบการปกครองของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลทางความคิด ทั้งในทางการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นบทบาทของประชาชนที่พึงมีในระบบการเมือง

๓. การเมืองภาคพลเมือง เป็นการที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการชุมชนท้องถิ่น โดยการดึงเอากลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มที่อยู่นอกโครงสร้างองค์กรทางการเมืองที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน ภายใต้แนวทางการปรับทิศทางของการกำหนดนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘-๑๑ ได้สะท้อนให้เห็นความหมายของ การเมือง ที่ขยายออกไป

^{๑๙} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาล (Good governance) ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

^{๒๐} สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาการเมืองไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๖๖.

จากกรอบการมองการเมืองแบบเดิมๆ ที่ครอบงำทางความคิดมาเป็นเวลานาน ลักษณะของพัฒนาการทางการเมืองในแนวทางนี้ เป็นการเข้าไปขยายพื้นที่สาธารณะที่อยู่ในการครอบครองของระบบราชการและระบบอุปถัมภ์มาเป็นเวลานาน^{๒๑}

๔. การเมืองภาคพลเมืองเป็นการแสดงออกในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทสังคมไทย หรือที่เรียกว่าในเวทีวิชาการปัจจุบันว่า ขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ในทางสังคม^{๒๒} การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวในทางสังคม เป็นสิ่งที่มีปรากฏในระดับโลกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้มีสถานะที่เป็นแนวคิดแต่เป็นความเคลื่อนไหวที่เกิดจากแรงกดดันในด้านต่างๆ และเป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิริยาตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต โดยพยายามที่จะพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เหมาะกับการขยายตัวภายในของกลุ่มการเคลื่อนไหวเหล่านี้กับข้อจำกัดของโครงสร้างระบบราชการและระบบการเมืองที่ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้การเคลื่อนไหวในแนวทางนี้มีนัยที่สำคัญในแง่ของการสร้างสำนึกในทางการเมืองอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เนื่องจากกลไกทางการเมืองในระบบเดิมทั้งในทางความเป็นจริง และในทางการเมืองอธิบายทางวิชาการพยายามที่จะสร้างทัศนคติและสำนึกใหม่ทางการเมืองให้กับประชาชนเพื่อให้เข้าใจและเห็นคล้อยไปกับระบบการเมืองการปกครองตามแนวคิดกระแสหลัก ตามระบบการเมืองประเทศต้นแบบ แต่ในขณะที่การเคลื่อนไหวใหม่ที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวเองในปัญหาที่ตนเองได้เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความคิดต่อระบบการเมืองเดิม และท่าทีของตนเองทั้งต่อตนเอง และต่อคนอื่นที่อยู่ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนที่ประสบปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

สรุปได้ว่า การเมืองภาคพลเมืองเป็นแนวคิดเรื่องการเมืองที่มีอยู่ในหลายระดับ และในแต่ละระดับมีนัยต่อการตรวจสอบต่อระบบการบริหารงานต่อสิ่งที่เรียกว่ากิจการสาธารณะของท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีประชาสังคม

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม

แนวคิดประชาสังคม (Civil society) เกิดขึ้นจากการวิพากษ์วิจารณ์ระบบของภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ที่มีบทบาทอำนาจ หรือครอบงำความคิด ทิศทางการพัฒนาของสังคม โดยที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย ทิศทางการพัฒนา และการจัดกิจกรรม

^{๒๑} อ่างแล้ว, สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาการเมืองไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, หน้า ๒๖๗.

^{๒๒} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, การบริหารจัดการในระดับโลก, รัฐศาสตร์สาร, ๒๖(๑), ๒๕๔๘, หน้า ๖๓

สาธารณชนค่อนข้างน้อย รวมทั้งการมองเห็นข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือพรรคพวก และกลุ่มผลประโยชน์จึงเกิดการเรียกร้อง และหรือต้องการอุดหนุนว่าด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการเสริมพลังอำนาจให้กับภาคประชาชนในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบในนโยบายทิศทางการพัฒนาหรือกิจกรรมสาธารณะดังกล่าว^{๒๓}

แนวคิดพื้นฐานของประชาสังคม ความเป็นแนวคิดสังคม (Civil society) เป็นปัจจัยกำหนดคุณภาพและประสิทธิภาพของสังคม การที่เศรษฐกิจ การเมืองและศีลธรรมจะดีขึ้น มักจะขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของประชาสังคมมากน้อยเพียงใด เนื่องจากความเป็นประชาสังคมเป็นพื้นฐานทางศีลธรรม ทางสังคม อยู่ที่การเคารพคุณค่าของความเป็นคนทุกคน ความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ในสังคมควรจะเป็นความสัมพันธ์ในทางราบ เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถพัฒนาและศักยภาพของตนเองได้เต็มที่ประชาชนที่รวมกลุ่มกันเต็มพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ชุมชน เรียกว่า ประชาสังคม ความเป็นประชาสังคมทำให้สังคมมีความเกาะเกี่ยวกันและมีสมรรถนะสูง การสร้างประชาสังคมเป็นการร่วมคิดร่วมทำของคนในสังคมท้องถิ่นไม่ใช่การสร้างองค์กรใหม่ แต่เป็นกระบวนการรวมตัวกันของคน หรือองค์กร การเคลื่อนไหวของประชาชนไม่แน่นอนหรือตายตัวประชาสังคมหรือ Civil society ถึงแม้จะเป็นแนวคิดใหม่สำหรับสังคมไทย แต่ก็มีความเป็นมายาวนานไม่น้อยกว่า ๒ ทศวรรษ

ความหมายของประชาสังคมแบ่งได้เป็นสองลักษณะ ได้แก่ การแสดงความสัมพันธ์ของภาครัฐและธุรกิจเอกชน และการเน้นไปที่รูปแบบที่เป็นอุดมคติระหว่างสมาชิกภายในประชาสังคม รายละเอียดของแต่ละลักษณะ มีดังนี้

ประการแรก แสดงความสัมพันธ์ของภาครัฐและธุรกิจเอกชน การนำเสนอแนวความคิดนี้มุ่งไปที่การหาวิธีที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคมขึ้น ที่เรียกว่า “สังคมสมานภาพ” โดยนัยนี้เชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community strengthening) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน ความหมายของการเป็นชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่องมีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม^{๒๔} ประชาสังคมหมายถึงทุกๆ ส่วนของสังคมไทยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยทุกฝ่ายเข้ามาร่วมเป็นหุ้นส่วนกัน โดยประชาสังคมต้องมองถึง วิถีประชา ซึ่งเป็น

^{๒๓}ปารีชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๒๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยอาศัยกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง^{๒๕} ประชาสังคมเป็นสังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น ซึ่งประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไรเป็นสำคัญ^{๒๖} ประชาสังคมเป็นกลุ่มบุคคลจากภาคส่วนต่างๆ ที่มาร่วมกันดำเนินงานต่างๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม เพื่อดึงดูดอำนาจรัฐและธุรกิจเอกชนให้อำนาจในสังคม เกิดความสมดุล เกิดความโปร่งใสและกระจายอำนาจ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน^{๒๗}

ประการที่สอง ประชาสังคมเน้นไปที่รูปแบบที่เป็นอุดมคติระหว่างสมาชิกภายในประชาสังคม สมาชิกประชาสังคมจะมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม และเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับกลุ่มองค์กรประชาสังคมกลุ่มอื่นๆ คุณลักษณะที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความรัก ความเอื้ออาทร ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความมีสติ ซึ่งเป็นลักษณะที่ควรจะมีของสมาชิกประชาสังคม ระหว่างกลุ่มประชาสังคมและต่อกลุ่มในสังคมประชาสังคมจะต้องไม่เป็นความเคลื่อนไหวที่เป็นเพียงอุดมการณ์ แต่ต้องมีการทำงานจริงจังในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๒๘} การที่ผู้คนในสังคมเห็นว่าวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน มาร่วมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กร ไม่ว่าจะเป็ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคประชาสังคม ในลักษณะเป็นหุ้นส่วนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย^{๒๙}

^{๒๕} ชัยอนัน สมุทวณิช, จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด : แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑-๔๓.

^{๒๖} ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล (บรรณาธิการ), ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๒.

^{๒๗} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

^{๒๘} ศุภวัตรย์ พลادن้อย, การตอบสนองต่อภาวะวิกฤติเศรษฐกิจของภาคประชาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖

^{๒๙} อ่างแล้ว, ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล (บรรณาธิการ), ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, หน้า ๑๖๕.

ประชาสังคมเป็นเครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ กับปัจเจกชน โดยจุดเน้นของประชาสังคม ได้แก่ ๑) ไม่ชอบและไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ และมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้นำกำกับและคัดค้านรัฐได้พอสมควร และ ๒) ไม่ชอบลัทธิปัจเจกนิยมสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แกร่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมหากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มรวมหมู่และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วน การแก้ไขปัญหาพื้นฐานของสังคมควรให้ความสำคัญกับพลังที่สาม หรือพลังของสังคม ถ้าสังคมโดยรวมเข้มแข็ง นักรูทกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจกัน ปัญหาต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้สังคมเข้มแข็งจะมีลักษณะของการกระจายพลังทางสังคมของคนที่มาจากหลากหลายอาชีพ และทุกภูมิภาคของประเทศ^{๓๐} สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี^{๓๑} อธิบายว่า ความเป็นประชาสังคม หมายถึง ผู้คนมีความเสมอภาค มีศักดิ์ศรีมีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในรูปแบบต่างๆ และในเรื่องต่างๆ สัมพันธภาพแบบนี้เป็นแนวราบเกิดพลังทางสังคม พลังของการเรียนรู้และพลังของการจัดการสูงมากทำให้มีความสุขและความสำเร็จนัยของคำจำกัดความและการตีความหมายของคำว่า ประชาสังคม ข้างต้นนั้นมีลักษณะร่วมบางประการที่อาจหยิบยกมาพิจารณาพร้อมๆ กับการเสนอจินตภาพของสังคมประชาในอนาคตที่น่าจะถึงพร้อมด้วยลักษณะและองค์ประกอบของประชาสังคมบางประการ ประชาสังคมเป็นแนวทางในการเรียนรู้ถึงความ เป็นชุมชนว่ามีลักษณะ ดังนี้ ๑) มีความหลากหลาย เช่น มีความหลากหลายของการรวมกลุ่มพื้นที่รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นความสนใจปัญหาและกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน ๒) ความเป็นชุมชนที่อาจมีอาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงติดต่อกันในทางใดทางหนึ่งหรือความเป็นชุมชนขนาดเล็กที่รวมตัวด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ และหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ๓) บนสำนักสารธารณะด้วยจิตของความเป็นพลเมืองของสังคมแห่งการเรียนรู้ ๔) มีกิจกรรมและความต่อเนื่องบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มพื้นฐานแห่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน และ ๕) มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สื่อสารและเครือข่ายเพื่อกลุ่มประชาสังคมจะมีความยั่งยืน^{๓๒}

^{๓๐} อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **ประชาสังคมในมุมมองตะวันออก อ่านและสอนที่ จอห์นฮอปกินส์**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕

^{๓๑} ประเวศ วะสี, **ประกอบร่างรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยพหุอำนาจ**, แหล่งที่มา: <http://www.prawase.com>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑

^{๓๒} อุษาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, **ประชาสังคม คำ ความคิดและความหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑-๑๔.

ประเวศ วะสี^{๓๓} ให้ทรรศนะเกี่ยวกับคำจำกัดความว่าประชาสังคมหรือประชาคมหรือความเป็นชุมชนหรือความเข้มแข็งของสังคมว่า คำพวกนี้มีความหมายไปในทิศทางเดียวกันและแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Civil tradition, Civility, Community หมายถึงการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมการณ์ร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกันจะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องของจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีการจัดการเมื่อมองดูความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจะพบว่าภายในชุมชนมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นคือ

๑. เกิดความสุขเป็นความสุขของคนที่มาอยู่ร่วมกัน สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจเรื่องธรรมชาติ เรื่องจิตวิญญาณ เรื่องคุณธรรม ต้องนึกถึงส่วนร่วม ลดความเห็นแก่ตัว ต้องมีความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน

๒. มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีประสิทธิภาพที่จะทำให้งานเกิดความสำเร็จ โดยอาศัยความเป็นมิตรภาพ ความรัก

๓. มีการจัดการเป็นปัญหาคณิตหนึ่งที่ทรงพลังการจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปได้ให้เป็นไปได้ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม^{๓๔} ให้ทรรศนะว่า ประชาสังคมไม่ใช่เป็นองค์กรประชาคมในปรากฏการณ์เป็นหลักการเป็นแนวคิด เมื่อมีความเป็นประชาคมแล้ว ประชาคมมักคิดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อทำงาน คำว่า ประชาคม มีความคล้ายคลึงและต่อเนื่องกับคำว่าชุมชน ชุมชนอาจมีความหมายในเชิงพื้นที่หรือในเชิงวัตถุประสงค์ ในเชิงกิจกรรม แต่ประชาคมมีความหมายที่ครอบคลุมค่อนข้างกว้าง หมายถึง พื้นที่หรือกลุ่มคนที่กว้างซึ่งทั้งชุมชนและประชาคมนี้ไปด้วยกันแทบจะเป็นเรื่องเดียวกัน แต่คำว่าประชาคมจะสื่อถึงความหลากหลายกว่าคำว่า ชุมชน เป็นคำที่นำมาใช้ระดับต่างๆ ได้ตั้งแต่ระดับใหญ่สุด คือประชาคมโลก รองลงมาเป็นประชาคมประเทศที่ย่อมลงไปก็เป็นประชาคมจังหวัดประชาคมอำเภอ ประชาคมตำบล

ขบวนการหรือความเคลื่อนไหวของประชาชน เป็นขบวนการมีส่วนร่วมไม่ใช่ภาครัฐแต่เป็นเรื่องของประชาชนที่ออกมาทำหน้าที่เพื่อชุมชน เพื่อท้องถิ่นหรือเพื่อประเทศชาติ โดยนัยความหมายนี้ ขบวนการประชาสังคม จะช่วยกระตุ้นหรือปลุกจิตสำนึกพลเมืองให้ออกมาสู่การสร้างเวทีประชาธิปไตย ที่ปราศจากการครอบงำโดยรัฐและทุนนิยม กลไกเหล่านี้สามารถเคลื่อนไหวความคาดหวังของประชาชนและนักพัฒนา คือ การสร้างดุลยภาพระหว่างรัฐและประชาชน สังคมที่มี

^{๓๓}ประเวศ วะสี, **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**, น.พ.ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี ตาดการณ์ไกล (บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐-๑๖.

^{๓๔}ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, **ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๔-๖.

ประชาธิปไตยของพลเมือง ซึ่งจะทำให้การพัฒนามีทางเลือกมากขึ้น มีความเหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น และสังคมไทย

สรุปได้ว่า การประชาสังคมเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคม โดยการมีวิสัยทัศน์ ร่วมกัน การมีส่วนร่วม มีความเอื้ออาทร มีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และมีระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓.๒ องค์ประกอบของประชาสังคม

หากจะทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาคประชาสังคมซึ่ง เดวิท แมทธิวส์ (ฐิรุฒติ เสนาคำ ผู้แปล)^{๓๕} ได้สรุปและชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญของประชาคม ซึ่งสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของประชาสังคมในบริบทของสังคมตะวันตกได้จาก องค์ประกอบ ๖ ประการ คือ

๑) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสารประชาสังคมต้องการพื้นที่ สาธารณะและโอกาสที่พบปะ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อเกิดเจตจำนงทางการเมือง (Political will) เพื่อที่จะสร้างความเป็น “พลเมือง” ให้กับประชาชน ประชาสังคมจะ เข้มแข็งหรือไม่ สามารถตรวจสอบได้จากพื้นที่สาธารณะ (Public space) และองค์รวมของพื้นที่ สาธารณะก็คือ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic infrastructure) ของชุมชน โดยสามารถแยก โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ ได้เป็น ๓ ระดับ คือ ๑. ระดับพื้นฐานล่าง คือ การพบปะกันของผู้คนเป็น ครั้งคราว (Ad hoc associations) การพบปะนี้อาจเป็นการพบปะในสภาพพัฒนาท้องถิ่นหรือเพื่อน บ้าน ๒. ระดับกลาง คือ การรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อนเพื่อนร่วมงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร ๓. ระดับสูงสุด คือ “องค์กรร่ม” (Umbrella organizations) ที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าหากัน การพบปะหรือองค์กรเหล่านี้คือ ช่องทางการสื่อสาร (Channels of communication)

โครงสร้างพื้นฐานจะอิงอยู่กับระบบสังคมที่ไม่เป็นทางการ อาจจะเป็นงานเทศกาลเป็นต้น ที่ดึงให้ผู้คนมาพบกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นเหตุการณ์ทางสังคม (Social events) แล้ว ยังเป็นการเชื่อม ผู้คนให้เข้าใกล้ชิดกัน ได้พูดคุยกัน ซึ่งเรย์ โอลเดนเบิร์ก (Ray Oldenburg) เรียกสถานที่เกิดการพูดคุย นี้ว่า “แหล่งที่ยิ่งใหญ่ที่ดีที่สุด” หรือ “The great good place” ของชุมชน

นอกเหนือจากนั้นก็จะเป็นที่ให้ได้พบกับคนแปลกหน้านอกชุมชน ซึ่ง อเล็กซีส เดอ ทอก เกอวิล (Alexis de Tocqueville) พบในศตวรรษที่ ๑๙ ว่า การพบปะของคนแปลกหน้าเกิดขึ้นบ่อย ในการสมาคมแบบไม่เป็นทางการ การพบปะของผู้คนที่หลากหลายและสามารถให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม

^{๓๕} เดวิท แมทธิวส์ (เขียน) ฐิรุฒติ เสนาคำ (แปล และเรียบเรียง), จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการ เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๐), หน้า ๕-๑๓.

ร่วมในการเสนอความคิด แนวทางเป็นการสร้างเครือข่ายทำให้เกิดสายสัมพันธ์ระหว่างคนที่ต่างฐานะต่างชนชั้นกัน

๒) กระบวนการสำคัญของชุมชน ชีวิตสาธารณะของชุมชนหนึ่ง สามารถที่จะวัดได้ด้วยกระบวนการตัดสินใจภายในชุมชนในเรื่องสาธารณะ สิ่งหนึ่งที่จะต้องเกิดก่อนการตัดสินใจสาธารณะคือ “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการตัดสินใจ เนื่องจากในอดีตผู้นำเท่านั้นที่เป็นผู้ตัดสินใจ หรือเป็นผู้ชักนำคนในชุมชนให้เห็นคล้อยตามความคิดของตน ด้วยการแสวงหาหลักฐานข้อมูลต่างๆ มาโน้มน้าวให้คนตัดสินใจตาม มากกว่าเป็นการตัดสินใจของคนในชุมชนเอง ดังนั้น การเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็น “เจ้าของ” ชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งคือชุมชนแห่งการเรียนรู้นั่นเอง

๓) ภาวะการผู้นำและผู้นำชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะอยู่ในวิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่นนอกไปจากความเป็นผู้นำที่โดดเด่น หรือผู้กระทำคนสำคัญของชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีสมาชิกที่มีความสามารถที่จะคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อย่างที่ วอน กริชแฮม (Vaughn Grisham) ได้อ้างคำพูดของผู้นำคนหนึ่งของเมืองทูเปโลว่า “หากคุณต้องการชุมชนที่ดี คุณต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำด้วยตัวเอง” ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีผู้นำที่หลากหลาย และตัวผู้นำจะต้องไม่แตกต่างจากชาวบ้านคนอื่นๆ

๔) กรอบแนวคิดหรือภาพที่อยู่ในหัวของคนในชุมชน โดยเฉพาะกรอบแนวคิดในการแก้ปัญหาและการมองความเป็นไปของสรรพสิ่ง วอน กริชแฮม (Vaughn Grisham) เรียกกรอบแนวคิดนี้ว่า “หลักนำการปฏิบัติ” (Guiding principles) จะต้องเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคสาธารณะและการทำงานเพื่อส่วนรวม ดังหลักนำการปฏิบัติของชาวทูเปโลที่ว่า “อย่าเบี่ยงงานของชุมชนไปให้คนอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับชุมชน” หรือ “สร้างทีมงานยึดแนวทางของทีมงาน” และ “จงถือว่ามนุษย์ทุกคน คือ ทรัพยากรที่ล้ำค่า” เป็นต้น และต้องมองอำนาจว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวคน ซึ่งอำนาจที่แท้จริงต้องมาจากประชาชน และทำให้เกิดความมั่นใจว่า “ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถแก้ปัญหาท้องถิ่น” นั่นคือคนในชุมชนทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อปัญหาของชุมชน ดังที่แฮร์รี่ บอย (Harry C. Boyte) สรุปไว้ว่า “เจตจำนงที่จะเข้ารับผิดชอบต่อปัญหาชุมชน เป็นแกนใจสำคัญในการก่อเกิดอำนาจสาธารณะ” และ เดวิส เมอร์ริต (Davis Merritt, Jr.) ก็สรุปว่า “วิถีทางเดียวที่จะทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าอยู่ก็คือ ประชาชนในชุมชนต้องเข้าใจและยอมรับความรับผิดชอบของตนต่อทุกเรื่องที่เกิดขึ้นกับชุมชน”

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน โรเบิร์ต พัทนัม (Robert Putnam) สรุปว่า ความสัมพันธ์กันในแนวระนาบ (เท่าเทียม) นำไปสู่เมืองที่มีระบบการปกครองที่ดีและเศรษฐกิจที่มั่นคง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟีย และทำให้เศรษฐกิจของเมืองล้าหลัง สถาบัน

และคนจะต้องมีความสัมพันธ์กันทุกกลุ่ม ทั้งกลุ่มธุรกิจ กลุ่มองค์กรประชาชน โรงเรียน องค์กรชุมชน ฯลฯ

๖) สำนึกความเป็นชุมชนไม่ได้เริ่มด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือไม่ร่วมมือ ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือไม่ร่วมมือเป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นที่ละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน แฮร์รี่ บอย (Harry C. Boyte) กล่าวว่า ประชาชนจำต้องร่วมมือไม่ร่วมมือกันทำงานก่อน และจะค่อยๆ สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล ได้นำเสนอลักษณะและองค์ประกอบของประชาสังคมในมุมมองของการวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ภายใต้บริบทสังคมไทยไว้ดังต่อไปนี้^{๓๖}

๑. ประชาสังคมมีความหลากหลาย ทั้งในเชิงรูปแบบและเชิงเนื้อหา ได้แก่

๑.๑ ความหลากหลายเชิงพื้นที่ในการรวมตัว ทั้งพื้นที่ทางการปกครอง ขอบเขตเชิงภูมินิเวศ และเขตเศรษฐกิจ

๑.๒ ความหลากหลายของการรวมตัว เช่น กลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สถาบัน มูลนิธิ สภา สมาพันธ์ สหกรณ์ คณะกรรมการ เป็นต้น

๑.๓ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน ตั้งแต่วัย อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ฐานะ อาชีพ รวมถึงกระทั่งถึงค่านิยม และผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอื่นๆ

๑.๔ ความหลากหลายในรูปแบบของกิจกรรม กิจกรรมที่แยกออกตามความถนัดของแต่ละกลุ่ม แต่ก็อาจจะมีบางกลุ่มที่ผสมผสานกิจกรรมหลายๆ ด้านเข้าด้วยกันตามความเหมาะสม

๑.๕ ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจ/ปัญหาเงื่อนไขของการรวมกลุ่มแยกไปตามความสนใจ และดำเนินกิจกรรมกิจกรรมไปบนพื้นฐานความสนใจร่วมกัน

๒. ความเป็นชุมชน ซึ่งอาจมีความหมายกว้างหรือครอบคลุมถึงอาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ กระทั่งถึงกลุ่มองค์กรเล็กๆ และไม่ยึดติดอยู่กับความเป็นชนบทหรือเมือง แต่ให้ความสำคัญกับ ความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ หรือผลประโยชน์ร่วมกัน

๓. บนสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Public consciousness) เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเข้ามารับผิดชอบปัญหาสาธารณะร่วมกันบนสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง (Citizenship) ซึ่งเป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน

^{๓๖}อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, ประชาสังคม: คำ ความคิด และความหมาย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๕.

๔. มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง หนทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) นั้นก็ด้วยการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติกร่วมกัน (Interactive learning through action) อย่างต่อเนื่อง

๕. มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร ต้องมีการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการยึดโยงความสามารถและพลังย่อยๆ ในแต่ละส่วนของสังคมเข้ามาเชื่อมต่อประสานกัน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของประชาสังคมที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ให้ความสำคัญกับมิติทางโครงสร้าง มิติด้านการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของผู้คนและชุมชน โดยแสดงออกผ่านรูปธรรมการคิด วิเคราะห์ การตัดสินใจ การลงมือกระทำกร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งยังชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมิติต่างๆ นั่นคือ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะต่างๆ ทั้งพื้นที่ด้านกายภาพ การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร มีส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่เอื้อให้เกิดความเป็นชุมชน การมีจิตสำนึกสาธารณะ จนเกิดกระบวนการคิดตัดสินใจ ลงมือกระทำกร่วมกันของคนในชุมชนนั้น องค์ประกอบแต่ละด้านแต่ละมิติทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกัน และองค์ประกอบที่กล่าวถึงนั้นหาได้หยุดนิ่งตายตัว หากดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงถึงกันทุกระดับ

๒.๓.๓ บทบาทภาคประชาสังคม

ประชาสังคมเป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถพิจารณาได้เป็น ๒ มิติ คือ มิติแรกเป็นการให้ความหมายโดยพิจารณาจากพัฒนาการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในยุโรปที่ผ่านมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๘ มิติที่สอง เป็นการพิจารณาการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในบริบทประเทศไทยยุคปัจจุบัน และสำหรับนักรัฐศาสตร์ท่านอื่นๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า ประชาสังคม ไว้ดังนี้

กฤษฏา บุญชัย^{๓๗} กล่าวว่า ประชาสังคม คือ เวทีหรือสนามแห่งการต่อสู้ทางอุดมการณ์ของฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ทุนนิยม สังคมนิยมโดยรัฐหรือทุนที่พยายามครอบงำพื้นที่ดังกล่าว แต่ไม่สามารถครอบงำได้ เวทีแห่งนี้จึงมีความหลากหลาย ซับซ้อน ทั้งขัดแย้งและร่วมมือขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การต่อสู้ของฝ่ายต่างๆ ซึ่งอาจจะใช้ความรุนแรง หรือสันติวิธีก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาสังคมนั้นๆ ขณะที่ประเวศ วะสี^{๓๘} ได้ให้ความหมายว่า การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์และ

^{๓๗} กฤษฏา บุญชัย, ประชาสังคม: พื้นที่สาธารณะของฉันท (ประชาชนที่จัดการกันเอง). ในโอกาสปัญหา และพิเชษฐ์ หนองช้าง (บรรณาธิการ), ประชาชนรากหญ้า: ขบวนการคนกล้าสร้างบ้านวันใหม่ประสงการณ์จากชุมชนระดับตำบล ๔ ภาค, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๑.

^{๓๘} ประเวศ วะสี, ปฎิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

อุดมคติหรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือรวมกลุ่มกันมีความเอื้ออาทรกัน ด้วยความรักและมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ขณะที่ Hegel^{๓๙} เป็นนักคิดคนแรกที่แยกระหว่างรัฐกับประชาสังคมออกจากกันแบ่งระดับชีวิตเชิงจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ คือ ครอบครัว ประชาสังคม และรัฐ เป็นข้อคิดเห็นว่า ภาครัฐกับประชาสังคมเป็นคนละส่วนกัน แต่ปัญหาไทยก็ไม่ได้มองอย่างสุดโต่งเหมือน Hegel ต้องแยกกันโดยเด็ดขาด ทักษะตามแนวคิดนี้ ได้แก่ ชูชัย ศุภวงศ์, ธีรยุทธ บัญมี, ประเวศ วะสี แต่นักคิดปัญญาชาวไทยมีจุดเน้นในการอธิบายประชาสังคมแตกต่างกันและประสานกลมกลืนกับแนวคิดปรัชญาเมธีตะวันตก หลายนาน อันเป็นเสน่ห์ทางภาษาที่ใช้อธิบายประชาสังคมแบบไทยๆ เช่น ประเวศ วะสี^{๔๐} ถึงแม้มองว่าภาคประชาสังคมต้องมีภาคส่วนที่เข้ามาถ่วงดุลพลังอำนาจของภาครัฐ และภาคทุน อันเป็นการชี้ให้เห็นว่าภาคประชาสังคมและภาครัฐเป็นคนละภาคส่วนกัน แต่ก็อยู่ในพื้นที่ปริภูมิพลศาสตร์ด้วยกันอย่างเท่าเทียมและสมดุล ขณะที่ อเนก เหล่าธรรมทัศน์^{๔๑} มุ่งเน้นสู่สังคมของชาวประชาทั้งชนชั้นกลางในเมือง และชนชั้นล่างในชนบทเพื่อแสดงความเป็นอารยะสังคม ขณะที่ ประภาส ปิ่นตบแต่ง^{๔๒} แสดงความคิดเห็นว่าเป็นการเชื่อมโยงของขบวนการสังคมใหม่ที่อิงกับประชาสังคม อิงกับการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นกระแสรองในระบบการเมือง ซึ่งมีการจัดไว้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม หรือแบบเบญจภาคี คือ กลุ่มที่มุ่งสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ธุรกิจ การเมือง สื่อมวลชน และประชาชน ลักษณะการทำงานของคนในกลุ่มนี้ รวมทั้งผลักดันวาระสำคัญทางนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การจัดทำแผนทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ

๒. ประชาสังคมแบบเสรีนิยม หมายถึง การรวมตัวของคนในลักษณะกลุ่มองค์กรหรือสมาคมภายในสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่และทำกิจกรรมสาธารณะผ่านการต่อรอง กัดดันให้รัฐมีนโยบายสาธารณะเพื่อเอื้อประโยชน์กลุ่มของตน เช่น การรวมเป็นสมาคมธุรกิจ แล้วเข้ามามีกระบวนการนโยบายสาธารณะผ่านคณะกรรมการร่วมรัฐและเอกชน (กรอ.)

^{๓๙}Hegel, G, Epistemology. Retrieved September 2,2012, from http://en.wikipedia.org/wiki/Georg_Wilhelm_friedrich_hegel.

^{๔๐}อ้างแล้ว, ประเวศ วะสี, ปญฺุรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ, หน้า ๑๒

^{๔๑}อเนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองของพลเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คปไฟ,๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๔๒}ประภาส ปิ่นตบแต่ง, ก่อนภาคประชาชนล่มสลาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ Way of Book, ๒๕๕๑), หน้า ๒-๓.

๓. ประชาสังคมแบบขบวนการสังคมแบบใหม่ เป็นการปรากฏตัวของการรวมตัวของ เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เช่น สมัชชาคนจน สมัชชาเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งเครือข่ายองค์กร ชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการทำงานของคนในกลุ่มนี้ คือ การขัดแย้งกับรัฐ ต่อรองกับรัฐ เคลื่อนไหวทางการเมือง

ดังนั้น ประชาสังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็งจากภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ เคลื่อนไหวเพื่อผลักดันแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคม

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎี สมัชชาพลเมืองที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ

๑. สมัชชาพลเมืองที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ^{๔๓}

รัฐธรรมนูญนี้ได้ให้ความสำคัญของพลเมืองอย่างมาก ด้วยการปกป้องสิทธิด้านต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารท้องถิ่น ทั้งทางตรง และทางอ้อม การมีเนื้อหาส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมกับการเมืองโดยตรง เพิ่มขึ้นจาก รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ โดยแนวทางนี้ สมัชชาพลเมือง จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่อง หนึ่ง ที่จะช่วยสร้างพื้นที่และกลไกการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่กว้างขวาง เป็นที่ยอมรับ เป็นไป ตามพลวัตรของภาคพลเมืองเอง มีความหลากหลายตามความแตกต่างของแต่ละภูมิภาคสังคม และสามารถดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อเป็นเวทีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรและพลเมืองที่มีอยู่ในพื้นที่ สู่การเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน และสร้างความสมานฉันท์ของภาคพลเมืองกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อ ทำให้เกิดความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพของคน ชุมชน และท้องถิ่น ร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ และ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคพลเมืองเอง

ในวรรคที่สอง สาม และสี่ ในมาตราที่ ๒๑๕ หมวดที่ ๗ ของร่างรัฐธรรมนูญ เรื่องการ กระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น ได้กำหนดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมัชชาพลเมืองดังนี้

“... องค์กรบริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอย่างน้อย ต้องเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร รายงาน ผลการดำเนินงาน และรายงานการเงินและสถานการณ์การคลัง ท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ ส่งเสริมสมัชชาพลเมือง รวมทั้งต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจใน การดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

^{๔๓}ไพสิฐ พาณิชย์สกุล และคณะ (กองบรรณาธิการ),สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร,มปท.),หน้า ๕.

เพื่อประโยชน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ พลเมืองอาจรวมตัวกันเป็น สหัชชาพลเมืองซึ่งประกอบ ด้วยสมาชิกที่มาจากองค์ประกอบที่หลากหลายจากพลเมืองในท้องถิ่น และมีความเหมาะสมกับภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ มีภารกิจในการร่วมกับองค์การบริหารท้องถิ่นในการ ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้

องค์ประกอบ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ที่มา วาระการดำรงตำแหน่ง ภารกิจของ สหัชชาพลเมืองและการอื่นที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ....”

๒. เหตุผลและความสำคัญของสหัชชาพลเมือง^{๔๔}

พลเมืองและ ความเป็นพลเมือง เป็นความคิดและพัฒนาการที่มีพลวัตสูง ปรากฏใน กระแสความเปลี่ยนแปลงในทุกๆ มิติของสังคม คู่ขนานไปกับกระแสการปฏิรูปทางสังคมและการเมือง ทำให้ความคิดว่าด้วยพลเมืองและความเป็นพลเมืองสะท้อนถึงพลังของความเป็นพลเมือง ที่จะร่วม ขบวนการไปกับการปฏิรูปทั้งในระดับสังคมและในพื้นที่ทางการเมือง

พัฒนาการทางการเมืองที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนในฐานะที่เป็นภาคพลเมืองที่ตื่นรู้ เกิดสำนึกร่วม และแสดงออกถึงความต้องการและ ข้อเสนอต่างๆ ทั้งในเวทีทางการเมืองและในพื้นที่ทางสังคมอย่างมากมายหลากหลาย ทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองในเชิงปัจเจกและในลักษณะของกลุ่ม/เครือข่าย มีการขยายตัวอย่างมากและต่อเนื่อง โจทย์สำคัญของประเทศและสังคมไทยในขณะนี้ที่จะส่งผลต่อไปในอนาคตภายหน้าคือ จะแปรพลังของ ภาคประชาชนพลเมืองที่มีจิตอาสาให้เป็นพลังสำคัญในการปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างไรพลวัตและการขับเคลื่อนงานของภาคพลเมือง ทั้งที่อยู่ในสถานะที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการไม่มีกฎหมายรับรอง แต่เป็นไปโดยธรรมชาติตามวิถีวัฒนธรรมในแต่ละภูมิ สังคม มีข้อสรุปซึ่งสังเคราะห์มาจากงานศึกษามากมายที่ศึกษาบทบาทของภาคพลเมืองและความเป็น พลเมืองในสังคมไทย พบว่า

๑) ที่จริงภาคพลเมืองที่เรียกภายใต้ชื่อต่างๆ มีบทบาทในการจัดการด้านต่างๆในระดับพื้นที่ ที่มาเป็นเวลานานแล้ว เพียงแต่เมื่อมีระบบการปกครองภายใต้แนวคิดรัฐราชการสมัยใหม่ที่มีการรวม ศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลางมากขึ้น ภาคพลเมืองถูกแทรกแทนที่ด้วยระบบราชการและกำหนดให้ภาค พลเมืองเป็นผู้รับผล หรืออาจจะยอมรับให้เข้ามามีบทบาทบ้างในเฉพาะด้านที่ไม่เป็นปัญหาต่อระบบ ราชการการปกครอง โดยรัฐเป็นผู้มีอำนาจจัดการและตัดสินใจสำคัญ

^{๔๔}อ้างแล้ว, ไพสิฐ พาณิชย์สกุล และคณะ (กองบรรณาธิการ), สหัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน, หน้า ๖.

๒) การพัฒนาโดยรัฐเป็นผู้กำหนด ทำให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆมากมายต่อประชาชน ชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองที่ทำให้ประชาชนวางเฉย รอหน่วยงานภาครัฐ ไร้พลังในการพัฒนาตนเอง เสพติดการพึ่งพาอำนาจรัฐ อำนาจเงิน แทนพึ่งพาภูมิปัญญาความรู้ความสามารถของตน อาจจะกล่าวโดยสรุปก็คือ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยปัจจัยเงื่อนไขในทางการเมืองปกครอง การพัฒนาแบบพึ่งพา (ต่างประเทศเมืองเล็กพึ่งพาเมืองใหญ่ ชนบทถูกดูดซับทรัพยากรในทุกๆ มิติ) กลายเป็นการทำลายความเป็นพลเมืองของผู้คนในทุกๆ ที่ เกิดภาวะการฉ้อฉลต่อระบบการปกครอง และการพัฒนา ให้กลายเป็นผู้ถูกปกครองที่ดี และเป็นประชาชนที่วางเฉย ในหลายๆ พื้นที่ทั้งในเขตเมือง ตั้งแต่เมืองเล็กๆ จนถึงเมืองขนาดใหญ่ ที่ประสบปัญหาทั้งที่มาจากข้อจำกัดของระบบราชการ ปกครองแบบรวมศูนย์ เกิดการพัฒนาแบบพึ่งพา เกิดความความเหลื่อมล้ำ การล่มสลายของชุมชน กิจกรรมท้องถิ่น เกิดความไม่เป็นธรรม ความยากไร้ และการขาดโอกาสทั้งในทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองการปกครอง ทางกฎหมายกระบวนการยุติธรรม ทางการศึกษา และทางวัฒนธรรม

๓) ในหลายพื้นที่ที่ยังคงมีสำนึกของความเป็นพลเมือง สำนึกของศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์และในภูมิปัญญา ศักยภาพของตน ได้ลุกขึ้นรวมตัวกันปฏิบัติการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจัดการตนเอง ร่วมกันในรูปแบบต่างๆ เกิดเวทีการทำงานร่วมกัน เกิดเครือข่ายภาคชุมชนและประชาสังคมมากมายที่ เรียกได้ว่าเป็น นวัตกรรมทางสังคม ที่มีคุณค่า และความก้าวหน้ามากมาย ทั้งในลักษณะที่เป็นการ ดำเนินการกันเองในภาคชุมชน ภาคประชาสังคม และร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ในบางหน่วยงาน ในท้องถิ่นและในหลายหน่วยงาน

๔) ความร่วมมือและการรวมตัวของภาคประชาชนพลเมืองนี้จะเกิดขึ้นได้ดีทั้งหมดจะเกิดขึ้นได้หากภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ เปิดโอกาส ทำบทบาทเป็นผู้สนับสนุนสังคม เอื้อเพื่อ เกื้อหนุน เพื่อให้ภาคประชาชนก้าวข้ามความกลัว ยุติวัฒนธรรม วางเฉย กล้าในการแสดงออก กล้า คิดค้น สร้างสรรค์ช่วยกันยืนหยัดในความถูกต้องและเป็นธรรมของทุกๆ ฝ่าย นำมาสู่การทำให้เกิดพลังการพัฒนามหาศาลของประชาชนเอง ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่

จากกระแสความตื่นตัว และความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประเทศที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา อีกทั้งยังมีความต่อเนื่องและขยายตัวอย่างกว้างขวาง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการก่อเกิดสำนึก ความเป็นพลเมือง ที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว จนนำมาสู่การเชื่อมโยง และการรวมตัวของภาคประชาชน ทั้งในลักษณะเชิงปัจเจก และจัดตั้งเป็นกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งในระดับตำบล และจังหวัด โดยอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ตามความเห็นพ้องต้องกันของกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมและกฎหมายเกี่ยวข้อง เช่น สภาองค์กรชุมชน สภาพลเมือง สภาเมือง เป็นต้น แต่จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือมีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่มาร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีการจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่นั้น จัดระบบกลไกการพัฒนาเรื่องที่ทำงานอยู่หรือเห็น

ว่ามีความสำคัญร่วมกัน และมีการทำงานร่วมกับท้องถิ่น/หน่วยงาน/ภาคีต่างๆ สมัชชาพลเมืองจึงเป็นเวที และกระบวนการที่จะพัฒนา และสร้างสรรค์พลังของภาคพลเมือง ดังกล่าว

๓. วัตถุประสงค์ของสมัชชาพลเมือง^{๔๕}

เชื่อมโยงกลุ่มองค์กร ผู้คนพลเมืองในพื้นที่ มาร่วมกันทำงาน ปกป้องหรือ เรียนรู้ เท่าทัน ความเป็นไปและการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นเวทีการทำงานและการ เรียนรู้ร่วมกันของพลเมืองในพื้นที่

๑) มีส่วนร่วมกับการพัฒนาท้องถิ่น ร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งใน ด้านการให้ความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนา และร่วมติดตาม

๒) ร่วมปกป้องรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมใน ท้องถิ่น

๓) สร้างความเข้มแข็งให้กับพลเมือง ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง ปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ ของพลเมือง สร้างพื้นที่ความรู้ สร้างการตื่นรู้ สร้างโอกาสให้พลเมืองเข้าถึงข้อมูล สิทธิประโยชน์และ โอกาสการพัฒนาเพื่อเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีคุณภาพ มีจิตสาธารณะเชื่อมโยงกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้

๔) เสริมสร้างการพัฒนาท้องถิ่นที่สมานฉันท์มีเป้าหมายที่พลเมืองในพื้นที่ สนับสนุน เชื่อมโยงกลุ่มคน องค์กร เครือข่าย หน่วยงาน สถาบัน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานท้องที่ภาคเอกชน ราชการ ให้สามารถร่วมมือกันทำงาน ร่วมวางแผน ร่วมจัดการ ร่วมทุน ร่วมแบ่งปันความสำเร็จ โดย มุ่งผลสำเร็จที่คุณภาพของพลเมืองและความอุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจสังคมที่เข้มแข็งก้าวหน้าของพื้นที่

๕) การร่วมเฝ้าระวัง การดำเนินงานและการพัฒนาในพื้นที่ให้ ปราศจากปัญหาทุจริต การ เฝ้าระวังและจัดการภัยพิบัติ สาธารณสุข โรคติดต่อ อาชญากรรม ส่งเสริมระบบการเมืองที่สร้างสรรค์ และการพัฒนาพื้นที่ที่ใสสะอาด ความเป็นธรรมและเกิดสุขภาวะของพลเมืองอย่างเท่าเทียมกัน

๔. สมัชชาพลเมืองตั้งในระดับหรือพื้นที่ใด^{๔๖}

สมัชชาพลเมือง เป็นกลไกการทำงานของภาคประชาชนพลเมือง สามารถจัดตั้งในพื้นที่ ๒ ระดับ คือ

- ๑) ระดับท้องถิ่นขนาดเล็กเช่นตำบล เทศบาล
- ๒) ระดับจังหวัด

^{๔๕} อ่างแล้ว, ไพสิฐ พาณิชย์สกุล และคณะ (กองบรรณาธิการ), สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน, หน้า ๘.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

สมัชชาพลเมือง พื้นที่อาจมีการเชื่อมโยงการทำงานในภูมิภาคเดียวกัน เช่น กลุ่มน้ำเดียวกัน หรือผืนป่าเดียวกัน หรือในประเด็นเดียวกัน

สมัชชาพลเมือง มีความสัมพันธ์และทำงานเชื่อมโยงกันแต่มีอิสระต่อกัน สมัชชาพลเมืองของพื้นที่ใดก็เป็นของกลุ่มองค์กรและประชาชนพลเมืองในพื้นที่นั้นๆ มิได้ขึ้นกับสมัชชาพลเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่า เช่น สมัชชาพลเมืองตำบล ไม่ต้องขึ้นอยู่กับสมัชชาพลเมืองจังหวัด แต่มีตัวแทนมาทำงานร่วมกัน

๕. รูปแบบการจัดตั้งสมัชชาพลเมือง

รูปแบบการทำงานของสมัชชาพลเมืองหรือสภาพลเมือง ที่มีการโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่มาร่วมกันทำงาน สร้างแผน สร้างกลไกร่วม และการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ได้เกิดขึ้นแล้วเป็นจำนวนมากอย่างหลากหลายรูปแบบ ในพื้นที่ต่างๆ ทั้งระดับตำบลและระดับจังหวัด ทั้งที่เป็นทางการ เช่น สภาองค์กรชุมชนระดับตำบล ที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ปัจจุบันมีการจัดตั้งแล้วกว่า ๔,๕๐๐ ตำบลทั่วประเทศ ตำบลอื่นที่แม้จะไม่มีสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการก็ได้มีการทำงานเชื่อมโยงกันหลากหลายรูปแบบ ทั้งสนับสนุนหรือจัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่นเอง หรือริเริ่มกันเอง อยู่อีกจำนวนมากไม่น้อย

ส่วนในระดับจังหวัด จากข้อมูลพบว่า มีการทำงานในรูปแบบสภาพลเมือง หรือสมัชชาพลเมือง อย่างไม่เป็นทางการหรือกึ่งทางการ (เนื่องจากได้รับการยอมรับและมีความร่วมมือในการทำงานกับหน่วยงาน ในระดับจังหวัด) มากถึงประมาณ ๔๙ จังหวัด และจำนวนนี้มีจังหวัดที่มีการทำงานต่อเนื่องเข้มแข็งอยู่ถึงประมาณ ๒๐ จังหวัด

จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพข้างต้น จึงทำให้การจัดตั้งสมัชชาพลเมืองที่จะเกิดขึ้นตามกฎหมาย ไม่ใช่การทำงานใหม่เสียทีเดียว แต่จะใช้ศักยภาพ ประสบการณ์และพลังที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านี้เป็นพื้นฐานสร้างสมัชชาพลเมืองในแต่ละพื้นที่ที่สมัชชาพลเมืองจะต้องตั้งกระบวนการต่อยอดขึ้นจากพื้นฐานกลุ่ม องค์กร กระบวนการที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ เพื่อสร้างเวทีและกระบวนการร่วมกัน ด้วยความพร้อมและมีส่วนร่วมของภาคชุมชน ประชาสังคม ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานในพื้นที่เกี่ยวข้องการจัดตั้งสมัชชาพลเมือง สามารถดำเนินการดังนี้

๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลขององค์กร กลุ่ม ภาคส่วนที่มีการทำงานอยู่ในพื้นที่ รูปแบบสภาพลเมืองหรือกลไกการทำงานร่วมกัน เครือข่ายพื้นที่ที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว คนที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดตั้งสมัชชาพลเมือง

๒) ตั้งคณะทำงานหรือกรรมการร่วมในพื้นที่เพื่อริเริ่มจัดตั้งสมัชชาพลเมือง คณะกรรมการร่วมควรประกอบด้วยองค์กรสนับสนุนการพัฒนาที่ทำงานสนับสนุนภาคชุมชนและประชาสังคม องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานพัฒนา ตัวแทนภาคชุมชน และประชาสังคมในพื้นที่ คณะกรรมการจัดตั้งดังกล่าว

๓) การจัดตั้งสมัชชาพลเมืองต้องเชิญตัวแทนกลุ่มองค์กรในพื้นที่มาประชุมเพื่อร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อจัดตั้งจะต้องเชิญองค์กร หน่วยงาน กลุ่มบุคคล ตามข้อมูล ๑) มาหารือวิธีการร่วมกันจัดตั้งสมัชชาพลเมือง โดยให้กำหนดขั้นตอน วิธีการ และตกลงตั้งกลไกประสานงานระหว่างกันขึ้นมาในระยะจัดตั้งด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการจัดตั้ง

๔) ขั้นตอนการจัดตั้งสำคัญจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการจัดการประชุมใหญ่เพื่อจัดตั้งสมัชชาพลเมืองในพื้นที่ ตามแผนและข้อตกลง และกลุ่มองค์กรส่วนใหญ่ในพื้นที่เห็นด้วยกับการจัดตั้ง พร้อมกลไกประสานงาน โครงสร้าง และแผนการทำงานขั้นต้นที่เกิดขึ้นทั้งนี้ คณะกรรมการร่วมที่ริเริ่มการจัดตั้งจะต้องเห็นชอบกับกระบวนการและผลสรุปที่เกิดขึ้น^{๔๗}

๖. โครงการทำงานของสมัชชาพลเมือง

โครงสร้างสมัชชาพลเมืองอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ตามบริบทและภูมิสังคมที่แตกต่างกัน แต่จะต้องมีการประชุมและเห็นชอบร่วมกันในที่ประชุมใหญ่ระดับพื้นที่ ซึ่งมีส่วนร่วมจากกลุ่ม องค์กร กลไกสนับสนุนและหน่วยงานเกี่ยวข้อง

๑) สมัชชาพลเมืองจะมีกลไกคณะประสานงาน มีหน้าที่ประสานการทำงานทั่วไประหว่างทุกกลุ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างการมีส่วนร่วม เข้าถึงทุกกลุ่ม หรือทุกกลุ่มเข้าถึงได้ดำเนินการตามแผนและมติของสมัชชาพลเมืองที่มีการตกลงกัน จัดกิจกรรมต่างๆ

๒) อาจให้มีคณะทำงานหรือคณะกรรมการตามความเหมาะสม ที่ประชุมอาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ช่วยตัดสินใจเรื่องต่างๆ ร่วมกัน หรือมีคณะทำงานเฉพาะกิจ เช่น เรื่องอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม พลังงานท้องถิ่น ข้อมูลและการสื่อสาร เรื่องพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพของคนท้องถิ่น เรื่องสวัสดิการ ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น เยาวชน การทำแผนชุมชนและการประสานแผนกับท้องถิ่น การทำกิจกรรมเฉพาะกิจ เฉพาะเรื่องที่สนใจร่วมกัน เช่น ชมรมจักรยาน ฯลฯ

๓) โครงสร้างสมัชชาพลเมืองอาจปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ตามความเห็นชอบร่วมกันในการประชุมใหญ่ที่จัดขึ้น อาจมีกลุ่ม หรือคณะทำงานด้านต่างๆ ทั้งงานเฉพาะหน้าระยะสั้น หรือระยะยาว จากกลุ่มองค์กรหรือหน่วยเกี่ยวข้องในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญ และหน่วยวิชาการ เป็นโครงสร้างที่มีพลวัตรตามสถานการณ์และความสนใจของคนในพื้นที่ สามารถตั้งหรือยกเลิกปรับเปลี่ยนได้ง่าย เป็นโครงสร้างอาสาสมัคร จากผู้สนใจหรือมีความรู้ มีกลไกการประสานงานที่ช่วยสนับสนุนการทำงาน

^{๔๗} อ่างแล้ว, ไพสิฐ พาณิชยสกุล และคณะ (กองบรรณาธิการ), สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน, หน้า ๙-๑๐.

๔) คณะที่ปรึกษา หรือกรรมการที่ปรึกษา เพื่อให้สมาชิกพลเมืองสามารถมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มฝ่าย และมีความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในพื้นที่ สมาชิกพลเมืองอาจตั้งที่ปรึกษาหรือกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วยนายกองค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ศาสนา สมาคมธุรกิจเอกชน ประชาชน ฯลฯ

๕) อายุของสมาชิกพลเมือง ระยะเวลาทำงานของแต่ละกลุ่มงาน หรือคณะประสานงาน ขึ้นกับข้อตกลงในที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกพลเมือง อาจมีคณะทำงานร่วมกันตามเรื่องที่น่าสนใจทำงานร่วมกันเฉพาะกิจ หรือชุดที่อาจต้องทำงานต่อเนื่อง แต่ละชุดไม่ควรเกิน ๒ ปี แต่อาจมีการเลือกกลับเข้ามาใหม่ได้

๖) การหยุดทำงานของสมาชิกพลเมือง เมื่อมีเหตุจำเป็นอันนำไปสู่ความขัดแย้งที่ไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมได้ และความขัดแย้งอาจขยายตัวไปสู่พลเมือง และหน่วยงาน คณะกรรมการสมาชิกพลเมืองระดับจังหวัด หรือคณะกรรมการสมาชิกพลเมืองระดับชาติอาจมีความเห็นให้สมาชิกพลเมืองนั้นๆ หยุดทำการเป็นระยะเวลาหนึ่ง จนเมื่อมีการแก้ปัญหาและมีความพร้อมจึงเริ่มต้นขึ้นใหม่ตามขั้นตอนเช่นเดียวกับการเริ่มต้น

๗) งบประมาณการทำงาน สมาชิกพลเมืองมีงบประมาณในการทำงานที่เป็นอิสระ ที่อาจได้มาจากกิจกรรมและเรื่องโครงการที่ดำเนินการจากองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานพัฒนาจากการสมทบของชุมชน ประชาชน ภาคเอกชนในพื้นที่เอง หรือจากองค์กรสนับสนุนอื่นๆ

๗. กลไกส่งเสริมดำเนินงานสมาชิกพลเมืองในระดับชาติและระดับจังหวัด^{๔๘}

เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งและการทำงานของสมาชิกพลเมืองในพื้นที่ให้มีกลไกสนับสนุนการดำเนินงานเรื่องสมาชิกพลเมืองทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ เพื่อช่วยสนับสนุนให้กระบวนการพลเมือง องค์กรทั้งรัฐและเอกชน ชุมชน ประชาสังคมในพื้นที่ สามารถจัดตั้งสมาชิกพลเมืองในแต่ละพื้นที่ได้ตามศักยภาพ บริบทและความเห็นพ้องของพลเมืองในพื้นที่

๑) คณะกรรมการส่งเสริมสมาชิกพลเมืองจังหวัด ประกอบด้วย ตัวแทนส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่สนับสนุนงานด้านชุมชนและประชาสังคม ตัวแทนสถาบันการศึกษา หน่วยงานพัฒนาต่างๆ ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนสภาพพัฒนาองค์กรชุมชน และประชาสังคมอื่น ให้สัดส่วนของภาคชุมชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ และภาคตัวแทนชุมชนและกลุ่มพลเมืองอื่นๆ รวมกันมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดตั้ง ขับเคลื่อน และพัฒนา สมาชิกพลเมืองในจังหวัด

^{๔๘} อ่างแล้ว, ไพสิฐ พาณิชยสกุล และคณะ (กองบรรณาธิการ),สมาชิกพลเมือง กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน, หน้า ๑๑.

๒) คณะกรรมการส่งเสริมสมัชชาพลเมืองระดับชาติ สัดส่วน เช่นเดียวกับคณะกรรมการส่งเสริมระดับจังหวัด และควรเป็นตัวแทนจากสมัชชาพลเมืองจากพื้นที่ด้วยไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่ง (ในระยะแรกอาจเป็นกลไก หรือกรรมาธิการหนึ่งของคณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูปประเทศ)

๓) กลไกประสานงานให้ใช้หน่วยงานเดิมที่มีอยู่แล้ว และใช้กลไกการทำงานร่วมในท้องถิ่น และในพื้นที่เองให้มากที่สุด

๒.๕ แนวคิด การบริหารจัดการสภาพเมือง

ความหมายการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการนั้นมีนัยคิดทางการด้านบริหารทั้งที่เป็นนักบริหารจัดการของประเทศ ไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ดังนี้

ในการศึกษาความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์ โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า ผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (Administration) หรือการบริหารราชการ (Public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า "ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร"

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Administratae หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยความสะดวก (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Minister ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหาร

จัดการ (Management administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief executive officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็ทำได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขยายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือ บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น ๑) การบริหารนโยบาย (Policy) ๒) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) ๓) การบริหารคุณธรรม (Morality) ๔) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) ๕) การวางแผน (Planning) ๖) การจัดองค์การ (Organizing) ๗) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) ๘) การอำนวยการ (Directing) ๙) การประสานงาน (Coordinating) ๑๐) การรายงาน (Reporting) และ ๑๑) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ กระบวนการบริหาร หรือ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารที่เรียกว่า แพมส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางการให้ความหมาย

พร้อมกันนี้ อาจให้ความหมายได้อีกว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ คน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น ๑) การบริหารคน (Man) ๒) การบริหารเงิน (Money) ๓) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) ๔) การบริหารงานทั่วไป (Management) ๕) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) ๖) การบริหารคุณธรรม (Morality) ๗) การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message) ๘) การบริหารเวลา (Minute) และ ๙) และการบริหารการวัดผล (Measurement) เช่นนี้ เป็นการนำ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร ที่เรียกว่า ๔M แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

การให้ความหมายทั้ง ๒ ตัวอย่างที่ผ่านมา นี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ กระบวนการบริหาร และ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมายซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่า การบริหารเช่นนี้ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ ๒ ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า ๓M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป

(Management) และ ๕ ป ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และ ประชาสัมพันธ์

เพื่อให้เข้าใจหลักการบริหารมากขึ้น จึงขอทำความเข้าใจคำว่า การบริหาร การจัดการ และการบริหารจัดการ ที่นักวิชาการได้อธิบายไว้ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน ได้อธิบายความหมายของ การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ นำเอาทรัพยากรบริหาร (Administrative resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) เช่น POSDCoRB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๙}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public administration) และคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงษ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ (Collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (Group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์^{๕๐}

^{๔๙} สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖.

อนันต์ เกตุวงศ์ ได้ให้ความหมายของ การบริหาร ว่า เป็นการประสานความพยายามของ มนุษย์ (อย่างน้อย ๒ คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ^{๕๑}

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมาย ของการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วย กระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๕๒}

ติน ปรัชญพฤทธิ มองว่า การบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการ นำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^{๕๓}

บุญทัน ดอกไธสง ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มี ประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการ เพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๕๔}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ แบ่งการบริหาร ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ ๖ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (Public administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (Public services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจน การพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของ ภาครัฐ (Public or governmental organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วน ภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ส่วนที่สอง การบริหารงานของหน่วยงานภาคธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหาร ธุรกิจ (Business administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่ง

^{๕๑}อนันต์ เกตุวงศ์, **การบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

^{๕๒}ไพบูลย์ ช่างเรียน, **วัฒนธรรมการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^{๕๓}ติน ปรัชญพฤทธิ, **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^{๕๔}บุญทัน ดอกไธสง, **การจัดองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

ส่วนที่สาม การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non-governmental organization) ซึ่งเรียกกย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO.) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม

ส่วนที่สี่ การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United nations organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World trade organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

ส่วนที่ห้า การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มืองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ส่วนที่หก การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ^{๕๕}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ มีความเห็นว่า การบริหารในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือกระบวนการบริหาร เกิดได้จากหลายแนวคิด เช่น โปสคอร์ด (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของ ลูเทอร์ กุลลิค (Luther Gulick) และ ลินดอล เออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงาน

^{๕๕}วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพร่เพช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖-๓๘.

บุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)^{๕๖}

เฮอริเบิร์ต เอ. ไชมอน (Herbert A. Simon) กล่าวถึงการบริหารว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

เฟรดเดอริค ดับบลิว. เทเลอร์ (Frederick W. Taylor) ให้ความหมายการบริหารไว้ว่า งานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ที่ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคตที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง^{๕๗}

ปีเตอร์ เอฟ. ดรักเกอร์ (Peter F. Drucker) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงาน ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่างๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่น ๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม^{๕๘}

แฮร์โรลด์ คูนต์ซ์ (Harold Koontz) ได้ให้ความหมายของ การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น^{๕๙}

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวถึง ลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ ๓ ด้าน คือ

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, ๒๕๔๕, หน้า ๓๙.

^{๕๗} Herbert A. Simon, Administrative Behavior (New York: Macmillan, 1974), p. 3.)

^{๕๘} Frederick W. Taylor อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓, หน้า ๒๗.

^{๕๙} Peter F. Drucker อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

^{๖๐} Harold Koontz อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

๑) ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร

๒) ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

๓) ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน^{๖๑}

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ หนึ่ง ส่วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ สอง มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating) และ สาม มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (Policy, plan, program, project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน^{๖๒}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหาร ตามลำดับ คำว่าการบริหารจัดการ คือ การปกครอง การบริหารการพัฒนา การจัดการ และการพัฒนา หรือแม้กระทั่งคำว่า การบริหารการบริการ การบริหารจัดการสำนักหรือการบริหารความรู้ผิดรู้ชอบ การ

^{๖๑} อึ้งชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๖๒} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

บริหารคุณธรรม และการบริหารการเมือง ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูกนำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้โดยอาจมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐ ล้วนหมายถึง ๑) การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (Guideline) วิธีการ (Method) หรือมรรควิธี (Means) ใดๆ ๒) ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน ๓) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ๔) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (End หรือ goal) หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (Primary goal) คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (Ultimate goal) คือ การพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำดังกล่าวนี้ อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Process) ที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงานก็ได้

แนวคิดการบริหารจัดการ

แนวคิดการบริหารจัดการนั้นมีนักคิดทางการด้านบริหารทั้งที่เป็นนักบริหารจัดการของประเทศไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ดังนี้

ในการจัดแบ่งกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ มีอยู่ด้วยกัน หลายแนวความคิดและทฤษฎี ดังนี้^{๖๓}

๑. แนวความคิดทางการจัดการสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก (Classical Perspective)

สำหรับแนวความคิดทางการจัดการยุคของทฤษฎีสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก สามารถแยกได้เป็น ๓ แนวความคิดหลัก ดังนี้

๑.๑ แนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific management)

- ๑) ผลงานของเฟรดเดอริค วินสโลว์ เทย์เลอร์ (Frederick Winslow Taylor's)
- ๒) ผลงานของแฟรงค์ บังเกอร์ กิลเบรธ และลิลเลียน มอลเลอร์ กิลเบรธ (Frank, B. Gilbreth & Lillian, E.M. Gilbreth)

๑.๒ แนวความคิดการจ้ดองค์การระบบราชการ (Bureaucratic Organization)

- ๑) ผลงานของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber)

๑.๓ แนวความคิดทางการจัดการเชิงกระบวนการ (Process management)

- ๑) ผลงานของเฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol)

^{๖๓} สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

๒) ผลงานของกุลิค ลูเธอร์และเออร์วิค (Gulick, Luther., & Lyndall F. Urwick)

๓) ผลงานของเจมส์ ดี. มูนี และอัลเลน ซี. เรลลี (James D. Mooney., & Alan C.

Rieley)

๒. แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective) สำหรับแนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์นี้ สามารถแยกแนวความคิดได้เป็น ๓ แนวความคิดหลัก ดังนี้

๒.๑ แนวความคิดทางการจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์

๑) ผลงานของเอลตัน เมโย (Elton Mayo)

๒.๒ แนวความคิดทางการจัดการเชิงสังคมศาสตร์

๑) ผลงานของแมรี พาร์คเกอร์ ฟอลเล็ท (Mary P. Follett)

๒.๓ แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์

๑) ผลงานของอับราฮาม เอช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow)

๒) ผลงานของดรูว์กลาส แมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor)

๓) ผลงานของคริส อาร์กิริส (Chris Argyris)

๓. แนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่ (Contemporary management perspective) สำหรับแนวความคิดทางการจัดการสมัยใหม่สามารถแยกได้เป็น ๓ แนวความคิด ดังนี้

๓.๑ แนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ (Quantitative management perspective)

๓.๒ แนวความคิดเชิงระบบ (System perspective)

๓.๓ แนวความคิดเชิงสถานการณ์ (Contingency perspective)

๑) ผลงานของโจแอน วูดวาร์ด (Joan Woodward)

๒) ผลงานของลอว์เรนซ์และลอร์ช (Lawrence, P.R., & Lorsch, J.W.)

๔. แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization Management)

สำหรับแนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ คือ การควบคุมคุณภาพ

สโตนเนอร์ (Stoner) กล่าวว่า วิวัฒนาการตามแนวคิดหลักหรือแนวคิดที่สำคัญๆ ทางการจัดการที่เกิดขึ้นและผ่านมา ๓ ยุค ได้แก่ ยุคแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิม ยุคแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยุคแนวความคิดทางการจัดการเชิง ปริมาณ วิวัฒนาการของแนวคิดทางการจัดการที่สำคัญจะนำเสนอถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน ช่วงเวลาต่างๆ และแนวความคิดทางการจัดการซึ่งถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้นๆ และผลกระทบ ซึ่งมีผลต่อการ

ออกแบบโครงสร้างขององค์การอันเป็นผลทำให้เกิดเป็นสภาวะการณ์ ขององค์การที่มีส่วนในการ กำหนดพฤติกรรมมนุษย์ขึ้นตามมา^{๖๔}

ทฤษฎีการบริหารจัดการ

ทฤษฎีการบริหารจัดการนั้นมีนักคิดทางการด้านบริหารทั้งที่เป็นนักบริหารจัดการของ ประเทศไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ดังนี้

กริฟฟิน (Griffin) กล่าวว่า ทฤษฎีการจัดการ หมายถึง กรอบแนวความคิดความรู้และการ กำหนดแนวทางในการจัดองค์การรวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ^{๖๕}

ติน ปรีชญพฤทธิ์ กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของทฤษฎีองค์การ คือ การมุ่งที่จะพรรณนา อธิบาย และพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์หรือพฤติกรรม โดยชี้ให้เห็นถึงส่วนประกอบ หรือตัวแปรของการศึกษาในองค์การนั้นๆ^{๖๖}

ทฤษฎีทางการบริหารนั้นมาจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific theory) ดังนั้นจึง อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทางการบริหารหรือการจัดการนั้น มาจากทฤษฎีเกิดขึ้นจากการพัฒนาโดย วิธีการทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง ซึ่งคำว่าทฤษฎี หมายถึง กลุ่มความคิดหรือแนวคิดที่อธิบาย ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น^{๖๗}

ทฤษฎีองค์การเป็นแนวคิดหรือกรอบของการศึกษาขององค์การ ว่าในการพัฒนาให้ องค์การ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์นั้นมีปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างองค์การ ภาวะความเป็นผู้นำ ขวัญของพนักงาน การสื่อสาร การควบคุม การประเมินผลงาน การตัดสินใจ พฤติกรรมกลุ่ม การวัดผลงาน การจูงใจ สถานภาพและบทบาท อำนาจ วัฒนธรรม บรรยากาศขององค์การ เป็นต้น^{๖๘}

^{๖๔}Stoner, James AF. **Management**. New jersey: Prentice-Hall., 1978. p 32

^{๖๕}Griffin, Ricky W. **Management**. (6th ed). Boston, MA: Houghton Mifflin Company, 1999.P. 10

^{๖๖}ติน ปรีชญพฤทธิ์, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐.

^{๖๗}เสนาะ ตีเยาว์, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,๒๕๔๔), หน้า ๔๘.

^{๖๘}นรินทร์ แจ่มจำรัส, **การพัฒนาองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์ ,๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

๒.๖ แนวคิด การบริหารจัดการเชิงพุทธ

ทฤษฎีการบริหารจัดการสภาพเมือง^{๒๙} จากแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการสภาพเมือง กล่าวถึง "ประชาสังคม" (Civil society) ที่ตกผลึกจนได้แนวคิด "สภาพเมือง" (Civil juries) ได้มีการกล่าวขวัญถึงแนวคิดนี้ กันอย่างแพร่หลาย ด้วยหวังว่าจะเป็นองค์กร "ภาคประชาสังคม" ที่นำมาแก้ไข ปัญหาของบ้านเมืองในระดับพื้นที่ลง โดยเฉพาะการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน และการลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ อันถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการ "ปฏิรูปประเทศไทย"

คำว่า "สภาพเมือง" นั้นในความหมายทางวิชาการไม่ได้มีความหมายลึกซึ้งแต่ประการใด เป็นเพียงคำเรียกที่ใช้เพื่อจะสื่อความหมายให้แตกต่างจากคำว่า "สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น" ที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนในทางการเมืองระดับพื้นที่เท่านั้นแท้จริงสภาพเมืองมีอยู่แล้วตามพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน ตำบล แต่มีคำเรียกต่างๆ กัน เช่น ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล สมัชชาประชาชน กลุ่มเรียกร้อง กลุ่มอาชีพ กลุ่มมวลชน กลุ่ม อปพร. กลุ่ม อสม. กลุ่มสังคมต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน ตำบล ฯลฯ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มในระดับหน่วยพื้นฐานของชุมชน หากกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้มีการรวมตัวกันในสถานการณ์ที่เหมาะสมแล้วอาจถือได้ว่าเป็น "สภาพเมือง" หรือ "สภาประชาชน" หรือ "สภาประชาสังคม" ที่ทรงประสิทธิภาพได้ในระดับหนึ่ง เพียงแต่การรวมตัวกันในกลุ่มเช่นนี้เป็นการรวมตัวกันตามสภาพธรรมชาติ ตามสภาพที่เป็นอยู่ โดยไม่มีระเบียบกฎหมายใดรองรับเท่านั้น

ฉะนั้น ในคำว่า "สภาพเมือง" หรือ "สภาประชาชน" หรือ "สภาประชาสังคม" (Civil Juries or Citizen Juries or Civic Assembly) หรือ "สมัชชาประชาชน" (Popular Assembly or Forum) ล้วนแล้วแต่เป็นศัพท์ คำเรียก ที่มีความหมายเหมือนกัน เพราะในสภาพที่เป็นจริงองค์กรในพื้นที่นั้น ประกอบด้วยสามภาคส่วนคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน องค์กรในพื้นที่จะไม่สามารถได้ หากขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่มีแทรกอยู่ทั่วไปคือ "ภาคประชาชน" หรือ "ภาคประชาสังคม" ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในที่นี้ก็คือ "สภาพเมือง" นั่นเอง มีนักคิดให้ทัศนะว่า หลายประเทศทั่วโลกได้เกิดสภาประชาชนในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในช่วงการเปลี่ยนผ่าน ๒๐ ปีที่ผ่านมา

^{๒๙} ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี คาคาการณ์ไกล บรรณาธิการ. ประชาสังคม : วรรณชนกคิดในสังคมไทย/ ประเวศ วะสี ... [และคนอื่น ๆ], (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑) & "แนวคิดเรื่องประชาสังคม", http://www.ldinet.org/2008/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=32& ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, "แนวคิดด้านประชาสังคมกับการดำเนินงานของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ", ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓, [https://www.gotoknow.org/posts/415090&สืเสียด%20\(นามแฝง\)](https://www.gotoknow.org/posts/415090&สืเสียด%20(นามแฝง)), "แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society) คิดถึง..การเคลื่อนไหวของ อ.ศศิน เฉลิมลาภ", ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๖, http://nattawatt.blogspot.com/2013/10/blog-post_3228.html

อาทิ กรณีการรวมชาติเยอรมนีตะวันตกตะวันออก และกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออก สำหรับกรณีของไทยเมื่อ ๒๐ ปีก่อน ก็มีสภาผู้นำแห่งตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรม ในปี ๒๕๔๗ การเกิดรูปร่างของแนวคิดนี้นับจากปี ๒๕๔๘ เป็นต้นมาเป็นผลผลิต “อำนาจของประชาชน” ที่ทำให้เกิด “สภาที่มาจากตัวแทนภาคประชาชนทุกชนชั้น” ขึ้นเพื่อต่อสู้ท้าทายขัดแย้งกับ “อำนาจผูกขาด” ความไม่ถูกต้อง ความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ จนเกิด “มวลมหาประชาชน” ขึ้นในปี ๒๕๕๗ ผู้ผลักดันแนวคิดนี้คนสำคัญคือ ศ.ดร.นพ.ประเวศ วะสี ราชภัฏวชิรเวศน์ และ นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม

๒.๖.๑ หลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการ

หลักธรรมาภิบาล (Good governance) แม้จะเป็นแนวความคิดที่ใหม่ แต่ก็ เป็นแนวความคิดที่ทั่วโลกให้ความสนใจมากแนวคิดหนึ่งในสถานการณ์โลกปัจจุบัน ดังที่ธนาคารโลกมีข้อสรุปไว้ว่าหลักธรรมาภิบาล (Good governance) หรือวิธีการปกครองที่ดีตามศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า แนวความคิดนี้จะเป็นกุญแจที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของบรรดาประเทศต่างๆ ที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ มีเสถียรภาพได้อย่างรวดเร็ว องค์ประกอบของธรรมาภิบาลเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกรอบเป้าหมายวัตถุประสงค์ แนวทางและวิธีปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เรียกว่า สังคมที่ประกอบด้วยธรรมเป็นสังคมที่ใช้หลักธรรมาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในทุกกรณีที่ตนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ฉะนั้นในงานวิจัยครั้งนี้ จึงได้รวบรวมและสรุปองค์ประกอบต่างๆ ของหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.๒๕๔๖ เพื่อนำมาเป็นการศึกษาวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้

๒.๖.๒ ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

แนวความคิดเรื่องธรรมาภิบาลหรือที่เรียกว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ในยุคปัจจุบัน ได้มีผู้พยายามที่หาคำนิยามความหมายของคำว่า ธรรมาภิบาล (Good governance) หมายถึง ระบบการบริหารที่มีลักษณะอย่างไร ซึ่งแต่ละท่านก็พยายามที่จะคิดค้น ค าเพื่อที่จะหาคำจำกัดความที่รัดกุมที่อ่านแล้วเข้าใจได้ง่ายโดยไม่ต้องแปลความหมายกันอีก ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมคำนิยามของธรรมาภิบาลที่องค์กรหรือคณะบุคคลต่าง ๆ ที่พยายามส่งเสริมระบบธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมไทยไว้ดังนี้

๗๐

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายของธรรม หมายถึง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎ เกณฑ์ กฎหมาย และได้ให้ความหมายของอภิบาล หมายถึง บำรุงรักษา ปกครองพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า ธรรมไว้ ๔ ความหมาย ดังนี้

ธรรมในความหมายที่ ๑ รูปธรรมนามธรรมทั้งหมดหรือสิ่งที่ไม่ใช่รูปธรรมนามธรรม แต่เป็นธรรมชาติด้วยก็รวมอยู่ในคำว่าธรรม

ธรรมในความหมายที่ ๒ หมายถึง กฎ ตัวกฎของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ

ธรรมในความหมายที่ ๓ หมายถึง หน้าที่ที่สิ่งมีชีวิตต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ

ธรรมในความหมายที่ ๔ คือ ผลที่จะได้รับจากการทำหน้าที่สุดท้ายท่านอาจารย์พุทธทาส ได้นำความหมายของคำว่าธรรม ๔ ประการนี้มาสรุปเข้าด้วยกันเป็นความหมายสั้นๆ ของคำว่าธรรมว่า ธรรม คือประพฤติกรรมกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ระบุหลักการของค่านิยม การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างความค้ำกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สอดคล้องความเป็นไทย รัฐธรรมนูญและกระแสโลกยุคปัจจุบัน พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดขอบเขตความหมายของคำว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่การบริหารราชการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย ต่อไปนี้

- ๑) เกิดประโยชน์สุขของประชาชน
- ๒) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- ๓) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- ๔) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น

---

^{๗๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๔๙), หน้า ๕๐.

- ๕) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- ๖) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- ๗) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

ไพโรจน์ พรหมสาสน์^{๗๑} ได้ให้ความหมายว่าเป็นการบริหารการปกครองที่มีการจัดสรรและบริหารจัดการทรัพยากรในการตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยการบริหารการปกครองที่ดีนั้น จะมีลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) โปร่งใส (Transparent) เสมอภาค (Equity) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) เป็นธรรม (Rule of law) และรับผิดชอบต่อประชาชน (Responsibilities)

ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล^{๗๒} ได้เขียนหนังสือเรื่องธรรมาภิบาลกับสังคมไทย มีใจความตอนหนึ่งว่า ธรรมาภิบาล (Good governance) หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศโดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคมการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ

ประธาน มฤคพิทักษ์ เห็นว่าธรรมรัฐ คือการบริหารกิจการที่ดีในทุกๆ ด้านและทุกๆ ระดับการบริหารกิจการที่ดีนั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีหลักคิดว่าประชาชน ข้าราชการ ผู้บริหารประเทศ เป็นหุ้นส่วนกันในการกำหนดชะตากรรมของประเทศ โดยต้องมีเกณฑ์ที่ทำให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพและความเป็นธรรม

พระธรรมกิตติวงศ์ พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำจำกัดความให้ความหมายคำว่าธรรม ดังนี้

๑) ธรรม เป็นคำกลางๆ ใช้หมายถึง ทั้งสิ่งดีและไม่ดี เพราะทั้งสิ่งดีและไม่ดีต่างก็ทรงความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้ตลอดไปไม่มีเปลี่ยนแปลง เช่น คุณสมบัติของธรรมฝ่ายดีคือป้องกันผู้ปฏิบัติตามมิให้ตกต่ำ มิให้ตกไปในที่ชั่ว เป็นต้น

^{๗๑}ไพโรจน์ พรหมสาสน์, การจัดการเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร: อมราการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕-๑๙.

^{๗๒}ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์และรัชณี ภูตระกูล, ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

๒) ธรรม หมายถึงสิ่งดี คุณความดี ความจริง ความถูกต้อง สิ่งของที่ดี หลักปฏิบัติทาง ศาสนาใช้ว่ามีกุศลธรรม มีเมตตาธรรม ประพฤติธรรม เข้าถึงสัจธรรม ความยุติธรรมความเป็นธรรม

๓) ธรรม ที่หมายถึงสิ่งไม่ดี ความชั่ว ใช้คำว่า อกุศลธรรม บาปกรรม กัณหาธรรม ธรรมอภิบาลคือ วิธีที่จะทำให้รัฐกับประชาคม รัฐกับสังคม หรือรัฐกับชุมชนนั้นมีรูปแบบความสัมพันธ์ มีการ ปฏิบัติต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศและประชาชน

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการ เป็นวิธีการปกครองที่ดีที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จ การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่เรียกว่า สังคมที่ประกอบด้วยธรรมเป็นสังคมที่ใช้หลัก ธรรมาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ

๒.๖.๓ องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาล

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนัก นายกรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมติคณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบวาระแห่งชาติในการสร้างระบบ บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้าง ระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ และระเบียบนี้เริ่มมีผลการบังคับใช้กับ หน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งในระเบียบในการบริหารกิจการบ้านเมืองและ สังคมที่ดีควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย ๖ คือ (สำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒)

๑) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับ เหล่านั้น โดยถือว่าเป็น การปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคลในการนำหลักนี้มาปฏิบัติ จะต้องคำนึงถึงเรื่องความเป็นธรรมและความยุติธรรมเพราะเมื่อระบบกฎหมายมีความซับซ้อนมากขึ้น คนในสังคมก็เริ่มมองว่ากฎหมายเป็นเรื่องที่เข้าใจยากมีวิธีปฏิบัติที่สับสนและเกิดความระแวงว่า ข้าราชการจะแสวงหาประโยชน์ในการดำเนินการ โดยจะบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบ เหล่านี้อย่างไม่ เป็นธรรม ในเรื่องนี้ภาครัฐจะต้องมีการทบทวน ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เข้าใจง่าย และมีการ เผยแพร่ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของกฎหมายกับประชาชนให้ดี ให้ประชาชนเข้าใจว่าการตราและ บังคับใช้กฎหมายอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความจำเป็นจริงๆ มิฉะนั้น ประชาชนจะต่อต้านไม่ ปฏิบัติตามกฎหมายที่บังคับใช้ นอกจากเรื่องความเป็นธรรมแล้ว จะต้องมีการปรับปรุงกระบวนการ ร่างออกกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายให้มีความรัดกุมรวดเร็วและเป็นธรรมด้วย

๒) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนา ตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพ สุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ บางส่วนโดยวาง

มาตรการให้ผู้แทนประชาชนที่เข้าไปบริหารราชการต้องเข้าสู่หน้าที่ด้วยความชอบธรรม โดยการกำกับดูแลขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา ๗๗ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน จัดระบบงานที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและปฏิบัติตามข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๓๗ คือ มีจรรยาบรรณต่อตนเองต่อหน่วยงาน ต่อผู้ร่วมงาน ต่อประชาชน และสังคม

๓) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่าย มีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้อง ชัดเจนได้ นอกจากนี้ การตัดสินใจและปฏิบัติงานของภาครัฐต้องมีความโปร่งใส เปิดเผยให้สาธารณชนตรวจสอบได้ เรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญในการตัดสินใจได้ถูกต้องและประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของภาครัฐมากขึ้นด้วยพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ช่วยให้ประชาชนมีโอกาสกว้างขวางในการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ ข่าวสารข้อมูลดังกล่าว จะช่วยให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้ โดยถูกต้องเป็นความจริงอันเป็นการส่งเสริมให้มีความเป็นรัฐบาลโดยประชาชน

๔) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะการประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๔๐

๕) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกลัวที่จะยอมรับผลดีและเสียจากการกระทำของตน ประชาชนทุกคนจะต้องทำความเข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและใช้อำนาจโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของภาครัฐ ส่วนภาคธุรกิจเอกชนจะมีหน้าที่สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ปลอดภัยให้ผู้บริโภคและไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อาศัยในท้องถิ่น

๖) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม หลังจากเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้เข้มงวดในการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและทบทวนให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างหมุนเวียนและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยการสร้างปลูกทดแทนใหม่ ในส่วนของการบริหารราชการได้มีแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐเพื่อให้

หน่วยงานของภาครัฐมีบทบาทภารกิจที่ชัดเจน มีการปรับปรุงงบประมาณ ระบบการบริหารบุคคลในภาครัฐ ปรับเปลี่ยนกฎหมายให้ทันสมัยและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ค่านิยมในการทำงานของภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ ทุกหน่วยงานในภาครัฐจะต้องรายงานผลการท างาน และแสดงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรต่อสาธารณะ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักความมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ และ ๖) หลักความคุ้มค่า

๒.๖.๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการ

ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งหลักธรรมออกเป็นหมวดๆ เพื่อให้ง่ายสำหรับใช้ในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน เพื่อเกิดประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๒.๖.๔.๑ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการตน

ในการบริหารตน คือการดูแลตนเองให้เป็นคนดีและมีความเจริญก้าวหน้านั้นต้องใช้หลักธรรม ๒ ประการ คือ หิริ โอตตปปะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าธรรมอันทำให้งาม ซึ่งหลักธรรมข้อนี้เป็นธรรมรักษาโลกคุ้มครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริ โอตตปปะ จะเกลียดความชั่ว และละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวงดังมีรายละเอียดดังนี้

๑. หิริ หมายถึง ความละอายใจ ละอายใจในความหมายของหลักธรรม คือการละอายต่อการทำบาป ต่อการทำความชั่ว ความผิด ต่อการประพฤติดุจจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน

หากเราคิดจะทำสิ่งใดที่ชั่ว ความละอายจะเกิดขึ้นมาในใจ แม้ว่าคนอื่นจะไม่เห็น คิดทำชั่วคืออย่างไร สิ่งใดที่เป็นไปเพื่อความเลวทรามไม่ถูกต้องทางธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันนั้นเป็นความเลว อะไรที่วัดว่าถูกหรือไม่ถูก คือถ้าเราทำอะไรลงไป ถ้าหากว่ามันไม่ถูกต้องแล้วมันรู้สึกจะละอายกระดากในใจตนเอง แต่ตามหลักท่านบอกว่านักปราชญ์ทั้งหลายไม่สรรเสริญ ไม่นิยม นั่นเรียกว่า ผิดจากธรรม ความละอายนี้แหละเป็นต้นเหตุให้ทำความดี ความดีทั้งหมดเกิดจากความละอายทั้งนั้น ความไม่ดีเกิดจากความไม่ละอายนั่นเอง ศีล ๕ ข้อมีความละอายเป็นเบื้องต้น เป็นสมุฏฐาน หากว่ามีความละอายในใจแล้วไม่กล้าทำ ศีลข้อนั้นถึงเว้นได้หมด

๒. โอตตปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อการกระทำบาปหรือการทำชั่ว

๒.๖.๔.๒ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการคน

ในการบริหารคน คือการดูแลคนให้เป็นคนดี มีความเจริญก้าวหน้า และอยู่ร่วมกันได้อย่าง สัตติสุข ต้องใช้ สังคหวัตถุ ๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๗๓} ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ ๔ คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย

๑. ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย สี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จัก พูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือ กิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุข ร่วม ทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พระมหาบุญเพียร บุญ วิริโย^{๗๔} ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๑) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การ แบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัว ไม่ตระหนี่ ถิ่นเหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว

๒) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนารู้จักกาลเวลา ในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้คำพูด ไม่ใช่วาจาหักล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่น หรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระทบกระเทือน ดูด่าเสียดสี อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

๓) อตถจริยา การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของ บุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงาน แบ่งเบาภาระของกันและกัน

๔) สมานัตตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ บทบาท หน้าที่ของตนโดยวางตน เสมอต้นเสมอปลาย สามารถเข้ากับผู้อื่นได้

^{๗๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ สวาย จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๗๔}พระมหาบุญเพียร บุญ วิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบัน ครอบครัวยุคใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๙.

ออร์ศิริ เกตุศรีพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ^{๗๕}

ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาดเหลืออุปกรณ์สิ่งของ ก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ (Give and take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) แล้วการแบ่งปันเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้งานของความรู้มีการขับเคลื่อนโดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ด้วย

ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า ปิยวาจา มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ พูดแลกเปลี่ยนกัน เป็นหลัก

อรรถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี อรรถจริยา แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่นๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่า ทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอกันเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ จริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลดอคัญ ไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่เอานำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่างๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

^{๗๕} ออร์ศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐), หน้า ๔๓-๔๖.

ดังนั้น จึงถือได้ว่า สมานัตตา เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า สังคหัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องจรโลงสังคม สร้างความสงบสุขความ สามัคคีของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ปิยวาจา คือ การสื่อสารกันด้วย ถ้อยคำที่ดี อตถจริยา คือ การสร้างสรรค์สิ่งที่ดี มีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม และสมานัตตา คือ การ ประพฤติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การไม่เลือกปฏิบัติ การรู้จักวางตนให้เหมาะสมตามเวลา

๒.๕.๔.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการบริหารจัดการงาน

ในการบริหารงาน คือการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จในทางพระพุทธศาสนาต้องใช้ หลักอิทธิบาท ๔ พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท ๔ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบ ความสำเร็จมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะ อยากรได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้น ด้วยความ พยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำนั้น ด้วยความคิดไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน”^{๗๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ว่า คุณเครื่องให้ถึง ความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี ๔ อย่าง คือ^{๗๗}

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ให้ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและ ปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทนเอา ธุระไม่ทอดถอย

๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจฝักใฝ่ ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

^{๗๖} พระธรรมปิฎก, **พุทธธรรม**, พิมพ์ ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด ,๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒

^{๗๗} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๐-๒๓๑.

จารุมาศ เรื่องสุวรรณ ได้สรุปหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ว่า เป็นหลักแห่งการประกอบกิจการงานใดๆ ให้สำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจและรักที่จะทำในงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความพากเพียรในการทำงานอย่างไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานหมั่นตรวจตรางานอยู่เสมอ เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่น วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ใช้สติปัญญา คิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสีย และปรับแก้อย่างมีเหตุผล^{๗๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรม ๔ ประการที่เป็นฐานนำไปสู่ความสำเร็จ ดังนี้^{๗๙}

๑. ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใดๆ เพื่อที่ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา
๒. วิริยะ ความเพียร คือ มีความขยันหมั่น เพียรที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้แล้ว และได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา
๓. จิตตะ จิตจดจ่อ คือ มีสติ มีสมาธิ ในการที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้ว ได้มีความพอใจ พึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น การกระทำกิจนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา
๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณา เมื่อกระทำสิ่งใดๆ แล้วย่อมประสบปัญหา ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ เหล่านั้นด้วยอุบายปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบเชิงกระทบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดสอบทดลอง สามารถให้ผลได้จริงตามที่ตั้งข้อสมมุติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจ จนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ

๒.๗ บริบทจังหวัดขอนแก่น

๒.๗.๑ ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น

เมืองขอนแก่น เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ วัฒนธรรมล้านช้างแถบลุ่มแม่น้ำโขง พร้อมทั้งผู้คนเชื้อสายลาว ได้แผ่อิทธิพลมากลมหลื่นวัฒนธรรมขอม ในเขตจังหวัดขอนแก่นจนหมดสิ้น คนขอนแก่นในยุคนี้จึงสืบทอดวัฒนธรรมล้านช้างทั้งทางด้าน

^{๗๘}จารุมาศ เรื่องสุวรรณ, พันเอก, การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทอทัพบก ,(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๗๙}ปริญญ์ จงวัฒนา, พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร, (กรุงเทพมหานคร: บจก. ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตลอดจนตัวหนังสือ สมัยที่อาณาจักรล้านช้างรุ่งเรืองอยู่นั้น ในเขตจังหวัดขอนแก่นมีเมืองที่จัดการปกครองแบบหัวเมืองลาว ขึ้นต่อเวียงจันทน์อยู่เมืองเดียวคือ เมืองภูเวียงหัวเมืองลาวแต่เดิมกว้างขวางมาก ครอบคลุมบริเวณอาณาจักรหลวงพระบางด้านเหนือรวมทั้งสิบสองปันนาจุไท หัวพันทั้งห้าทั้งหก ตอนใต้ของประเทศจีน อาณาจักรเวียงจันทน์รวมมาถึงภาคอีสานตอนบน อาณาจักรจำปาสักจรดอาณาจักรเวียดนาม รวมทั้งอาณาจักรเขมร

ประชากรในจังหวัดขอนแก่น มาจากเผ่าพันธุ์เดียวกันเป็นส่วนใหญ่ คนในพื้นที่เป็นชาวพื้นเมืองเดิมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์คาบเกี่ยวกับสมัยประวัติศาสตร์ มีร่องรอยทางโบราณคดีปรากฏ เช่น ชุมชนโบราณโนนนกทาบ้านนาดี ตำบลกุดธาตุ กิ่งอำเภอนองนาคำ และที่โนนเมืองบ้านนาโพธิ์ อำเภอยุวมะมีอายุอยู่ประมาณ ๓๐๐๐ ปีเศษ ต่อมาในสมัย และสมัยลพบุรีได้พบโครงกระดูก และเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ในยุคสมัยนั้นไม่ทราบว่าเป็นเผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์ใดแน่นอน เพราะดินแดนที่ราบสูงกว้างใหญ่มีชนชาติโบราณเข้ามาอาศัยอยู่นานแล้วเช่นชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

พื้นที่จังหวัดขอนแก่น เดิมเคยอยู่ในอำนาจการปกครองของขอมมาก่อน มีโบราณสถานศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์ปรากฏอยู่ทั่วไป จากนั้นจึงตกอยู่ใต้อำนาจการปกครอง ของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ ประชาชนลาวได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในดินแดนที่ราบสูงการอพยพของประชากรปรากฏชัดยิ่งขึ้น ในสมัยธนบุรี และต้นสมัยรัตนโกสินทร์

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๖ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีประชากรมากเป็นอันดับ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เมืองขอนแก่นตั้งอยู่ในจุดที่ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ (ถนนสายเศรษฐกิจตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญอีกเส้นหนึ่งในการเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเข้าไปสู่ภาคเหนือตอนล่างที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเดินทางเข้าสู่ประเทศลาวทางด้านทิศใต้ของลาว อาณาเขตทางทิศเหนือติดกับจังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์^{๘๐}

^{๘๐} ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น, แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/สิบคันเมือง> วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑

๒.๗.๒ ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดขอนแก่นมีสภาพพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกและทิศใต้ บริเวณที่สูงทางด้านตะวันตกมีสภาพพื้นที่เป็นเขาหินปูนตะปุ่มตะป่ำสลับกับพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล มีภูเขารูปแอ่งหรือภูเขาเวียงวางตัวอยู่ติดอำเภอภูเวียง บริเวณที่สูงตอนกลางและด้านเหนือมีสภาพพื้นที่เป็นเทือกเขา ได้แก่ ภูเก้า ภูเม็ง ภูพานคำ เป็นแนวขวางมาจากด้านเหนือ แล้ววกลงมาทางตะวันตกเฉียงใต้ ไหล่เขาด้านนอกมีความสูงและลาดชันมาก สูงประมาณ ๓๐๐-๖๖๐ เมตร ไหล่เขาด้านในมีความลาดชันน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๒๐-๒๕๐ เมตร

บริเวณแอ่งโคราช ครอบคลุมพื้นที่ทางด้านใต้จังหวัด สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีความสูงประมาณ ๑๕๐-๒๐๐ เมตร มีบางส่วนเป็นเนิน สูงประมาณ ๑๗๐-๒๕๐ เมตร และลาดต่ำไปทางราบลุ่มที่ขนานกับลำน้ำชี มีความสูงประมาณ ๑๓๐-๑๕๐ เมตร จากนั้น พื้นที่จะลาดชันไปทางตะวันออก มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดมีความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตร และค่อนข้างราบ มีความสูงประมาณ ๑๗๐-๑๘๐ เมตร

๒.๗.๓ ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของขอนแก่น โดยทั่วไปเป็นแบบทุ่งหญ้าในเขตร้อน คือ มีฝนตกสลับกับแห้งแล้ง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย ๓๖.๓๕ องศาเซลเซียส และมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ สภาพอากาศจะหนาวเย็น โดยทั่วไปจะหนาวจัดในช่วงเดือนธันวาคมจนถึงเดือนมกราคมของทุกปี อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๑๕.๔ องศาเซลเซียส

๒.๗.๔ ประชากร

จังหวัดขอนแก่นมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๗๙๐,๐๕๕ คน นับเป็น ๕๗๖,๙๖๔ ครัวเรือน นับเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ๑๔๑,๔๐๔ คน (ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๗) จังหวัดขอนแก่นเคยตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ จึงได้มีการอพยพของประชาชนชาวลาวเข้ามาอาศัย โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นประชากรดั้งเดิมของจังหวัด นอกจากนั้นแล้ว ในเขตเมืองขอนแก่นยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวน

มาก ซึ่งถือเป็นชุมชนใหญ่และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมถึงชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวต่างชาติ ซึ่งย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดขอนแก่น^{๘๑}

๒.๖.๕ งานประเพณีและงานเทศกาลท้องถิ่นที่สำคัญ

งานประเพณีทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ โดยจะจัดขึ้นในวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี

งานประเพณีสุดยอดสงกรานต์อีสานเทศกาลดอกคูน-เสียงแคน และถนนข้าวเหนียว โดยจะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๘-๑๕ เมษายน ของทุกปี

งานประเพณีวันเข้าพรรษา โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันเข้าพรรษาของทุกปี

งานประเพณีออกพรรษา ได้ประทีปบูชา พุทธกัตถัญญ โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันออกพรรษาของทุกปี

งานเทศกาลไหมประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน-๑๐ ธันวาคม ของทุกปี

๒.๗.๖ เขตการปกครอง จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๐ อำเภอ ๕ กิ่งอำเภอ ได้แก่

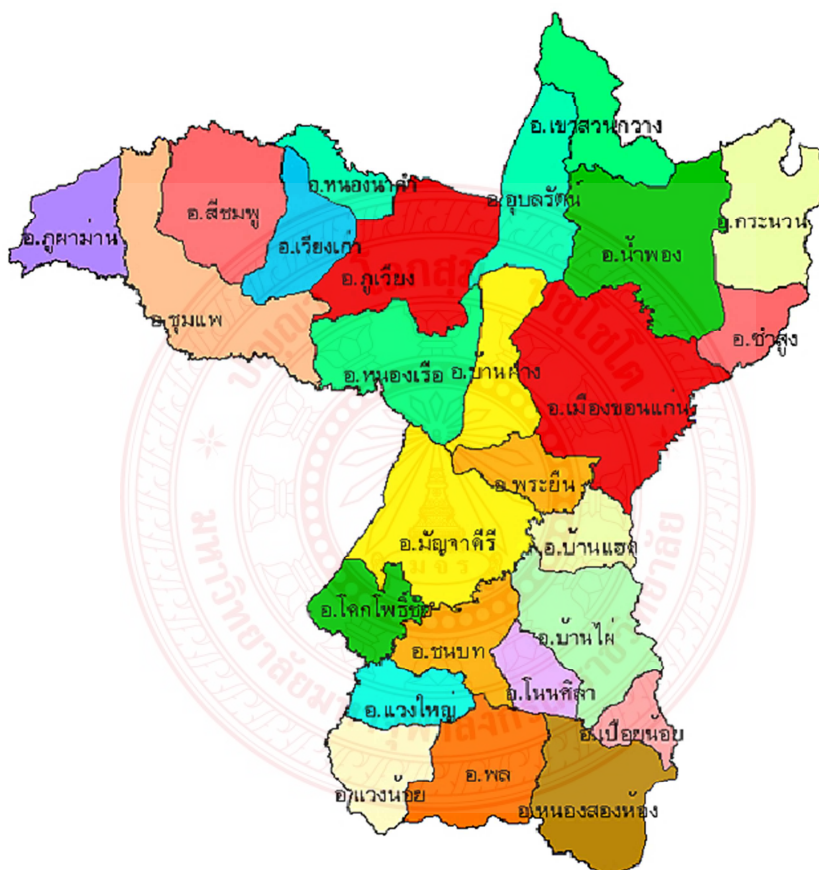
๑) อำเภอเมืองขอนแก่น	๒) อำเภอบ้านฝาง
๓) อำเภอพระยืน	๔) อำเภอหนองเรือ
๕) อำเภอชุมแพ	๖) อำเภอสีชมพู
๗) อำเภอน้ำพอง	๘) อำเภออุบลรัตน์
๙) อำเภอกระนวน	๑๐) อำเภอบ้านไผ่
๑๑) อำเภอเปือยน้อย	๑๒) อำเภอพล
๑๓) อำเภอเวียงใหญ่	๑๔) อำเภอเวียงน้อย
๑๕) อำเภอหนองสองห้อง	๑๖) อำเภอภูเวียง
๑๗) อำเภอมีนบุรี	๑๘) อำเภอชนบท
๑๙) อำเภอเขาสวนกวาง	๒๐) อำเภอภูผาม่าน

กิ่งอำเภอในจังหวัดขอนแก่นมี ๕ กิ่งดังนี้

๑) กิ่งอำเภอซำสูง	๒) กิ่งอำเภอโคกโพธิ์ไชย
๓) กิ่งอำเภอหนองนาคำ	๔) กิ่งอำเภอบ้านแฮด
๕) กิ่งอำเภอโนนศิลา	

^{๘๑}ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น, แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อวันที่

ในจังหวัดขอนแก่นได้มีการบริหารจัดการในการก่อตั้งสภาเมืองขอนแก่น เมื่อปี ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคมสโมสรต่างๆ รวมกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือการพัฒนาเมือง การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การปรับภูมิทัศน์เมืองขอนแก่นให้น่าอยู่

ภาพประกอบที่ ๒.๑ แผนที่จังหวัดขอนแก่น^{๕๒}

^{๕๒} สำนักงานจังหวัดขอนแก่น,แผนที่จังหวัดขอนแก่น,

<http://www.khonkaen.go.th/khonkaen6/main.php?cont=kkdata>,สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๒

๒.๗.๗ พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนประชาชนจังหวัดขอนแก่น^{๘๓}

การเคลื่อนไหวขบวนประชาชนเกิดจากความล้มเหลวในการแก้ปัญหาของรัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการพัฒนา ปัญหาความขัดแย้งเรื่อง กรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาภัยแล้ง และผู้คนโดยเฉพาะเด็กขาดสารอาหาร ชุมชนจึงร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนได้ ดำเนินการก่อตัวการพัฒนากิจกรรมในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายในระดับชุมชน ซึ่งเป็นช่วงการพัฒนา คำตอบ อยู่ในหมู่บ้าน ในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การส่งเสริมพัฒนาการพึ่งตนเองระบบการผลิตของเกษตรกร พัฒนา แกนนำสร้างเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน การพัฒนาระบบสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น ประมาณปี ๒๕๒๗ เกิด โครงการพัฒนาชนบทส่งเสริมการพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว เกษตร ผสมผสานโดยสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการสนับสนุนการจากองค์กรระหว่างประเทศ Redd Barna

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙ กลุ่มเกษตรกรจังหวัดขอนแก่นร่วมกับสมัชชาคนจนเรียกร้องแนวทางการแก้ไข ปัญหาและร่วมจัดชุมนุมใหญ่ที่ทำเนียบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรณีปัญหาในพื้นที่ภาคอีสาน เกิดการจัดตั้งสมัชชา เกษตรกรรายย่อย การรวมกลุ่มของประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีการรวมกลุ่มกระทำกิจกรรมอยู่ในชุมชนต่างๆ แต่เริ่มชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศ ปี ๒๕๔๐ เมื่อรัฐปรับทิศทาง การพัฒนาประเทศใหม่เน้น การพัฒนาคนชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดตั้ง กองทุน เพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund:SIF) หรือ กองทุนชุมชน ชุมชนได้รวมกลุ่มเขียน โครงการพัฒนา ซึ่งถือว่าโครงการเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและเกิดแกนนำของพื้นที่ชุมชน จังหวัดขอนแก่น มีการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาที่ดิน และหนี้สิน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดการก่อตั้ง สภาเมืองขอนแก่น เป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาล นครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคม สโมสรต่างๆ รวมกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลางใน การปรึกษาหารือการพัฒนาเมือง การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด ความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การปฏิรูปทัศนเมืองขอนแก่นให้น่าอยู่ การอนุรักษ์ ๒๙ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมให้ชาวขอนแก่นสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมี ความสุข เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาล เทศบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุน หรือรับมาดำเนินการ ให้ เช่น ศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์โดยประชาชน ขณะนั้นก็เกิดการรวมตัวของกลุ่มปัญญามิตร ประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น อบจ.

^{๘๓} เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ และสุวิมล มีแสง. **ขอนแก่นทศวรรษหน้า และ สมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น** **ทุนทางสังคมสู่การสร้างพลังพลเมือง**, file:///C:/Users/USER/Downloads/book_25580810.pdf สืบค้น เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ร่วมกัน
ปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น การจัดการภาษีรายได้ของท้องถิ่น การรณรงค์ให้ช่วยกันอุดหนุนสินค้าใกล้
บ้าน โครงการพิพิธภัณฑ์เมืองเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของเมือง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คน
ภูมิใจใน ความเป็นมาของตนและสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม
และอนุรักษ์ท้องถิ่น โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๖ เกิดการรวมตัวกันของขบวนการองค์กรชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น
ภายใต้ฐานประเด็น การพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มน้ำ เกษตรกรรม
ยั่งยืน กลุ่มออมทรัพย์ วิสาหกิจชุมชน ผู้ด้อยโอกาส สุขภาพ ฯลฯ การดำเนินดังกล่าวก่อให้เกิดการจัด
โครงสร้างและกลไกของ คณะทำงานระดับจังหวัดที่มาจากผู้แทนองค์กรชุมชน ร่วมกับองค์กรพัฒนา
เอกชนต่างๆ โดยได้สนับสนุน โครงการต่างๆในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่พัฒนากลไกใน
ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและการพัฒนา เชิงประเด็นอย่างเป็นรูปธรรม

ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๓ เกิด พรบ. สุขภาพแห่งชาติ พรบ. สภามหาวิทยาลัย พรบ.
สภาพัฒนาการเมือง เกิดขึ้น นับเป็นกลไกสำคัญที่จะยกระดับการขบวนการเคลื่อนไหวและการท
งานโดยมีกฎหมายรองรับ ที่สร้าง ความชอบธรรมแก่ขบวนการท างานในระดับพื้นที่ และเกิดการ
เชื่อมโยงของขบวนการกลุ่มเครือข่ายปัญญาชนชั้น กลาง ชุมชนเมือง ร่วมกับขบวนการองค์กรชุมชนภาค
ชนบทโดยเฉพาะกลุ่มเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน จนนำมาสู่ การจัดงานสัมมนาเปิดสภาประชาชนหรือ
สมัชชาประชาชน เพื่อให้เครือข่ายภาคประชาชนเข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นในข้อห่วงใยและการ
พัฒนาเมืองในอนาคต มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน เพื่อรวมถึงมีประกาศ วาระ "ขอนแก่น
ทศวรรษหน้า" รวมถึงเกิดแนวคิดในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ประชาชนจังหวัดขอนแก่น นอกจากการ
สร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังมี กลุ่มปัญญามิตร ซึ่งประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น
อบจ.ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และ
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช. อีสาน) มหาวิทยาลัยขอนแก่น สภามหาวิทยาลัย
ชุมชน หนังสือพิมพ์อีสานบิซวิค ผลจากการจัดประชุม ได้มีการน าข้อมูลและข้อเสนอต่างๆมา
สังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์ ขอนแก่นทศวรรษหน้า ว่า ขอนแก่นจะเป็นเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและน่าอยู่ที่สุด
ในโลก โดยมียุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อน ๕ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ๑) เขียวสะอาด ๒) สุขภาวะ
สิ่งแวดล้อมดี และปลอดภัย ๓) ทันสมัย สมดุล และยั่งยืน ๔) ธรรมมาภิบาล และ ๕) ประชาธิปไตย
แบบมีส่วนร่วมซึ่งได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ อย่างต่อเนื่องเพื่อแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

ต่อมา เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดขอนแก่น ได้มี
การจัดสมัชชา ประกาศปฏิญญา ขอนแก่นจัดการตนเอง ว่าด้วย ๘ ยุทธศาสตร์ ที่ โดยมีผู้เข้าร่วม
มากกว่า ๒ พันคน พร้อมกับเสนอทิศทางการพัฒนาต่างๆ ได้แก่ ด้านการเกษตรกรรม ด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านอุตสาหกรรมและพาณิชย์ ด้านการศึกษา ด้านสังคม

วัฒนธรรมชุมชน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สวัสดิการสังคม ด้านการเมืองภาคพลเมือง และ ด้านแก้ไขโครงสร้างการพัฒนาจากภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อ ชุมชน ซึ่งมีหลักคิดสำคัญ คือ ต้องการจะ ลดบทบาทของรัฐส่วนกลางลงและเพิ่มอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น เป็น การลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจ ประชาชน และประชาชนสามารถบริหารจัดการท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีองค์กรให้ ๓๐ การสนับสนุนต่อการ ขับเคลื่อน เช่น สภาพัฒนาการเมือง (สพม.) ร่วมกับหน่วยงานภาคี ประกอบด้วย สถาบัน พัฒนา องค์กรชุมชน (พอช.) สำนักปฏิรูป (สปร.) สถาบันการจัดการทางสังคม (สจส.) และคณะกรรมการ ประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.ภาคอีสาน)^{๘๔}

๒.๗.๘ เป้าหมายของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

เป้าหมายของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น คือจังหวัดขอนแก่นเป็นเมือง สมาร์ทซิตีและ เมืองไม่รีต (Smart City and MICE City) ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

๒.๗.๘.๑ เมืองสมาร์ทซิตี (Smart City) คือเมืองที่พัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ในด้านต่างๆ และการพัฒนานั้นต้องเกิดความยั่งยืน ดังมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑. การสัญจรอัจฉริยะ (Smart Mobility) คือ การคมนาคม การขนส่ง ทั้งบก ทางเรือ และทางอากาศต้อง มีความสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางและ ขนส่ง เมืองขอนแก่นในอนาคตต้องพัฒนา และเพิ่มศักยภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายระบบขนส่งภายใน เมือง ระหว่างเมือง และระหว่างประเทศให้หลากหลาย เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการ เดินทาง เป็นตัวขับเคลื่อนให้ขอนแก่นเกิดการพัฒน และในขณะเดียวกันระบบการสัญจรต้องเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วย

๒. สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart Environment) ด้านสิ่งแวดล้อม อันดับแรกเมืองนั้นต้อง คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศเป็นสำคัญ โดยจะนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามา ช่วยอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดการน้ำ การจัดการของเสีย การดูแลสภาพอากาศ ไปจนถึงการเฝ้า ระวังเกี่ยวกับภัยพิบัติ พร้อมเพิ่มการมีส่วนร่วมของคนในเมืองให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๓. เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy) ด้านเศรษฐกิจ เมืองที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมา สร้างมูลค่าในระบบเศรษฐกิจ พร้อมทั้งบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะ เป็นเมืองท่องเที่ยวอัจฉริยะ หรือเมืองเกษตรอัจฉริยะก็ได้ทั้งนั้น

^{๘๔} เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ และสุวิมล มีแสง. **ขอนแก่นทศวรรษหน้า และ สมัชชาปฏิรูปจังหวัด ขอนแก่น ทูทางสังคมสู่การสร้างพลังพลเมือง**, แหล่งที่มา:file:///C:/Users/USER/Downloads/book_25580810.pdf สืบค้น เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๒.

๔. การปกครองอัจฉริยะ (Smart Governance) ด้านการบริหารภาครัฐ ระบบบริการของภาครัฐเองก็ต้องได้รับการจัดการ โดยนำนวัตกรรมบริการมาประยุกต์ใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน สามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารได้อย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

๕. สิ่งก่อสร้างอัจฉริยะ (Smart building) ด้านการดำรงชีวิต เน้นอนว่าพื้นฐานการดำรงชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เมืองพัฒนา โดยให้คำนึงถึงหลัก Universal Design หรือ อารยสถาปัตย์เป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาวะที่ดี

๖. ชุมชนอัจฉริยะ (Smart community) ด้านพลเมือง การจะเป็นเมืองอัจฉริยะได้ จะต้องเริ่มที่ตัวพลเมืองของพื้นที่นั้น ๆ โดยการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชน ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม พร้อมเปิดกว้างทางด้านความคิด นวัตกรรม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองร่วมกัน

๗. พลังงานอัจฉริยะ (Smart Energy) ด้านพลังงาน ซึ่งเมืองนั้นต้องสามารถสร้างความสมดุลระหว่าง การผลิต และ การใช้พลังงานในพื้นที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงด้านพลังงาน และลดการใช้พลังงานจากระบบไฟฟ้าหลัก^{๕๕}

๘. ความปลอดภัยอัจฉริยะ (Smart Safety) คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความปลอดภัยในชีวิต คือประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีการขับขี่ที่ถูกต้องและปลอดภัย เคารพกฎจราจร สังคมปราศจากการทะเลาะวิวาทและการทำร้ายชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตอีกด้านหนึ่งคือประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการดูแลสุขภาพและรักษาสุขภาพ และสังคมปราศจากการลักขโมย

๙. ประชาชนอัจฉริยะ (Smart People) ลักษณะของประชาชนอัจฉริยะมี ความเป็นสากล เปิดรับสิ่งใหม่ มีมุมมอง แบบพหุวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตแบบ รักสุขภาพ เรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้ การเรียนแบบ e-Learning มีความคิดสร้างสรรค์และความยืดหยุ่นสูง และรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ได้ดี การมีส่วนร่วมในชีวิตส่วนที่เป็น สาธารณะ มีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ในระดับสูง^{๕๖}

๒.๗.๘.๒ เมืองไมร์ซิตี (MICE City) คือ เมืองที่พัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ในด้านการติดต่อประสานงาน การจัดการ การบริหารจัดการ การแสดงผลงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. Meeting การจัดการประชุมในองค์กรหรือระหว่างองค์กร

^{๕๕} พลังงานอัจฉริยะ, แหล่งที่มา: <https://www.scimath.org> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๓

^{๕๖} ฤทัยชนก เมืองรัตน, เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐ สำนักภาษาต่างประเทศ และ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, แหล่งที่มา: <https://www.parliament.go.th> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๓

๒. Incentives การจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงานหรือบุคคลที่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมาย
๓. Conventions การประชุมนานาชาติ ซึ่งเป็นการจัดงานขนาดใหญ่ในระดับภูมิภาคหรือประเทศ
๔. Exhibitions การจัดงานแสดงสินค้าหรือบริการ

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๒.๘.๑ งานวิจัยในประเทศ

สุรพล ศรีวิทยา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง หลักนิติธรรมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางพุทธวิถีในสังคมไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาแนวความคิดและองค์ประกอบของหลักนิติธรรมที่สอดคล้องกับแนวทางพุทธวิถีในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย หลังจากที่ประเทศไทยมีความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่การปฏิรูปการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ผลการวิจัยพบว่า หลักนิติธรรมซึ่งเป็นเสาหลักสำคัญของการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนมีความสอดคล้องกับหลักการและกลไกการปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางวิถีพุทธในสังคมไทย ซึ่งสามารถใช้เป็นนวัตกรรมกลไกการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่มุ่งสู่การสร้างสังคมธรรมาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยได้

พระวินัยธโรเนก เตชวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สันติวิถีพุทธแห่งสยามในการสร้างความปรองดอง ผลการวิจัยพบว่า สันติวิถีแห่งสยามในวรรณคดีเช่นเรื่อง เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีคุณค่าทางวรรณคดีในด้านต่างๆ ทั้งในเนื้อหาสาระของเรื่องโดยตรง และคุณค่าซึ่งเกี่ยวข้องการดำเนินชีวิต ความนึกคิด ค่านิยม และสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยโดยทั่วไปในอดีต ดังนั้นการวิเคราะห์ วิถีพุทธเรื่องนี้ จึงกล่าวถึงลักษณะสังคม ค่านิยมของสังคม ที่ปรากฏในอดีตโดยใช้วิชาสังคมวิทยาเข้าช่วยในการศึกษาและกล่าวถึงการปกครอง และความสำคัญของพุทธศาสนาในสังคมไทยในอดีตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในวรรณคดีมีอยู่มากมาย แต่คำสอนที่สำคัญที่คนส่วนใหญ่ยอมรับและนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงก็คือเรื่องกรรมและไตรลักษณ์ โดยมีความเชื่อว่า การเวียน

---

^{๘๗} สุรพล ศรีวิทยา, หลักนิติธรรมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางพุทธวิถีในสังคมไทย, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๘), หน้า ๖๓-๖๔.

ว่ายตายเกิดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏ เป็นไปด้วยอำนาจกรรม วิธีชีวิตของมนุษย์และสรรพสัตว์ในโลกนี้จะต้องดำเนินไปตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และอนัตตาความไม่ใช่ตัวตนที่ไม่สามารถจะบังคับได้ หลักดังกล่าวสามารถนำมาสร้างความปรองดองในสังคมโลกได้แบบไตรลักษณ์^{๘๘}

พระชัชวาลย์ ชูตินธโร (โมราเลิศ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างสำนึกพลเมืองค่านิยมสันติภาพสู่ท้องถิ่นไทย ปัจจุบันบริบทของพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วยประเด็นซึ่งผู้นำชาวพุทธให้ความสำคัญและทบทวนศึกษามาก บทความครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะได้นำเสนอให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีการเสริมสร้างสำนึกพลเมืองค่านิยมสันติภาพสู่ท้องถิ่นไทยเชิงพุทธบูรณาการ แนวคิดทฤษฎีและหลักกระบวนการเสริมสร้างสำนึกพลเมือง (Active citizen) ใช้รูปแบบมนุษย์สัมพันธ์ คือ ๑) ให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ๒) ลดความทุกข์ยากของประชาชน ๓) ปรับปรุงการบริหาร รวมถึงแนวความคิดรัฐประศาสนศาสตร์ (Public administration) เน้นกระจายอำนาจเพื่อเสริมสร้างสำนึกสันติภาพสันติสุข ดังนั้น การนำเสนอแนวทางการพัฒนาพุทธวิธีการเสริมสร้างสำนึกพลเมืองค่านิยมสันติภาพสู่ท้องถิ่นไทยเชิงพุทธบูรณาการบทความครั้งนี้แนะนำเสนอมี ๓ แนวทาง ๑) แนวทางการพัฒนาที่มาจากความสามัคคีของคนในชาติ คือความสามัคคี ๒) การพัฒนาเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคารวตา ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม พัฒนาศึกษาความรู้ในเรื่องที่ควรรู้ เก่งในเรื่องที่ควรเก่ง พัฒนาสร้างคนดีในสังคมให้มากๆ ๓) แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยเสริมสร้างสำนึกในสันติภาพ (Peace) และสันติวิธี (Peaceful means) เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่ง อันจะนำไปสู่สันติสุขของสังคมไทย^{๘๙}

สมหมาย จันทรเรือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช คือการปกครองที่ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการปกครอง ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการเมืองการปกครองไทยในปัจจุบัน เฉพาะอย่างยิ่ง ทศพิธราชธรรม ได้นำมาประยุกต์กับการบริหารองค์การภาครัฐและภาคเอกชนอย่างกว้างขวาง สำหรับการปกครองของประเทศไทยด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับหลักธรรมราชาหรือราชาธิปไตย ที่ผู้นำการปกครองต้องก่อปรด้วย คุณธรรมจริยธรรม

^{๘๘}พระวินัยรอนอก เตชวโร. สันติวิถีพุทธแห่งสยามในการสร้างความปรองดอง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๗๔.

^{๘๙}พระชัชวาลย์ ชูตินธโร (โมราเลิศ). การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างสำนึกพลเมืองค่านิยมสันติภาพสู่ท้องถิ่นไทย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗ หน้า ๙๖.

ตามหลักกรรมทางพุทธศาสนา โดยความซื่อสัตย์สุจริต และความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติที่สังคมไทยต้องการมากที่สุด นอกจาก ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำเสนอแนวคิดทางการเมืองแนวพุทธผ่านทางนวนิยายและบทความในหนังสือพิมพ์แล้วยังได้แสดงบทบาทดำรงตนและดำรงความเป็นผู้นำทางการเมืองตามหลักกรรมทางพุทธศาสนา อันถือเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักการเมืองและการบริหารบ้านเมืองไทยในทุกยุคทุกสมัย^{๙๐}

บุศรา นิยมเวช^{๙๑} ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้ในประเทศไทย พบว่า การที่ประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เกิดประสิทธิภาพในสังคมไทยเนื่องจากสาเหตุ ๔ ประการ คือ ๑) ความไม่สอดคล้องกันระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย ๒) เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนมาใช้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกอย่างถอนรากถอนโคน ระบอบการเมืองเดิมของไทย ๓) การนำแนวคิดประชาธิปไตยจากตะวันตกมาเพียงโครงสร้าง ไม่มีการให้ความสำคัญกับพื้นฐาน ทำให้ประชาธิปไตยของไทยประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ และ ๔) การนำแนวคิดประชาธิปไตยตะวันตกมาใช้ โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

เสกสรร ประเสริฐกุล, ๒๕๔๗^{๙๒} ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย พบว่า การโอนถ่ายอำนาจอธิปไตยจากรัฐชาติไปให้ตลาด ทำให้เกิดสภาพวิกฤตใหญ่ในระดับทั่วทั้งระบบ และกร่อนลึกถึงมูลฐานของระบอบการเมืองและรัฐชาติไทย ๓ ประการ คือ ประการแรก ระบอบประชาธิปไตยที่ไร้อธิปไตยอันสำคัญในบางด้านบางส่วนไป เพราะถูกตลาดยึดตามกระแสโลกาภิวัตน์ ประการที่สอง สภาวะหนึ่งรัฐ สองสังคมที่แตกต่างเหลื่อมล้ำกันทั้งฐานะเศรษฐกิจ ชีวิตสังคม วัฒนธรรม การบริโภค ราวอยู่กับคนละชาติ คนละโลกและประการที่สาม การใช้อำนาจของรัฐบาลประชาธิปไตยที่ขาดฉันทานุมัติ ได้แต่เอะอะก็อ้างความชอบธรรมจากการชนะเลือกตั้งสี่ปีครั้ง และอ้างชาตินิยมธรรมลอยๆ อย่างลวงตาและกลวงเปล่า เพื่อปิดปฏิกิเสศและกลบ

^{๙๐} สมหมาย จันทรเรือง. แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. วารสารรัฐศาสตร์, วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (ก.ย. ๒๕๕๗-ก.พ. ๒๕๕๘) หน้า ๑๗-๒๖ <https://th.wikipedia.org/> สืบค้นวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘

^{๙๑} บุศรา นิยมเวช, ประชาธิปไตยแบบพอเพียงในประเทศไทย, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔

^{๙๒} เสกสรร ประเสริฐกุล, บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ

เคลื่อนผลประโยชน์รูปธรรมของชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ท้องถิ่นต่างๆ ที่ถูกหาว่าเป็น คนส่วนน้อย ของชาติเสมอ ซึ่งสภาพปัญญาดังกล่าวที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนฐานคติเรื่องรัฐชาติ ได้แก่

๑. ปัญหาอธิปไตยของรัฐ ระบอบประชาธิปไตยจะมีความหมายใด หากประชาชนผู้ขึ้นชื่อว่าเป็นเจ้าของอธิปไตย ไม่มีอำนาจที่จะเลือกนโยบายบางอย่างเพราะถูกมัดโดยหลักตลาด ภายใต้อำนาจโลกาภิวัตน์ของสถาบันโลกบาลทางเศรษฐกิจการค้า กลุ่มทุนข้ามชาติ หรือมหาอำนาจเสียแล้ว

๒. ปัญหาการนิยามผลประโยชน์ของชาติ โดยผลประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของชาติคืออะไร ในเมื่อผู้คนที่ขึ้นว่าร่วมชาติเดียวกันกลับมีฐานะ ค่านิยมวิถีชีวิตและประโยชน์ได้เสียแตกต่างกันเหลือมล้ำ กระทั่งขัดแย้งกัน ประชาชนไทยผู้มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ ๓,๕๐๐ บาท มีผลประโยชน์อะไรตรงไหนร่วมกันหรือกับรัฐบาลของเขา ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำเจ้าของทรัพย์สินนับพันล้าน หมื่นล้าน หากทรัพย์สินส่วนสำคัญของชาติตกเป็นกรรมสิทธิ์ของกลุ่มทุนข้ามชาติไปแล้ว ซึ่งการเอ่ยอ้างถึงผลประโยชน์ของชาติยังจะมีความหมายใด

๓. ปัญหาฉันทานุมัติทางการเมือง การใช้อำนาจรัฐที่ฝืนมติประชาชน แม้จะโดยรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม จะนำไปสู่ความไม่ยอมรับ ไม่พอใจ ตึงเครียดขัดแย้ง และเผชิญหน้าระหว่างรัฐบาลกับประชาชนกลุ่มต่างๆ เสมอ

๒.๘.๒ วิจัยต่างประเทศ

เคลลี (Kelly)^{๙๓} ได้อธิบาย การเมืองผ่านแนวคิดเรื่อง การต่อต้านอำนาจที่ดำรงความเป็นใหญ่อยู่แต่เดิม เป็นการพิจารณาแนวคิดเรื่องอำนาจที่แยกไม่ออกจากอำนาจของการประท้วงหรืออำนาจการต่อต้าน อันมีลักษณะสำคัญ คือ ๑) เป็นอำนาจที่เป็นอิสระจากข้อจำกัดทั้งหลาย และ ๒) การต่อต้าน หรือการประท้วงถือเป็นการรับรู้เชิงบวกที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินการด้วยตนเอง

ชิวาลี (Shively)^{๙๔} ได้อธิบายถึงการเมือง คือ การปฏิบัติการใช้อำนาจ โดยปฏิบัติการทางอำนาจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่ต้องการอยู่เหนือบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น และกลไกกระบวนการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต โดยมีการปฏิบัติหรือแสดงออกทางอำนาจแบบเปิดเผย เช่น การชุมนุมประท้วง การตั้งคำถาม การวิจารณ์ ฯลฯ

^{๙๓}Kelly, Mark G.E. *The political philosophy of Michel Foucault*. New York: Rout ledge. 2009,p.105.

^{๙๔}Shively, W. P. *Power & choice: An introduction to political science (8th ed)*. Boston, MA: McGraw-Hill.2003,p.8.

แมทธิวส์ (Mathews)^{๙๕} ได้อธิบายถึง การเมืองภาคพลเมืองในบริบทภาคประชาสังคมว่าเป็นปรากฏการณ์ที่อยู่ในอารยสังคมและความเป็นพลเมืองที่ก่อตัวขึ้นมานานและเป็นเรื่องการเมืองโดยที่ปัจเจกบุคคลหลายคนหลายครอบครัวมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้ ประชาชนหรือพลเมืองยังต้องใช้การอภิปรายสาธารณะหรือการถกเถียงนี้ในกระบวนการทางนโยบาย เช่น ตั้งข้อสังเกต หรือตั้งคำถามกับนโยบายได้ลึกซึ้งคมชัดสูงกว่านักการเมือง นักวิเคราะห์ สื่อสารมวลชน ประชาชนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีข้อมูลเพื่อการกระทำร่วมกันจนนโยบายสาธารณะเปลี่ยนแปลงไปตามความประสงค์ของประชาชน ผ่านกระบวนการเสวนาหรืออภิปราย หรือการถกเถียงที่มีคุณภาพและผูกพันต่อการปฏิบัติงานรัฐหรือราชการด้วย

ดังนั้น การเมืองภาคพลเมืองและธรรมาธิปไตยในแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันตามลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

---

^{๙๕} Mathews, D. **Politics for people: Finding a responsible public voice**. Champaign, IL: University of Illinois Press, 1999, p.143.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย รูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทฤษฎี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) และการสังเกต (Observation) โดยมีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย และ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐาน โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ และนโยบายสาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่นที่ใช้ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น

(๒) ทำการศึกษาวเคราะห์การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ ในการเข้าร่วมฟัง นโยบาย คัดค้านนโยบาย การเสนอนโยบายและการลงมติเกี่ยวกับนโยบายการเมืองการปกครองในจังหวัดขอนแก่น

(๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ หลักการ และวิธีในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ ในจังหวัดขอนแก่นในมิติต่างๆ

(๔) สรุปผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ

๒) การศึกษาในภาคสนาม (Field study) เพื่อทราบถึงบทบาทของการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ ทั้งในด้านการเข้าร่วม การเสนอความคิดเห็นเห็น การคัดค้าน การลงมติและการร่วม การกำหนดนโยบายการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกหน่วยงานในการทำวิจัยโดยการคัดเลือก ๖ องค์กร ประกอบไปด้วย ๑) เทศบาลนครขอนแก่น ๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ๓) คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ๔) หอการค้าจังหวัดขอนแก่น ๕) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และ ๖) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ๖ กลุ่มดังกล่าว และการจัดเวทีเสวนาหารูปแบบบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ

(๓) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ โดยเน้นกระบวนการทางพุทธในการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ

(๔) สรุปและนำเสนอผลการวิจัยที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ ในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวินิจฉัยมาเผยแพร่ให้ประชาชน นักการเมือง รัฐบาล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศได้รับทราบ

(๕) สรุปผลการศึกษาวินิจฉัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในรูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๖ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ๑) เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสภาพเมืองของอำเภอเมืองขอนแก่น ๒) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมสภาการเมืองจังหวัดขอนแก่นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ๓) เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งจำแนกออก ดังนี้

๑. เทศบาลนครขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
๒. องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
๓. คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
๔. หอการค้าจังหวัดขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
๕. สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
๖. มหาวิทยาลัยขอนแก่น	จำนวน ๕ คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน ๓๐ รูป/คน

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๖ หน่วยงาน ประกอบไปด้วย ผู้แทนจากเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๕ คน ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ รูป ผู้แทนจากหอการค้าจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน ผู้แทนจากสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๐ รูป/คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. ดร. กฤษณวรุณ ไชยนิจ ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น
๒. ดร. อรอนงค์ แสงวงการ ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์คณบดีนายกเทศมนตรี เทศบาลนครขอนแก่น
๓. นางนภกช สาคร นักการเงินและการบัญชี เทศบาลนครขอนแก่น
๔. น.ส. ศิริลักษณ์ บัวเย็น นักจัดการงานทั่วไป เทศบาลนครขอนแก่น
๕. นายพิมาต สุธธิกุล เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เทศบาลนครขอนแก่น
๖. นายณภัทร เสาวรา ตำแหน่ง นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
๗. นายกฤษณ์สุพล นันทประทุมตา ตำแหน่ง เจ้าพนักงานธุรการชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
๘. นายธัชชพัทธ์ ศิริสวัสดิ์ ตำแหน่ง นักวิชาการคอมพิวเตอร์ปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
๙. นายสุภาววรรณ กิจสงสาร ตำแหน่ง เจ้าพนักงานธุรการชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
๑๐. ส.อ. ปรีชา ทวีพิเศษ ตำแหน่ง นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
๑๑. พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร ป.ธ.๗) รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดเทพบูรณาราม บ้านหนองบัวดีหมี ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๒. พระโสภณพัฒนบัณฑิต รศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น รูปที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
๑๓. พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ดร. เจ้าคณะตำบลในเมือง เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑๔. พระมหาพิริฐกร อัสมาลี ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง กองเลขานุการ รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑๕. พระมหาพิสิฐ วิสิฐบุญโญ ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง กองเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑๖. นายกมลพงศ์ สงวนตระกูล ประธานหอการค้า จังหวัดขอนแก่น

๑๗. ดร. ยุทธพล ทวชาลี รองประธานฝ่ายยุทธศาสตร์ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น

๑๘. นายอาทร กันตะวธีระ รองประธานหอการค้า จังหวัดขอนแก่น

๑๙. นายจิรทีปต์ ลีตระกูล รองประธานหอการค้า จังหวัดขอนแก่น

๒๐. นางสุปราณี ลีสิริกุล รองประธานหอการค้า จังหวัดขอนแก่น

๒๑. นายเทพวรรณ เตรียมไธสงค์ รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น

๒๒. นางจิราพิพย์ ไกรทอง รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น

๒๓. นางอรุณวรรณ หาญเจริญศักดิ์ รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น

๒๔. นายวุฒิไกร สุวรรณวานิช รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น

๒๕. นายสามารถ อังวรารงค์ ประธานกิตติมศักดิ์สภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น

๒๖. ผศ.ดร. หอมหอล บัวระภา อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒๗. ผศ.ดร. วิเชียร แสนมี อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒๘. ผศ.ดร. สุเนตร โพธิสาร อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒๙. ผศ.ดร. ทรงวิทย์ พิมพกัณฑ์ ผู้อำนวยการหอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๓๐. รศ.ดร. พุทธรักษ์ ปรานนอก อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวนโยบาย ขบวนการ กิจกรรมการเมือง รูปแบบการบริหารจัดการสภาพการเมืองเชิงพุทธ และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพการเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น

๒) แบบสังเกต (Observation) กระบวนการขับเคลื่อนสภาพการเมือง ในการให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น การคัดค้านเกี่ยวกับนโยบาย ขบวนการ กิจกรรมการรูปแบบทางการเมือง ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทางการเมืองจังหวัดขอนแก่น และผลของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

๓) วิธีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้ในการเก็บข้อมูลหลังจากการสัมภาษณ์และการสังเกตแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นคัดตัวแทนกลุ่มต่างๆ มาสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดนโยบาย แนวทาง ยุทธศาสตร์ และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น

๔) การใช้เทคนิค SWOT เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หาประเด็น เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ๔ ประเด็น คือ ๑) หาจุดแข็งของการพัฒนา ๒) หาจุดอ่อนของการพัฒนา ๓) หาอุปสรรคของการพัฒนา ๔) หาโอกาสของการพัฒนา เพื่อนำมาเป็นประเด็นในการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์ และกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ และเมืองโมเดิร์นซิตี้

๓.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต และคำถามในการเสวนา มีขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น ที่มีต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๒) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑) มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตแบบและคำถามที่จะใช้ในการเสวนา แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และคำถามในการเสวนา ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จัดพิมพ์คำสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูล

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารที่แสดงให้เห็นถึงการนำหลักการวิธีการทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ในการกำหนดนโยบายในมิติต่างๆ ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยบทบาท รูปแบบ ปัจจัยและวิธีการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา

๒) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมการรับฟังความคิดเห็นด้านนโยบายสาธารณะ การลงมติ และการเสนอความคิดเห็นการการบริหารนโยบายสาธารณะในการบริหารจังหวัดขอนแก่นในแนวคิดทางพุทธศาสนาไปใช้

๓) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับบทบาท ภาวะผู้นำ รูปแบบ ปัจจัย และวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้บทบาท รูปแบบ และวิธีการของผู้นำไม่เป็นทางการที่พึงประสงค์ในการนำพาประชาชนพัฒนาการเมืองการปกครอง

๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะในรูปแบบการบริหารจัดการสภาพพลเมืองเชิงพุทธ

๓.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต

๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับ ๖ หน่วยงาน ประกอบไปด้วย ๑) เทศบาลนครขอนแก่น ๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ๓) คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ๔) หอการค้าจังหวัดขอนแก่น ๕) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และ ๖) มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

(๒) การสังเกต (Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้นำที่ไม่เป็นทางการในมิติต่างๆ โดยการทำความคุ้นเคยกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เป็นตัวแทนในพื้นที่ และผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อเห็นบทบาทของผู้เข้าร่วม

(๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน ๖ หน่วยงานดังกล่าวในประเด็นดังนี้

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
นโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น	ดร. กฤษณารุณ ไชยนิจ ดร. อรอนงค์ แสงวงการ	๑๐-๑๔ มกราคม ๒๕๖๓

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๑) จังหวัดขอนแก่นมีนโยบายในการพัฒนาอย่างไรบ้าง	นางนภกช สาคร น.ส. ศิริลักษณ์ บัวเย็น	
๒) จังหวัดขอนแก่นมีกระบวนการพัฒนาอย่างไรบ้าง	นายพินาทร สุทธิกุล	
๓) จังหวัดขอนแก่นมีกิจกรรมในการพัฒนาอย่างไรบ้าง การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น	นายณภัทร เสาวรา นายกฤษฎ์สพล นันทประทุมตา นายธัชชพัทธ์ ศิริสวัสดิ์ นายสุภาวรรณ กิจสงสาร ส.อ. ปรีชา ท้าวพิเศษ	๑๕-๑๙ มกราคม ๒๕๖๓
๑) สภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไรบ้าง ๒) รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง	พระราชประสิทธิคุณ พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร. พม. พิรัฐกร อัสมาลี, ดร. พม. พิสิฐ วิสิษฐบุญโญ, ดร.	๒๐-๒๔ มกราคม ๒๕๖๓
๓) การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น	นายกมลพงศ์ สงวนตระกูล ดร. ยุทธพล ทวชาลี นายอาทร กันตะวีระ นายจิรทีปต์ ลีตระกูล นางสุปราณี ลีศิริกุล	๒๕-๒๙ มกราคม ๒๕๖๓
๑) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง	นายเทพวรรณ เตียมไธสงค์ นางจิราพิพย์ ไกรทอง นางอรุณวรรณ หาญเจริญศักดิ์ นายวุฒิไกร สุวรรณวานิช นายสามารถ อังวรวงค์	๓-๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓
๒) รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง ๓) เป้าหมายของการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง	รศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก ผศ.ดร. หอมหอล บัวระภา ผศ.ดร. วิเชียร แสนมี ผศ.ดร. สุนทร โพธิสาร ผศ.ดร. ทรงวิทย์ พิมพกัญท์	๘-๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีเสวนา

- ๑) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เชียงผู้แทนของแต่ละหน่วยงานเข้าร่วมเสวนาหารูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ
- ๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้เสวนา โดยการพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓) กำหนดนัดหมายวัน เวลาสถานที่ การจัดเวทีเสวนาที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิทยากรถามคำถามนำกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกเสียง วีดีโอ และการจดบันทึก

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และข้อมูลจากเวทีการเสวนา นำมาจัดหมวดหมู่ แล้วแปรความตีความ แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ในการอธิบายรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- (๑) วิเคราะห์นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น
- (๒) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีประชาสังคม
- (๓) รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น
- (๔) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์เพื่อเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ และนำไปสู่การเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๓.๘ ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตั้งแต่การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การทำเครื่องมือการสำรวจพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปออกมาเป็นขั้นตอนของการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ ใน ๓ ประเด็นใหญ่ๆ คือ ๑) ศึกษานโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ๒) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น และ ๓) ศึกษายุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น แล้วนำองค์ความรู้ไปสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบเสวนา

ขั้นตอนที่ ๒ ลงพื้นที่วิจัย

หลังจากได้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบเสวนา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ใน ๖ หน่วยงาน คือ คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น (อบจ.) มหาวิทยาลัยขอนแก่น หอการค้าจังหวัดขอนแก่น อุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีส่วนช่วยในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นอย่างไรบ้าง พร้อมกับคัดเลือกผู้แทนแต่ละหน่วยงานในการให้สัมภาษณ์เชิงลึก หน่วยงานละ ๕ คน และคัดเลือกผู้แทนหน่วยงาน ๑ คนในการร่วมเสวนาหัวข้อ “การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธจังหวัดขอนแก่น”

ขั้นตอนที่ ๓ เก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูล

๑) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้ เมื่อได้ผู้สัมภาษณ์เชิงลึก หน่วยงานละ ๕ คน แล้วผู้วิจัยทำความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล และแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมกับการนัดวันเวลาที่ชัดเจนในการสัมภาษณ์เชิงลึก จึงเข้าไปทำการสัมภาษณ์

๒) การเก็บข้อมูลจากเวทีเสวนา หลังจากทำการสัมภาษณ์เชิงลึกสำเร็จแล้ว ผู้วิจัยคัดเลือกผู้แทนหน่วยงานละคนจากผู้สัมภาษณ์เชิงลึกอีกครั้งหนึ่ง โดยการคัดเลือกเอาผู้ให้ข้อมูลได้ชัดเจนและให้ข้อมูลเชิงลึก หลังจากคัดเลือกผู้ที่จะมาเสวนาได้แล้ว ผู้วิจัยกำหนดวันเวลาเสวนา และเชิญผู้ที่จะมาเสวนาหน่วยงานละคน เพื่อเสวนาและทำการเก็บข้อมูล

๓) การเก็บข้อมูลจากการสังเกต ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของคนในจังหวัดขอนแก่น ในด้านการสัญจรส่วนตัว การใช้บริการขนส่งมวลชน การก่อสร้างสถานีขนส่ง สิ่งก่อสร้างภายในเมืองขอนแก่น การสร้างสวนสาธารณะ การปลูกต้นไม้ การสร้างถนน การวางผังเมือง การสร้างสถานที่ดูแลสุขภาพ พร้อมกับการให้บริการต่างๆ ด้านสุขภาพ เพื่อนำมาข้อมูลการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ ๔ วิเคราะห์บริบทพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ด้วย SWOT (Swot analysis)

๑) จุดแข็ง (Strengths) ผู้วิจัยวิเคราะห์จุดแข็งจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนา เพื่อให้ได้จุดแข็งออกมาเป็นประเด็นแล้วนำแต่ละประเด็นไปกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดการพัฒนาเมืองขอนแก่น ให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองไมร์ซิตี้

๒) จุดอ่อน (weakness) ผู้วิจัยวิเคราะห์จุดอ่อนจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนา เพื่อให้เห็นจุดอ่อนในแต่ละประเด็น เพื่อจะได้พัฒนาจุดอ่อนให้กลายเป็นจุดแข็งของการพัฒนาเมืองขอนแก่น ตามวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

๓) โอกาส (Opportunities) ผู้วิจัยวิเคราะห์โอกาสจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนา เพื่อให้ได้ประเด็นที่เป็นโอกาสในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ตามที่วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดการพัฒนาเมืองขอนแก่นกำหนดไว้ ให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองไมร์ซิตี้

๔) อุปสรรค (Threats) ผู้วิจัยวิเคราะห์อุปสรรคจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเสวนา ให้เห็นอุปสรรคในการพัฒนา เพื่อเปลี่ยนอุปสรรคให้เป็นโอกาสในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองไมร์ซิตี้ ตามวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ ๕ นำเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ

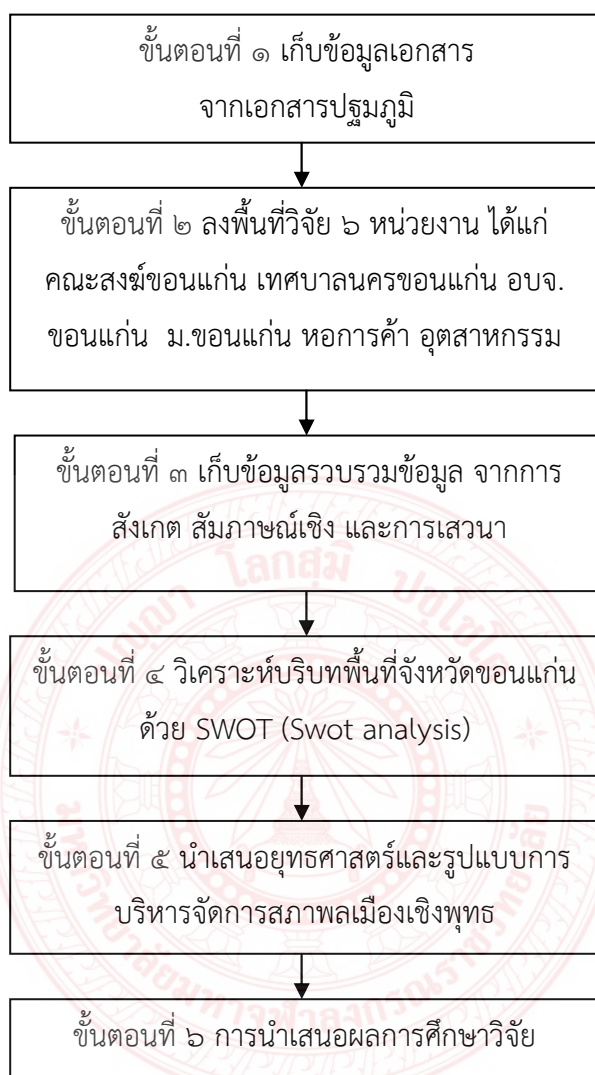
ผู้วิจัยตกผลึกองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจึงนำเสนอยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัด ในรูปของการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ ๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัยสารสรุปออกมาเป็นแผนการได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๓.๑ ขั้นตอนการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรม และการวิเคราะห์ SWOT เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้จุดแข็ง เห็นจุดอ่อน เห็นโอกาส และเห็นอุปสรรคในการพัฒนาเมืองขอนแก่น แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ในรูปแบบของการพรรณนา ตามหลักอุปนัยวิธีใน ๔ ประเด็นดังนี้

- ๔.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น
- ๔.๒ นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น
- ๔.๓ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น
- ๔.๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น
- ๔.๕ องค์กรความรู้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น

๔.๑.๑ สถานที่ตั้งจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๖ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีประชากรมากเป็นอันดับ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ขอนแก่นตั้งอยู่ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ (ถนนสายเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก) ตัดผ่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญอีกเส้นหนึ่งในการเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางเข้าไปสู่ภาคเหนือตอนล่างที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเดินทางเข้าสู่ประเทศลาวทางด้านทิศใต้ของลาว อาณาเขตทางทิศเหนือติดกับจังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดกับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดเพชรบูรณ์^๑

---

^๑ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น, แหล่งที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/สืบค้นเมื่อวันที่_๑๐_มิถุนายน_๒๕๖๑

๔.๑.๒ ประชากรจังหวัดขอนแก่น

ประชากรจังหวัดขอนแก่นมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๗๙๐,๐๕๕ คน นับเป็น ๕๗๖,๙๖๔ ครัวเรือน นับเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ๑๔๑,๔๐๔ คน (ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๗) จังหวัดขอนแก่นเคยตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ จึงได้มีการอพยพของประชาชนชาวลาวเข้ามาอาศัย โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นประชากรดั้งเดิมของจังหวัด นอกจากนั้นแล้ว ในเขตเมืองขอนแก่นยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นชุมชนใหญ่และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมถึงชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวต่างชาติ ซึ่งย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดขอนแก่น^๒

๔.๑.๓ ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก และทิศใต้ บริเวณที่สูงทางด้านตะวันตกมีสภาพพื้นที่เป็นเขาหินปูนตะปุ่มตะป่ำสลับกับพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล มีภูเขารูปแอ่งหรือภูเขาเวียงวางตัวอยู่ติดอำเภอภูเวียง บริเวณที่สูงตอนกลาง และด้านเหนือมีสภาพพื้นที่เป็นเทือกเขา ได้แก่ ภูเก้า ภูเม็ง ภูพานคำ เป็นแนวขวางมาจากด้านทิศเหนือ แล้ววกลงมาทางตะวันตกเฉียงใต้ ไหล่เขาด้านนอกมีความสูงและลาดชันมาก สูงประมาณ ๓๐๐-๖๖๐ เมตร ไหล่เขาด้านในมีความลาดชันน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๒๐-๒๕๐ เมตร บริเวณแอ่งโคราช ครอบคลุมพื้นที่ทางด้านใต้ สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีความสูงประมาณ ๑๕๐-๒๐๐ เมตร มีบางส่วนเป็นเนิน สูงประมาณ ๑๗๐-๒๕๐ เมตร และลาดต่ำไปทางราบลุ่มที่ขนานกับลำน้ำชี มีความสูงประมาณ ๑๓๐-๑๕๐ เมตร จากนั้นพื้นที่จะลาดชันไปทางตะวันออก มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดมีความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตร และค่อนข้างราบ มีความสูงประมาณ ๑๗๐ -๑๘๐ เมตร

๔.๑.๔ ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของขอนแก่น โดยทั่วไปเป็นแบบทุ่งหญ้าในเขตร้อน คือ มีฝนตกสลับกับแห้งแล้ง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย ๓๖.๓๕ องศาเซลเซียส และมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ สภาพอากาศจะหนาวเย็น โดยทั่วไปจะหนาวจัดในช่วงเดือนธันวาคมจนถึงเดือนมกราคมของทุกปี อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๑๕.๔ องศาเซลเซียส

^๒ ประวัติและสภาพทั่วไปจังหวัดขอนแก่น, แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

๔.๑.๕ เขตการปกครองจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๐ อำเภอ ๕ กิ่งอำเภอ ได้แก่

๑) อำเภอเมืองขอนแก่น	๒) อำเภอบ้านฝาง
๓) อำเภอพระยืน	๔) อำเภอหนองเรือ
๕) อำเภอชุมแพ	๖) อำเภอสีชมพู
๗) อำเภอน้ำพอง	๘) อำเภออุบลรัตน์
๙) อำเภอกระนวน	๑๐) อำเภอบ้านไผ่
๑๑) อำเภอเปือยน้อย	๑๒) อำเภอพล
๑๓) อำเภอแวงใหญ่	๑๔) อำเภอแวงน้อย
๑๕) อำเภอหนองสองห้อง	๑๖) อำเภอภูเวียง
๑๗) อำเภอมีนบุรี	๑๘) อำเภอชนบท
๑๙) อำเภอเขาสวนกวาง	๒๐) อำเภอภูผาม่าน

กิ่งอำเภอในจังหวัดขอนแก่นมี ๕ กิ่งดังนี้

๑) กิ่งอำเภอคำสูง	๒) กิ่งอำเภอโคกโพธิ์ไชย
๓) กิ่งอำเภอหนองนาคำ	๔) กิ่งอำเภอบ้านแฮด
๕) กิ่งอำเภอโนนศิลา	

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่ในการปกครอง ๒๐ อำเภอ ๕ กิ่งอำเภอ จึงเป็นการยากต่อการบริหารจัดการให้ทั่วถึง ไม่ว่าด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานของประชาชน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เครื่องอุปโภคบริโภค สุขภาพ อนามัย ระบบการขนส่งมวลชน เป็นต้น

๔.๑.๖ วิเคราะห์บริหารการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นด้วย SWOT

การวิจัยครั้งนี้บริหารการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยใช้ SWOT เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หาประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพัฒนา แล้วนำประเด็นที่ได้มา กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และกิจกรรมในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ให้เมืองเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองโมเดิร์นซิตี้ จากการวิเคราะห์ SWOT (Swot Analysis) ทำให้ได้ประเด็นและรายละเอียด ดังนี้

๑. จุดแข็ง (Strengths)

ประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีการตื่นตัวในด้านการเมืองการปกครอง และการมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง และการการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จึงมีภาคประชาชน องค์กร หน่วยงานต่างๆ ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือกัน โดยการเริ่มต้นจากการจัดเวทีเสวนา แสดงความคิดเห็น เพื่อแก้ปัญหาเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของประชาชน และวางแผนร่วมกันพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง

ซึ่งเป็นจุดแข็งของการทำงานของภาคประชาชนจังหวัดแก่น ซึ่งสามารถลำดับในการทำงานของภาคประชาชนดังนี้

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙ กลุ่มเกษตรกรจังหวัดขอนแก่นร่วมกับสมัชชาคนจน เรียกร้องแนวทางการแก้ไขปัญหา และร่วมจัดชุมนุมใหญ่ที่ทำเนียบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรณีปัญหาในพื้นที่ภาคอีสาน เกิดการจัดตั้งสมัชชา เกษตรกรรายย่อย การรวมกลุ่มของประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีการรวมกลุ่มกระทำกิจกรรมอยู่ในชุมชนต่างๆ แต่เริ่มชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศ ปี ๒๕๔๐ เมื่อรัฐปรับทิศทางการ พัฒนาประเทศใหม่เน้น การพัฒนาคน ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดตั้ง กองทุน เพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) หรือ กองทุนชุมชน ชุมชนได้รวมกลุ่มเขียน โครงการพัฒนา ซึ่งถือว่าโครงการเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและเกิดแกนนำของพื้นที่ชุมชน จังหวัดขอนแก่น มีการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาดิน และหนี้สิน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ก่อตั้งสภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยภาคประชาชน องค์กรเอกชน สมาคม หน่วยงาน และสโมสรต่างๆ รวมตัวกันกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือในการพัฒนาเมือง ในการจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วม โดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด ความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การปรับภูมิทัศน์เมืองขอนแก่น ให้นำอยู่ การอนุรักษ์ ๒๙ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมให้ชาวขอนแก่นสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมี ความสุข เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาล เทศบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุน หรือรับมาดำเนินการให้ โดยการจัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์ของประชาชน ขณะนั้นก็เกิดการรวมตัวของกลุ่มปัญญามิตร ประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น อบจ.ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ร่วมกันปลุกจิตสำนึกรักท้องถิ่น การจัดการภาษีรายได้ของท้องถิ่น การรณรงค์ให้ช่วยกันอุดหนุนสินค้าใกล้บ้าน โครงการพิพิธภัณฑสถานเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของเมือง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนภูมิใจใน ความเป็นมาของตนและสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์ท้องถิ่น โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๖ ได้มีการรวมตัวกันของขบวนการองค์กรชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น ภายใต้ฐานประเด็น การพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำ เกษตรกรรมยั่งยืน กลุ่มออมทรัพย์ วิสาหกิจชุมชน ผู้ด้อยโอกาส สุขภาพ ฯลฯ การดำเนินดังกล่าวก่อให้เกิดการจัดโครงสร้างและกลไกของ คณะทำงานระดับจังหวัดที่มาจากผู้แทนองค์กรชุมชน ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ โดยได้สนับสนุน โครงการต่างๆในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่พัฒนากลไกในความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและการพัฒนา เชิงประเด็นอย่างเป็นรูปธรรม

ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๓ เกิด พรบ. สุขภาพแห่งชาติ พรบ. สภากองค์กรชุมชน พรบ. สภาพัฒนาการเมืองเกิดขึ้น นับเป็นกลไกสำคัญที่จะยกระดับการขบวนการเคลื่อนไหวและการท างาน โดยมีกฎหมายรองรับการสร้างความปลอดภัยแก่ขบวนการทำงานในระดับพื้นที่ และเกิดการเชื่อมโยงของขบวนการกลุ่มเครือข่ายปัญญาชนชั้น กลาง ชุมชนเมือง ร่วมกับขบวนการองค์กรชุมชนภาคชนบท โดยเฉพาะกลุ่มเครือข่ายสภากองค์กรชุมชน จนนำมาสู่ การจัดงานสัมมนาเปิดสภาประชาชนหรือสมัชชาประชาชน เพื่อให้เครือข่ายภาคประชาชนเข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นในข้อห่วงใยและการพัฒนาเมืองในอนาคต มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน เพื่อรวมถึงมีประกาศ วาระ "ขอนแก่น ทศวรรษหน้า" รวมถึงเกิดแนวคิดในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ประชาชนจังหวัดขอนแก่น นอกจากการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังมี กลุ่มปัญญาชน ซึ่งประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น , อบจ.ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น, สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น และ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช. อีสาน) มหาวิทยาลัยขอนแก่น สภากองค์กรชุมชน หนังสือพิมพ์อีสานบิซวิค ผลจากการจัดประชุม ได้มีการน าข้อมูลและข้อเสนอต่างๆมาสังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์ ขอนแก่นทศวรรษหน้า ว่า “ขอนแก่นจะเป็นเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและน่าอยู่ที่สุดในโลก” โดยมียุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อน ๕ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ๑) เชี่ยวสอาด ๒) สุขภาวะ สิ่งแวดล้อมดี และปลอดภัย ๓) ทันสมัย สมดุล และยั่งยืน ๔) ธรรมมาภิบาล และ ๕) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมซึ่งได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ อย่างต่อเนื่องเพื่อแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ เครือข่ายสภากองค์กรชุมชนจังหวัดขอนแก่น ได้มีการจัดสมัชชา ประกาศปฏิญญา ขอนแก่นจัดการตนเอง ว่าด้วย ๘ ยุทธศาสตร์ ที่ โดยมีผู้เข้าร่วมมากกว่า ๒ พันคน พร้อมกับเสนอทิศทางการพัฒนาต่างๆ ได้แก่ ด้านการเกษตรกรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านอุตสาหกรรมและพาณิชย์ ด้านการศึกษา ด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สวัสดิการสังคม ด้านการเมืองภาคพลเมือง และด้านแก้ไขโครงสร้างการพัฒนาจากภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อ ชุมชน ซึ่งมีหลักคิดสำคัญ คือ ต้องการจะลดบทบาทของรัฐส่วนกลางลงและเพิ่มอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น เป็น การลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน และประชาชนสามารถบริหารจัดการท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีองค์กรให้ ๓๐ การสนับสนุนต่อการขับเคลื่อน เช่น สภาพัฒนาการเมือง (สพม.) ร่วมกับหน่วยงานภาคี ประกอบด้วย สถาบัน พัฒนา

องค์กรชุมชน (พอช.) สำนักปฏิรูป (สปร.) สถาบันการจัดการทางสังคม (สจส.) และคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.ภาคอีสาน)^๓

การพัฒนาจังหวัดขอนแก่น มีปัญหางบประมาณจากภาครัฐ ชาวขอนแก่นจึงได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังของทุกภาคส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หอการค้า สภาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย รวมไปถึงภาคท้องถิ่น ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน จัดเวทีเสวนาร่วมจัดเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อหาวิธีการ กระบวนการในการพัฒนาเมืองขอนแก่น อย่าง นายเทพวรรณ เตียมไธสง รองประธาน สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น กล่าวว่า “สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น มีหน้าที่ดังนี้ ๑) กำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ๒) ส่งเสริมสนับสนุนผู้ประกอบการ SMEs วิสาหกิจชุมชน ให้มีขีดความสามารถ ๓) ดำเนินงานโดยการยึดหลักธรรมาภิบาล ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีคุณธรรม”^๔

ดังนั้น จุดแข็งของจังหวัดขอนแก่น คือการร่วมมือกันภาคประชาชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองขอนแก่นอย่างมาก ถึงแม้ว่าโครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นไปถึงส่วนกลาง ทางภาครัฐบาล ก็จะมีลำดับขั้นตอนมากมายในการทำงาน และขั้นตอนการพิจารณาตัดสินใจ ทำให้เมืองขอนแก่นพัฒนาไปตามธรรมชาติ ชาวขอนแก่นจึงมองว่าถ้าหากยังใช้แผนการพัฒนาตามแบบเดิมๆ อยู่ เมืองขอนแก่นคงยากที่จะการพัฒนาเมืองให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้หน่วยงานภาคเอกชนจึงมีการร่วมมือกันหาแนวทางในการพัฒนา จึงทำให้เกิดกระบวนการดำเนินงานของภาคเอกชนขึ้น ซึ่งเป็นการร่วมมือกันของหน่วยงานเอกชนเมื่อประมาณ ๔ ปีที่แล้ว เป็นการรวมตัวกันของภาคประชาชน ห้างร้าน บริษัท และองค์กรต่างๆ ร่วมกันบริจาคเงินในการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง (เคเคทีที) ขึ้น เพื่อระดมความคิด เพื่อทำการค้นคว้าวิจัย และหาแนวทางในการทำโครงการที่จะพัฒนาเมืองได้ หลังจากนั้นได้มีการร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หอการค้า สภาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย รวมไปถึงภาคท้องถิ่น ได้มีการประชุมร่วมปรึกษาหารือ และร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่อง

^๓เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ และสุวิมล มีแสง, **ขอนแก่นทศวรรษหน้า และ สมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น** **ทุนทางสังคมสู่การสร้างพลังพลเมือง**, แหล่งที่มา: file:///C:/Users/USER/Downloads/book_25580810.pdf สืบค้น เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๒

^๔สัมภาษณ์ นายเทพวรรณ เตียมไธสง รองประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

๒. จุดอ่อน (Weaknesses)

การวิเคราะห์ SWOT ของการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้จุดอ่อนของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ออกมาเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑) จังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ และประชาชนทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้จังหวัดขอนแก่นจึงไม่ใช่จังหวัดที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาของรัฐบาลที่จะพัฒนาให้เป็นจังหวัดที่มีจุดเด่นหรือจุดขายของประเทศ รัฐบาลจึงไม่ใส่ใจในการที่จะทุ่มงบประมาณมาให้ในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

๒) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดที่ทำกิน และมีที่ทำกินไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ทำให้เกษตรกรต้องไปเช่าที่ดินผู้อื่นหรือที่ดินนายทุนทำการเกษตร เมื่อผลผลิตทางการเกษตรออกมา ต้องนำผลผลิตส่วนหนึ่งแบ่งนายทุน หรือไม่ก็เอาสินค้าไปขายแล้วก็เอาเงินไปให้ค่าเช่าที่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพและเลี้ยงครอบครัว จึงเป็นสาเหตุนำไปสู่การอพยพแรงงานไปทำงานในเมืองหลวง เช่น ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รับจ้างทั่วไป ขับรถแท็กซี่ เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาที่ทำกินจึงเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น สำหรับสาเหตุของเกษตรกรไม่มีที่ทำกินเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้

๒.๑) การออกกฎหมายของรัฐบาลเกี่ยวกับ พรบ. ที่ดิน ทำให้เกิดผลกระทบต่อที่ทำกินของประชาชนคนจนๆ หลายครอบครัว เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีที่ทำกินแต่ที่ดินไม่มีโฉนดที่ดิน ซึ่งเป็นที่จับจองในการทำการเกษตรเท่านั้น เมื่อมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับ พรบ. ที่ดิน จึงถูกทางรัฐบาลยึดที่ดิน เกษตรกรจึงไม่มีที่ทำกิน

๒.๒) การบุกรุกที่ของนายทุนและรัฐบาลในการอำนาจที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งเกษตรกรบางรายถูกบีบให้ขายที่ทำกิน ทำให้เกษตรกรอื่นๆ ที่ไม่มีอำนาจทางด้านเงินตรา ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย จึงถูกผู้ที่มีกฎหมาย และผู้มีอำนาจใช้อำนาจในการบีบให้คืนพื้นที่บ้าง ให้ขายในราคาที่ถูกๆ บ้าง จึงทำให้เกษตรกรเหล่านั้นไม่มีที่ทำกิน

๒.๓) ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายในการสร้างเขื่อน และการสร้างเขื่อนที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง เช่น สิ่งแล้วล่อม ระบบนิเวศถูกทำลาย และที่ทำกินของเกษตรกรถูกทำลาย คือน้ำเขื่อนท่วมไม่สามารถใช้เป็นที่ทำกินได้ต่อไป และที่สำคัญรัฐบาลเพิกเฉยไม่ได้ชดใช้ค่าเสียหาย หรือเยียวยาให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหาย มีเพียงเกษตรกรบางรายเท่านั้นที่ต่อสู้เรียกร้องขอความเป็นธรรม และมีเพียงเกษตรกรบางรายเท่านั้นที่ได้รับการเยียวยา และได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากการสร้างเขื่อน

๒.๔) เกษตรกรทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คือการปลูกพืชเพียงอย่างเดียว หรือเป็นการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว เช่น เกษตรกรบางรายปลูกข้าวก็ปลูกเพราะข้าว บางรายปลูกมันสำปะหลังก็ปลูกเพราะมันสำปะหลัง บางรายปลูกข้าวโพดก็ปลูกเพราะข้าวโพด เป็นต้น เมื่อถูก

ผลกระทบจากระบบกลไกทางการตลาด คือราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เกษตรกรก็เดือดร้อนขาดทุน ตกเป็นหนี้สิน แต่ถ้าเกษตรกรมีการปลูกพืชหมุนเวียนหรือปลูกพืชหลายชนิด ก็จะสามารถแก้ปัญหาเรื่องประกอบอาชีพของเกษตรกรของจังหวัดขอนแก่นได้

๒.๕ การทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ หรือการทำเกษตรที่อิงอาศัยธรรมชาติ เช่น ลม ฟ้า อากาศ และฝน ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถที่จะควบคุมปัจจัยธรรมชาติเหล่านี้ได้ ต้องอาศัยธรรมชาติที่จะเป็นตัวกำหนดการทำเกษตร ถ้าปีใดฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลและตกพอดี ก็จะทำให้ผลิตผลทางการเกษตรดี แต่ถ้าปีใดฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล หรือเกิดภัยแล้ง ทำให้เกษตรกรไม่สามารถทำการเกษตรได้ และภัยแล้งก็ทำลายผลผลิตทางการเกษตร แต่ถ้าปีใดฝนตกในปริมาณมากเกินไปทำให้น้ำท่วม เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรขาดทุน

๓) เกษตรกรขาดกลไกทางการตลาด สินค้าทางการเกษตรไม่ได้รับการบริหารจัดการแบบครบวงจร มีแต่พ่อค้าคนกลางเข้ามาทำการตลาด ทำให้ราคาสินค้าตกอยู่กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเกษตรกรไม่มีสิทธิ์ในการต่อรองราคาแต่อย่างใด ทำให้เกษตรกรเกิดการเสียเปรียบ หรือโดนเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งในยุครัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ โดยให้เกษตรกรมีสิทธิ์ในการกำหนดราคาสินค้า โดยมีการจัดตั้ง สินค้าชุมชน โดยการรวมกลุ่มกันและจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาทำการตลาดโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเรียกว่าสินค้า OTOP แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล นโยบายการทำการตลาดของเกษตรกรก็เปลี่ยนไปด้วย รัฐบาลใหม่ก็ให้ยกเลิกระบบ OTOP ทำให้เกษตรกรก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจมือของพ่อค้าคนกลาง โดนพ่อค้าคนกลางโกงราคา จนทำให้เกษตรกรบางคนต้องฆ่าตัวตายนี้หนี้สิน

๓. โอกาส (Opportunities)

โอกาสในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคอีสานและของกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา คือขอนแก่นเป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และโมเดิร์นซิตี้ ซึ่งสามารถสรุปโอกาสออกมาเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑. กฎหมายในปี ๒๕๔๐ ได้เปิดโอกาสในชุมชนประชาชน สามารถแสดงความคิดเห็นและมีการวางแผนและสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จังหวัดขอนแก่นได้มีการบริหารจัดการในการก่อตั้งสภาพเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคม สโมสรต่างๆ รวมมากกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลางในการปรึกษาหารือการพัฒนาเมืองขอนแก่น การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดความต้องการ และวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒) การเปิดตลาด AEC การค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และจังหวัดขอนแก่นยังมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ศูนย์การค้า แหล่งข้อมูลข่าวสาร สถานศึกษา สถานที่ดูแลสุขภาพ ซึ่งมี

โรงพยาบาลหลายแห่งทั้งโรงพยาบาลของรัฐและเอกชน มีเครื่องมือที่ทันสมัย มีพร้อมด้านสถานที่ในการจัดประชุมสัมมนา แสดงสินค้า และเป็นศูนย์กลางแหล่งกระจายสินค้าในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓) ขอนแก่นสร้างสนามบินนานาชาติ ซึ่งจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมด้านการสัญจรทั้งทางบกและทางอากาศ การสัญจรทางบกมีระบบการขนส่งมวลชนที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดในภาคอีสาน มีถนนเชื่อมต่อไปยังภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก และประเทศในแถบลุ่มน้ำโขง ส่วนการสัญจรทางอากาศ จังหวัดขอนแก่นกำลังก่อสร้างและปรับปรุงสนามบินภายในประเทศให้เป็นสนามบินนานาชาติ อีกไม่กี่ปีข้างหน้าก็จะสามารถเปิดสายการบินนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นโอกาสดีในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองไมร์ซิตี้

เป้าหมายของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น คือจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ และเมืองไมร์ซิตี้ (Smart City and MICE City) ดังมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑. การสัญจรอัจฉริยะ (Smart Mobility) คือ การคมนาคมที่สะดวกสบาย ซึ่งมีระบบการขนส่งทางบก และทางอากาศที่มีความสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย ประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าขนส่ง เมืองขอนแก่นในอนาคตต้องพัฒนา และเพิ่มศักยภาพการเชื่อมโยงเครือข่ายระบบขนส่งภายในเมือง ระหว่างเมือง และระหว่างประเทศให้หลากหลายทั้งทางบก และทางอากาศ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และความปลอดภัยในการเดินทาง และในขณะเดียวกันระบบการสัญจรต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วย

๒. สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart Environment) ด้านสิ่งแวดล้อม อันดับแรกเมืองนั้นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศเป็นสำคัญ โดยจะนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดการน้ำ การจัดการของเสีย การดูแลสภาพอากาศ ไปจนถึงการเฝ้าระวังเกี่ยวกับภัยพิบัติ พร้อมเพิ่มการมีส่วนร่วมของคนในเมืองให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๓. เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy) ด้านเศรษฐกิจ เมืองที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาสร้างมูลค่าในระบบเศรษฐกิจ พร้อมทั้งบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะ เป็นเมืองท่องเที่ยวอัจฉริยะ หรือเมืองเกษตรอัจฉริยะ

๔. การปกครองอัจฉริยะ (Smart Governance) ด้านการบริหารภาครัฐ ระบบบริการของภาครัฐเองก็ต้องได้รับการบริหารจัดการ โดยนำนวัตกรรมบริการมาประยุกต์ใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน สามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารได้อย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

๕. สิ่งก่อสร้างอัจฉริยะ (Smart building) ด้านการดำรงชีวิต แน่แน่นอนว่าพื้นฐานการดำรงชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เมืองพัฒนา โดยให้คำนึงถึงหลัก Universal Design หรืออารยสถาปัตย์เป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาวะที่ดี

๖. ชุมชนอัจฉริยะ (Smart community) ด้านพลเมือง การจะเป็นเมืองอัจฉริยะได้จะต้องเริ่มที่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการ

เรียนรู้ของประชาชน ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม พร้อมเปิดกว้างทางความคิด นวัตกรรม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองร่วมกัน

๗. พลังงานอัจฉริยะ (Smart Energy) ด้านพลังงานต้องสามารถสร้างความสมดุลระหว่างการผลิต และ การใช้พลังงานในพื้นที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงด้านพลังงาน และลดการใช้พลังงานจากระบบไฟฟ้าหลัก^๕

๘. ความปลอดภัยอัจฉริยะ (Smart Safety) คือความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ความปลอดภัยในชีวิต คือประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีการขับขี่ที่ถูกต้องและปลอดภัย เคารพกฎจราจร สังคมปราศจากการทะเลาะวิวาทและการทำร้ายชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตอีกด้านหนึ่งคือ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพและรักษาสุขภาพ และสังคมปราศจากการลักขโมย

๙. ประชาชนอัจฉริยะ (Smart People) ลักษณะของประชาชนอัจฉริยะมี ความเป็นสากล เปิดรับสิ่งใหม่ มีมุมมอง แบบพหุวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตแบบ รักสุขภาพ เรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้ การเรียนแบบ e-Learning มีความคิดสร้างสรรค์และความยืดหยุ่นสูง และรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ได้ดี การมีส่วนร่วมในชีวิตส่วนที่เป็นสาธารณะ มีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ในระดับสูง^๖

เมืองไมร์ซิตี (MICE City) คือเมืองที่พัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ในด้านการติดต่อ ประสานงานการจัดการ การบริหารจัดการ การแสดงผลงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. Meeting : การจัดประชุมในองค์กรหรือระหว่างองค์กร จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความเหมาะสมและมีความพร้อมในการจัดประชุมหลายด้าน คือจังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองใหญ่ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของภาคอีสาน สะดวกต่อการติดต่อประสานงาน สะดวกต่อการสัญจรไปมา และเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางระห่างการค้าของประเทศในแถบกลุ่มน้ำโขง จังหวัดขอนแก่นยังเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมทางด้านสถานที่ เช่น มีโรงแรมขนาดใหญ่สามารถรองรับผู้ที่มาประชุมได้จำนวนมาก และมีสถานที่พร้อมในการจัดประชุมระดับชาติและนานาชาติ ทั้งที่เป็นของเอกชน และในส่วนของราชการ และอีกประการหนึ่งจังหวัดขอนแก่นยังเป็นเมืองที่มีความพร้อมทางด้านองค์ความรู้ คือ เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการศึกษา มีสถานศึกษาจำนวนมาก มีตั้งแต่การศึกษาระดับอนุบาลไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย

^๕ พลังงานอัจฉริยะ, แหล่งที่มา: <https://www.scimath.org> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๓

^๖ ฤทัยชนก เมืองรัตน์, เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐ สำนักภาษาต่างประเทศ และ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, แหล่งที่มา: <https://www.parliament.go.th> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๓

๒. Incentives : การจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงานหรือบุคคลที่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมาย จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมและเหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงานหรือบุคคล พร้อมทั้งการศึกษาดูงานสำหรับพนักงาน

๓. Conventions : การประชุมนานาชาติ ซึ่งเป็นการจัดงานขนาดใหญ่ในระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ จังหวัดขอนแก่นมีความพร้อมในการจัดประชุม หลายด้าน เช่น ด้านวิชาการ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการขนส่ง ด้านการติดต่อประสานงาน ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหารการกิน เป็นต้น

๔. Exhibitions : การจัดงานแสดงสินค้าหรือบริการ จังหวัดขอนแก่นเหมาะสำหรับการจัดแสดงสินค้า เพราะเป็นเมืองศูนย์กลางของอีสาน และศูนย์กลางระหว่างภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่ผ่านมามีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่จัดงานแสดงสินค้านั้นที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีการจัดทั้งระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ จึงเป็นโอกาสที่จังหวัดขอนแก่นจะได้พัฒนาต่อไป

๔. อุปสรรค (Threats)

๓.๑. ภัยจากธรรมชาติ (น้ำท่วมและภัยแล้ง) ภัยธรรมชาติถือว่าเป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่สำหรับเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น เนื่องจากการบริหารจัดการอุปสรรคที่เกิดจากธรรมชาติ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดปัญหามากมาย สำหรับภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับจังหวัดขอนแก่นบ่อยๆ คือภัยแล้งและน้ำท่วม ถ้าภาครัฐและภาคเอกชนมีการบริหารจัดการอุปสรรคที่ดีก็จะทำให้อุปสรรคกลายเป็นจุดแข็ง และโอกาสได้ เช่น การบริหารจัดการน้ำและการบริหารจัดการภัยแล้งโดยการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค และการทำการเกษตรอย่างพอเพียง

ในอดีตที่ผ่านมาการบริหารจัดการน้ำของจังหวัดขอนแก่น ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะการคำนวณปริมาณน้ำฝนในเขื่อนและการเก็บกักน้ำฝนยังไม่แม่นยำพอ เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ฝนตกหนักน้ำในเขื่อนอุบลรัตน์มีปริมาณมากเกินไป ทำให้การระบายน้ำไม่ทัน ทำให้น้ำท่วมบ้านเรือนประชาชนและพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่เหนือเขื่อน ประชาชนและเกษตรกรได้รับเสียหายและความเดือดร้อนจากน้ำท่วม แต่พอระบายน้ำออกจากเขื่อนมากทำให้น้ำท่วมพื้นที่ ที่อยู่ใต้เขื่อนทำให้เกษตรกรและประชาชนที่อยู่ใต้เขื่อนได้รับความเสียหายและความเดือนร้อน น้ำท่วมพืชผักสวนครัวและบ้านเรือนได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก

หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ผู้บริหารจัดการน้ำในเขื่อนอุบลรัตน์จึงระบายน้ำออกจากเขื่อนในหน้าแล้ง เพื่อบริหารจัดการน้ำในปีต่อไป แต่พอปล่อยน้ำออกจากเขื่อนจำนวนมาก พอถึงฤดูฝนมีตกในปริมาณน้อยทำให้น้ำในเขื่อนไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และต่อการทำการเกษตร ทำให้ได้รับผลกระทบเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้

๓.๒ ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาของรัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการพัฒนา ปัญหาความขัดแย้งเรื่อง กรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาภัยแล้ง และผู้คนโดยเฉพาะเด็กขาดสารอาหาร ชุมชนจึงร่วมกับ

องค์กรพัฒนาเอกชนได้ดำเนินการก่อตัวการพัฒนากิจกรรมในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายในระดับชุมชน ซึ่งเป็นช่วงการพัฒนา คำตอบ อยู่ในหมู่บ้าน ในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การส่งเสริมพัฒนาการพึ่งตนเอง ระบบการผลิตของเกษตรกร พัฒนาแกนนำสร้างเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน การพัฒนาระบบสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น ประมาณปี ๒๕๒๗ เกิดโครงการพัฒนาชนบท ส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว เกษตร ผสมผสาน โดยสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการสนับสนุนการจากองค์กรระหว่างประเทศ Redd Barna

๓.๒ วิฤตการทางเศรษฐกิจ ครั้งยิ่งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยตกต่ำ ประชาชนได้รับความเดือนร้อนกันทั่วหน้า ระบบการใช้จ่าย การค้าขาย ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เป็นสภาพที่ระบบเศรษฐกิจเติบโตแบบลวงตา ซึ่งสูงขึ้นเฉพาะมูลค่าเท่านั้น ไม่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิต การจ้างงาน และรายได้ที่แท้จริงของประชาชนเพิ่มขึ้น ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ทำให้ประชาชนจังหวัดขอนแก่นได้รับความเดือดร้อน บางคนถึงกับฆ่าตัวตาย

วิฤตการทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่ง คือผลจากการยึดอำนาจหรือการปฏิบัติ ซึ่งทำลายเศรษฐกิจของประเทศชาติอย่างมาก หลังจากยึดอำนาจก็บริหารบ้านเมืองโดยยึดผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกของตนเป็นหลัก เป็นการบริหารบ้านเมืองที่ไม่คำนึงถึงปากท้องของประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน มีการออกกฎหมายเพื่อพรรคพวกของตนเอง และยังเกิดวิฤตซ้ำอีก คือเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจของประชาชนจังหวัดขอนแก่นอย่างมาก แต่รัฐบาลก็ไม่มีประสิทธิภาพในแก้ปัญหา ยิ่งร้ายไปกว่านั้นรัฐบาลยังอาศัยโอกาสที่เกิดโควิด เป็นโอกาสในการรักษาอำนาจของตนเอง เพื่อให้ตนเองได้เป็นรัฐบาลต่อไป

๓.๓ รัฐไม่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา ในอดีตที่ผ่านมาจังหวัดขอนแก่นได้มีโครงการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคอีสาน และเป็นศูนย์กลางของประเทศ ในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แล้วเสนอขอเงินงบประมาณจากรัฐบาล แต่ก็ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล เนื่องจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ

๑) ความล่าช้าของระบบการทำงานของรัฐบาล ในการพิจารณาและการอนุมัติเงินงบประมาณ เนื่องจากระบบรัฐบาลต้องมีการพิจารณาหลายขั้นตอน และการทำงานแต่ละขั้นตอนก็ทำให้เกิดการล่าช้าทันต่อการพัฒนาเมืองขอนแก่น ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์โลก

๒) รัฐบาลไม่มีความเสถียรภาพ ซึ่งมีการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ เมื่อเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เรื่องที่เสนอค้างรัฐบาลก่อนก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ถูกไป เพราะเรื่องงบประมาณการพัฒนาเมืองขอนแก่น ไม่ใช่เรื่องเร่งด่วน ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่รัฐบาลใหม่ต้องรับผิดชอบ และที่สำคัญคือรัฐบาลไม่มีความเป็น

ความเป็นประชาธิปไตย ทำให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปเพื่อตนเอง เพื่อพรรคพวกตนเอง เพื่อพี่น้องตนเอง ทำให้ไม่เห็นความสำคัญของประชาชน เห็นแต่ความสำคัญของนายทุนผู้ที่ให้ประโยชน์กับตนเอง จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และเกิดสองมาตรฐานในสังคมไทย

๓) จังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่น รัฐบาลจึงไม่สนใจในการที่จะพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่ต้องตาต้องใจของนักท่องเที่ยวและคนทั่วไป รัฐบาลจึงไม่ได้ทุ่มเทเงินงบประมาณพิเศษมาพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นศูนย์กลางภาคอีสาน และศูนย์กลางของการค้าระหว่างประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ตารางการวิเคราะห์ SWOT บริบทของจังหวัดขอนแก่น

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (weakness)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
๑. ขอนแก่นเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางภาคอีสาน ๒. ขอนแก่นมีสถานศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่อนุบาลถึงระดับมหาวิทยาลัย ๓. ขอนแก่นมีกลุ่มสมาชิก ประชาชน ๔. ขอนแก่นมีศูนย์ราชการมาก ๕. ขอนแก่นมีบริษัทพัฒนาเมือง ๖. ขอนแก่นมีองค์กรดูแลด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐานระดับโลก	๑. ขอนแก่นไม่มีทรัพยากร ทางธรรมชาติ ที่น่าสนใจ ๒. เกษตรกรมีปัญหาเรื่องที่ทำกิน ๓. ผลผลิตทางการเกษตร ราคาตกต่ำ ๔. ชุมชนไม่มี OTOP หรือการตลาด SME ๕. ระบบการขนส่งมวลชน	๑. กฎหมายปี ๒๕๔๐ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชน แสดงความคิดเห็น วางแผนและพัฒนาพื้นที่ตนเอง ๒. เปิด AEC ทำให้ขอนแก่นมีโอกาสในการพัฒนาเมือง เพราะขอนแก่นเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๓. ขอนแก่นกำลังก่อสร้างสนามบินนานาชาติ	๑. ภัยจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม และเกิดภัยแล้ง ๒. ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาของรัฐ ๓. วิกฤตการทางเศรษฐกิจฟองสบู่ ๒๕๔๐ วิกฤตการยึดอำนาจหรือการปฏิวัติ วิกฤตการจากโรคไวรัสโคโรน่า (COVID-19) ๔. รัฐไม่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา

๔.๒ นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

การพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา เทคโนโลยี การคมนาคม การสื่อสาร ศาสนาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต อย่าง มั่นคงและสมดุล นำไปสู่การสร้างสังคมแห่งความสุข จังหวัดขอนแก่นมีเป้าหมายในการพัฒนาที่ ชัดเจน คือ การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็น เมืองสมาร์ทซิตี้และไมซ์ซิตี้ (Smart City and MICE City) สำหรับการที่จะก้าวไปสู่เมืองสมาร์ทซิตี้และไมซ์ซิตี้ จังหวัดขอนแก่นได้กำหนดนโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมในการพัฒนาดังนี้

๔.๒.๑ นโยบายการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

นโยบายการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ หลักการ วิธีดำเนินการ แนวทาง ระเบียบและ วิธีปฏิบัติในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และ ยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังนี้

๑) วิสัยทัศน์

“ขอนแก่นเมืองน่าอยู่ ศูนย์กลางเชื่อมโยงการค้าการลงทุน และการบริการของกลุ่ม ประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”

๒) พันธกิจ

๒.๑) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ด้วยความผาสุก

๒.๒) พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน

๒.๓) พัฒนาขีดความสามารถสินค้าและบริการเพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการให้ ตรงกับความต้องการของตลาด

๒.๔) พัฒนาศักยภาพจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางของกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓) เป้าประสงค์

๓.๑) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

๓.๒) กระตุ้นคุณภาพชีวิตของประชาชน และสร้างความมั่นคงทางสังคม

๓.๓) อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างความเข้มแข็งใน การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

๔.๔) เพิ่มมูลค่าการค้า การลงทุน และการบริการ จากการเชื่อมโยงในกลุ่มประเทศอนุ ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๔) ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มขีดความสามารถทางการ แข่งขัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเพิ่มศักยภาพของจังหวัดเพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

๔.๒.๒ กระบวนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

กระบวนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น เป็นการพัฒนาที่มีจุดมหมายและเป้าหมายที่ชัดเจน คือการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมือง “สมาร์ทซิตี้และไมซ์ซิตี้” โดยใช้กระบวนการของสภาพลเมือง มาเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาขอนแก่นให้เป็นเมือง “สมาร์ทซิตี้และไมซ์ซิตี้” (Smart City and MICE City) เนื่องมาจากสภาพของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่จุดศูนย์กลางของภาคอีสาน มีมหาวิทยาลัย มีศูนย์ราชการต่างๆ มากมาย และมีศูนย์การค้าค่อนข้างมาก แต่ทรัพยากรทางธรรมที่เป็นจุดเด่นไม่มี ภาครัฐจึงไม่ได้ทุ่มเงินงบประมาณพิเศษมาพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นศูนย์กลางภาคอีสาน และศูนย์การค้าระหว่างประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แต่คนขอนแก่นต้องการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคอีสาน และเป็นศูนย์กลางประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เมื่อมีปัญหางบประมาณจากภาครัฐ ชาวขอนแก่นจึงได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังของทุกภาคส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หอการค้า สภาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย รวมไปถึงภาคท้องถิ่น ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน จัดเวทีเสวนาร่วม จัดเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อหาวิธีการ กระบวนการในการพัฒนาเมืองขอนแก่น อย่างเลขานุการสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น กล่าวว่า “ในส่วนของอุตสาหกรรมขอนแก่น มีหน้าที่ในการกำกับดูแลราคาสินค้า เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายและแผนการพัฒนาเมืองขอนแก่น และการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม หรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ ต้องอยู่ภายใต้แผนการพัฒนาเมืองขอนแก่น พร้อมทั้งกำกับดูแลการค้าประชาชนเมืองขอนแก่นให้เกิดความยุติธรรมและโปร่งใส”^๗

ในอดีตที่ผ่านมาทั้งภาครัฐและภาคพลเมืองได้มีการร่วมมือกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองขอนแก่นอย่างมาก แต่พอโครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นไปถึงส่วนกลาง ทางภาครัฐบาลก็จะมีลำดับขั้นตอนมากมายในการทำงานและขั้นตอนการพิจารณาตัดสินใจ ทำให้เมืองขอนแก่นพัฒนาไปตามธรรมชาติ ชาวขอนแก่นจึงมองว่าถ้าหากยังใช้แผนการพัฒนาตามแบบเดิมๆ อยู่ เมืองขอนแก่นคง

^๗ สัมภาษณ์ นายเทพวรรณ เตียมไธสง, รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

อยากที่จะการพัฒนาเมืองให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งเอาไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีการร่วมมือกันหาแนวทางใหม่ในการพัฒนา จึงทำให้เกิดกระบวนการดำเนินงานของภาคเอกชนขึ้น ซึ่งเป็นการร่วมมือกันของหน่วยงานเอกชนเมื่อประมาณ ๔ ปีที่แล้ว เป็นการรวมตัวกันของบริษัทของคนในขอนแก่น และบริษัทเหล่านั้นได้ร่วมกันบริจาคเงินในการจดทะเบียนจัดตั้ง บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง (เคเคทีที) ขึ้น เพื่อระดมความคิด เพื่อทำการค้นคว้าวิจัย และหาแนวทางในการทำโครงการที่จะพัฒนาเมืองได้ หลังจากนั้นได้มีการร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หอการค้า สภาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย รวมไปถึงภาคท้องถิ่น ได้มีการประชุมร่วมปรึกษาหารือ และร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์หลักของบริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง คือ การดำเนินธุรกิจที่ไม่ได้แข่งกับคนเมือง แต่เป็นธุรกิจที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จะช่วยสนับสนุนการเติบโตของเมืองเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นระบบขนส่งมวลชน ศูนย์ประชุมต่างๆ การจัดการรูปแบบ การวางแผนผังเมือง การวางแผนพัฒนาพื้นที่เมือง หรือแม้กระทั่งโครงการด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายหลัก ก็คือ การสร้างเมืองให้คนอยู่แล้วมีความสุข^๕

กระบวนการพัฒนาเมืองขอนแก่น ใช้กระบวนการของการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะความร่วมมือจากภาคประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้ามาทำงานร่วมกัน ถ้าเป็นภาคธุรกิจก็ทำธุรกิจภายใต้แนวคิดที่ว่า ทำธุรกิจที่พัฒนาเมือง และสามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ นั่นก็คือ การทำธุรกิจที่ไม่แข่งขันกับคนเมือง แต่เป็นการทำธุรกิจที่คนเมืองต้องการ และเกิดประโยชน์กับคนส่วนมาก ดังที่ผู้อำนวยการกองช่างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น กล่าวว่า “โครงการขนส่งมวลชนรถไฟฟ้ารางเบา เป็นการพัฒนาระบบขนส่งมวลชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการเดินทางไปทำงาน ทำธุรกิจ ติดต่องาน เดินทางไปต่างจังหวัด และต่างประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือการใช้เวลาน้อยและประหยัดค่าใช้จ่าย”^๖

แต่ละหน่วยงานก็จะมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาเมืองขอนแก่น เช่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเมืองหลักๆ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านศาสนาและวัฒนธรรม ดังที่ นางจรรยาทิพย์ ไกรทอง^๗ กล่าวว่า

^๕สัมภาษณ์ ดร. ยุทธพล ทวะชาติ, รองประธานฝ่ายยุทธศาสตร์ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

^๖สัมภาษณ์ นายณภัทร เสาวรา,นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

^๗สัมภาษณ์ นางจรรยาทิพย์ ไกรทอง, รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๔ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

๑) ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มเจ้าของสถานประกอบการร่วมประสาน ปรึกษาหารือ และความช่วยเหลือกันในการจ้างงาน การเตรียมผลผลิตโดยนำเรื่องระบบ Lean และการลดพลังงานไฟฟ้ามาใช้ โดยการนำโครงการด้านพลังงานและการเพิ่มผลผลิตจากหน่วย งานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐมาสนับสนุนผู้ประกอบการ

๒) ด้านสังคมสภาอุตสาหกรรมมีส่วนร่วมกับงานด้านสังคมของจังหวัด เช่น งานเทศกาลใหม่ งานด้านพัฒนาสังคมและคนพิการ สภาอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานจัดงานอุตสาหกรรมแฟร์ ให้ภาครัฐและภาคเอกชนได้มาเที่ยวชมงาน โดยประชาสัมพันธ์โรงงานต่างๆ และส่งเสริมสินค้า OTOP ของจังหวัดได้มาแสดงสินค้า

๓) ด้านศาสนา สภาอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่ได้รับเชิญ และร่วมสนับสนุนงานด้านศาสนาของจังหวัดขอนแก่นทุกงานที่จัดขึ้นในจังหวัด

๔) ด้านการศึกษา สภาอุตสาหกรรมได้จัดผู้ประกอบการที่มีความรู้ความสามารถ ไปถ่ายทอดให้ความรู้แก่นักศึกษาในด้านต่างๆ ตามความต้องการของสถานศึกษารวมถึงแนะนำนักศึกษาเรื่องการเตรียมความพร้อมสู่สังคมแรงงาน

นางอรุณวรรณ หาญเจริญศักดิ์^{๑๑} กล่าวว่า

๑) ด้านเศรษฐกิจ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่นได้มีการประสานงาน หารือร่วมกัน ทั้งทางองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงาน การเปิดอบรม โครงการผู้ประกอบการใหม่เสริมชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงโครงการ Dry.Port ที่ทางสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่นมีส่วนช่วยเหลือในการผลักดันและลงทุน

๒) ศาสนาได้มีการช่วยเหลือและร่วมบริจาคต่างๆไม่ว่าจะเป็นปลูกป่าทั้งในส่วนของสำนักงานจังหวัดขอนแก่นและสถานศึกษาต่างๆ

๓) ด้านการศึกษา ได้มี การยกระดับการศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล หลักสูตรเทคนิคไทยเยอรมัน เพื่อให้เทียบเท่าระดับสากล อีกทั้งยังส่งเสริมงานวิจัย และกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานวิทยาศาสตร์ขอนแก่นอีกด้วย

๔) ด้านสังคม ให้การสนับสนุน ความช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์งานต่างๆ และให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน

๔.๒.๓ กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นไปสู่ Smart City and MICE City มีการดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

---

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางอรุณวรรณ หาญเจริญศักดิ์, รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

๑) พัฒนาระบบขนส่งมวลชน ปัจจุบันเมืองขอนแก่นมี City Bus ซึ่งเป็นรถบัสติดแอร์ มี Wifi และเชื่อมต่อด้วยระบบแอปพลิเคชันทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าขณะนี้รถอยู่ตรงไหนแล้วและอีกกี่นาทีจะถึงจุดหมายปลายทาง เปิดให้บริการมาประมาณ ๔ ปีแล้ว แต่การให้บริการของ City Bus ยังมีปัญหาที่ยังต้องพัฒนาต่อไปคือรถบัสยังไม่สามารถที่ให้บริการครอบคลุมทุกสายได้ ทำให้ผู้โดยสารต้องไปต่อรถสองแถวเพื่อไปให้ถึงปลายทาง

การขนส่งมวลชนเมืองขอนแก่นที่จะพัฒนาต่อไปก็คือการเชื่อมต่อรถแอร์บัสกับรถสองแถว โดยการพัฒนาให้ทั้งสองระบบมีคุณภาพอยู่ในระดับเดียวกัน แล้วเชื่อมต่อในการให้บริการขนส่งมวลชนภายในตัวเมือง ขนส่งระหว่างเมือง ท่งทางรถยนต์ รถไฟและเครื่องบิน

การดำเนินโครงการระบบรถไฟฟ้ารางเบา เป็นการดำเนินงานภายใต้ บริษัท ขอนแก่นทรานซิท ซิสเต็ม จำกัด ซึ่งบริษัทนี้เกิดขึ้นจากการรวมกันของเทศบาลท้องถิ่นในการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทขึ้นมา ในขณะนี้ได้มีการดำเนินการผ่านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งสามารถดำเนินการสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมืองได้ และระบบการขนส่งมวลชนด้วยรถไฟฟ้ารางเบาได้เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๖๓

๒) พัฒนาด้านสุขภาพ ขอนแก่นมีโครงการ Medical Hub ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานของโรงพยาบาลแต่ละแห่ง ที่จะสามารถเชื่อมโยงกันได้ โดยที่ผู้ป่วยไปโรงพยาบาลใดโรงพยาบาลหนึ่งประจำ แต่หากเกิดเหตุฉุกเฉินเข้าโรงพยาบาลอื่นๆ ก็สามารถที่จะขอข้อมูลพื้นฐานได้ พร้อมกันนี้ยังมีโครงการศูนย์เก็บรวบรวมศูนย์ข้อมูล (Information Center) ซึ่งจะเป็น Big Data ของเมือง

สำหรับด้านสุขภาพสิ่งที่จะต้องพัฒนาต่อไปในอนาคต คือการให้ความรู้ และการทำความเข้าใจกับประชาชนในด้านการดูแลสุขภาพตนเอง ในขณะนี้สิ่งที่ได้ดำเนินการแล้วคือการจัดทีมงานของเทศบาลและมหาวิทยาลัย เข้าไปพูดคุยและสร้างความร่วมมือ ชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่าพื้นที่ส่วนไหนใช้ทำอะไร เพราะทุกระบบและทุกอย่างจะต้องมีความเชื่อมโยงกัน ดังที่ ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น กล่าวว่า “สุขภาพของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนา เทศบาลนครขอนแก่นจึงมีโครงการพัฒนาสุขภาพของประชาชน โดยส่วนหนึ่งก็ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครขอนแก่นไปยังพื้นที่ในชุมชนต่างๆ ในการให้ความรู้ ทำความเข้าใจ และขอความร่วมมือกับประชาชน”^{๑๒}

^{๑๒}สัมภาษณ์ ดร. กฤษณารุณ ไชยนิจ ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๓

๔.๓ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

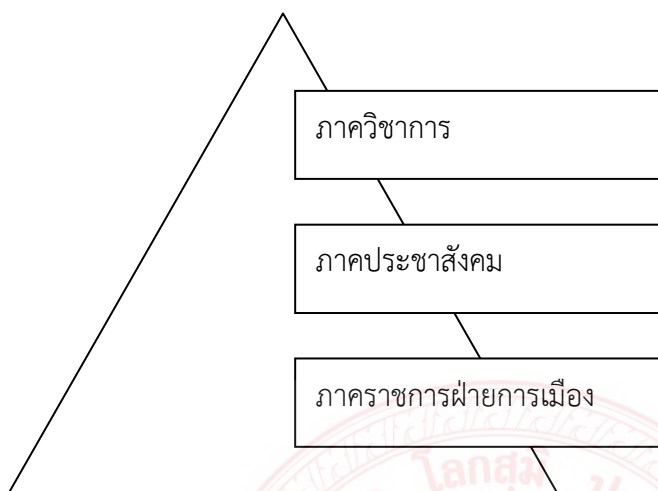
รูปแบบการบริหารจัดการสภาพพลเมืองเชิงพุทธจังหวัดขอนแก่น เป็นการบริหารจัดการ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement) รูปแบบการเคลื่อนไหวของสภาพพลเมืองเป็นการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานต่างๆ ให้มาทำงานร่วมกันด้วยจิตอาสา และทำงานด้วยความโปร่งใส มีความเสียสละเพื่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจ รูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นรูปแบบของการสนับสนุนให้ประชาชนในจังหวัดขอนแก่นได้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนา การบริหารจัดการจังหวัดของตนเองในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการขนส่ง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น โดยการเริ่มต้นที่ชุมชนท้องถิ่นขึ้นไปเรื่อยๆ จากเล็กไปใหญ่ แล้วค่อยๆ ขยายไปเรื่อยๆ จากกลุ่มบุคคล เป็นองค์กร เป็นเครือข่าย ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ไปจนถึงระดับจังหวัด ในแต่ละพื้นที่ที่จะมีการจัดทำแผนพัฒนาและแผนบริหารจัดการในพื้นที่ตนเองอย่างอิสระ และเชื่อมโยงแผนไปสู่พื้นที่ต่างๆ

การบริหารจัดการสภาพพลเมือง ให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการทำงานแบบจิตอาสา และจิตอาสาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยหล่อหลอม ดังที่ พระครูภาวนาโพธิคุณ กล่าวว่า “การทำงานด้วยจิตอาสานั้นต้องมีธรรม ๒ อย่าง คือธรรมภายใน ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ และธรรมภายนอก ได้แก่ สังคหัตถ์ ๔ สำหรับธรรมภายในเป็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจ ๔ อย่าง คือ เมตตา (ความรัก) กรุณา (ความสงสาร) มุทิตา (ความยินดี) อุpekขา (ความวางเฉย) ธรรมภายนอก ๔ อย่าง คือ ทาน (การให้) การให้จะมีทั้งการให้ความรู้และการให้วัตถุ ปิยวาจา (พูดในสิ่งสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์) ในการทำงานร่วมกันอยู่ร่วมกันต้องพูดในสิ่งที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ อุตถจริยา (การทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นหรือสังคม) สมานัตตตา (ทำให้เสมอดันเสมอปลาย) การกระทำอย่างสม่ำเสมอหรือเรียกว่ากระทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งธรรมภายในและภายนอก ต้องกระทำให้มีความสมดุลกัน ถ้าหนักธรรมข้อใดข้อหนึ่งจะทำให้เกิดความลำเอียง ถ้ารักษาธรรมให้สมดุลกันแล้วจิตอาสาจะเกิด และธรรมทั้ง ๒ จะมีความสัมพันธ์กันคือ ธรรมภายในจะแสดงออกโดยการผ่านธรรมภายนอกคือสังคหัตถ์ ๔ จึงจะทำให้ผู้อื่นได้รู้และเกิดประโยชน์กับผู้อื่นและสังคม”^{๑๓}

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพพลเมืองเป็นการเชื่อมโยงและการรวบรวมพลังในรูปแบบของเครือข่ายในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น โดยเรียกคณะทำงานนี้ว่า “คณะทำงานขับเคลื่อนสมัชชาปฏิรูปจังหวัด” เป็นการผสมผสานคณะทำงานของ ขอนแก่นทศวรรษหน้ากับเครือข่าย การทำงาน

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ดร., เจ้าอาวาสวัดโพธิ์และเจ้าคณะตำบลในเมือง, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

ร่วมกันอย่างจริงจัง โดยใช้ฐานคิดที่ว่า “สามเหลี่ยมเข็มนาคา” ซึ่งประกอบด้วยพลัง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคราชการฝ่ายการเมือง ดังรูปภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๑ สามเหลี่ยมเข็มนาคา

รูปแบบการทำงานจะเน้นการทำงานร่วมกันด้วยจิตอาสา โดยมีฝ่ายเลขานุการเป็นผู้ประสานงานหรือเป็นผู้สื่อสาร โดยแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงานด้วยจิตอาสาและด้วยความรักถิ่นฐานบ้านเกิด การประสานงานแต่ละครั้งเพื่อปรึกษาหารือกัน ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการปรึกษาหารือกันเพื่อพัฒนาระบบกลไกการทำงานร่วมกัน ดังนี้

๑. ให้ทุกคนและทุกองค์กรปรึกษาหารือกันในการกำหนดทิศทาง กำหนดแผนงานและโครงการในการขับเคลื่อนร่วมกัน

๒. ให้ทุกคนและทุกองค์กรเข้าใจแผนการทำงานและโครงการทั้งหมด เพื่อให้ทุกคนทราบว่า ตนเองหรือหน่วยงานของตนเองมีหน้าที่ทำอะไร รับผิดชอบอะไร และจะทำอะไรต่อไป

๓. ให้ทุกคนและทุกองค์กรมีความเต็มใจในการทำงาน และให้ทำงานเต็มที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

ศูนย์ประสานงานของสมัชชาพลเมืองในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ที่ กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นสถานที่ประสานงานการขับเคลื่อนการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยการทบทวนยุทธศาสตร์ ขอนแก่นทศวรรษหน้า ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ผ่านเวทีสมัชชาปฏิรูประดับจังหวัดขอนแก่น และกระบวนการของขับเคลื่อนสมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๑. สามเหลี่ยมเข็มนาคา เป็นรูปแบบของการทำงานด้วยความสามัคคี ดังที่ พระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปณฺโญ, ดร. กล่าวว่า “เป็นการใช้ฐานแนวคิดแบบการมีส่วนร่วมซึ่งทางพระพุทธศาสนา

เรียกว่าใช้หลักความสามัคคี คือร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน และหลักกัลยาณมิตร คือทุกคนทำงานร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันในการพัฒนาเมือง โดยการคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก”^{๑๔} สำหรับสามเหลี่ยมหรือสามหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน ซึ่งประกอบด้วยพลัง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ๑) ภาควิชาการ เป็นส่วนหลักในการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่ถูกต้อง ๒) ภาคประชาสังคม เป็นส่วนเคลื่อนไหวทางสังคม และ ๓) ภาคราชการ ที่เป็นฝ่ายการเมือง ทำหน้าที่ในการดึงฝ่ายการเมืองหรืออำนาจรัฐเข้ามาทำงานร่วมกัน

๒. ประสานความร่วมมือ กลุ่มขอนแก่นทศวรรษหน้าร่วมกันสภาพลเมืองขอนแก่น ทำหน้าที่ในการผลักดันยุทธศาสตร์การทำงานเพื่อการขับเคลื่อนจังหวัดขอนแก่น สำหรับการทำงานนั้น ในบางครั้งนโยบายและแผนการขับเคลื่อนก็มีความแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความอิสระและความเป็นเอกภาพในการทำงาน คณะการทำงานจึงได้จัดรูปแบบการบริหารจัดการการทำงาน โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคณะทำงาน ให้ทำงานตามภารกิจที่ตนเอารับผิดชอบในการขับเคลื่อนแต่ละยุทธศาสตร์ และคณะทำงานได้มีการประสานงาน สื่อสารเพื่อสร้างระบบการรับรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการผลักดันต่อผู้เกี่ยวข้องและผู้ที่ได้รับผิดชอบงานให้ทราบให้ได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร เพื่อให้เกิดสะดวกแก่ทุกฝ่ายในการประสานงานและการเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

๓. การจัดเวทีสาธารณะ สภาพลเมืองได้มีการจัดประชุมสัญจรตามหน่วยงานองค์กรภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น สปสช.เขต ๗ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น สภาหอการค้าจังหวัดขอนแก่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาค ๑๐ กป.อพช. ภาคอีสาน มูลนิธิพัฒนาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตดีจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น สภาพลเมืองได้สร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน สานความสัมพันธ์ และจัดเวทีสำหรับประชาชนและหน่วยงาน องค์กรต่างๆ แสดงความคิดเห็น ปรัชญาหารือกัน และประมวลข้อมูลพร้อมกับการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของสภาพลเมือง

๔. การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน โดยมีผู้แทนองค์กรต่างๆ ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ร่วมกันความคิดเห็นและระดมความคิดเห็น แล้วกำหนดหลักการปฏิบัติออกมาให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการร่วมกัน สำหรับเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็น ที่สภาพลเมืองได้จัดขึ้น ได้แก่ เวทีสมัชชาประชาชนจังหวัดขอนแก่น เวทีสมัชชาประชาภาคปฏิญญาขอนแก่น การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจาก

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ, ดร. ,กองเลขานุการ รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๔ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

ประชาชน ทำให้ทราบข้อดี-ข้อเสียของการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการสื่อสารสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคม

๕. การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การปรึกษาหารือกัน เป็นหลักการทำงานของสภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น การทำงานเป็นเรื่องการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจและการวางแผน ในการทำงานที่ดีต้องมีการวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะกรณีที่ต้องทำงานร่วมกันหลายๆ องค์กร จะมีความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก ดังนั้น สภาพลเมืองขอนแก่นจึงมีกลุ่มที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาแนวทางประนีประนอม และการทำความเข้าใจที่ตรงกัน ฯลฯ มีการสร้างพื้นที่กลางสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ๆ ของการทำงานในการพัฒนาพื้นที่ ในการพัฒนาเมืองให้เกิดความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ผศ. ดร. วิเชียร แสนมี อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น กล่าวว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิให้คำปรึกษาที่สำคัญด้านหนึ่งที่ควรมี คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักการทำงานร่วมกัน นั่นก็คือผู้ที่มีทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา ปรัชญา เพราะผู้ทรงคุณวุฒิด้านนี้เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการสร้างความสามัคคี และการเจรจาไกลเกลี่ย ระวังความขัดแย้งในลักษณะของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ซึ่งเราเรียกว่ากระบวนการสร้างความสามัคคีและระวังความขัดแย้งเชิงพุทธ ดังที่ สภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่นที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการทำงานร่วมกันในการพัฒนาเมืองขอนแก่น”^{๑๕}

๖. การสร้างกัลยาณมิตรในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย เป็นหลักสำคัญในการทำงานร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จ กัลยาณมิตรคือทำงานด้วยไมตรีจิต คิดดีปรารถนาดีต่อคนอื่น ไม่เอาัดเอาเปรียบคนอื่น และปรารถนาดีต่อสังคม สภาพลเมืองขอนแก่นใช้หลักกัลยาณมิตรในการทำงาน^{๑๖} ดังนั้น การทำงานของสภาพลเมืองทำงานกันด้วยไมตรีจิต จึงง่ายต่อการเข้าใจกันและสามารถการตกลงร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการรวบรวมกำลังและระดมความคิด ในการหาวิธีการ เทคนิค และระดมทรัพยากรมาสนับสนุนในการทำงาน ทำให้สภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่นทำงานกันอย่างมีพลังทุกภาคส่วน ดังที่เราได้เห็นจากการสนับสนุนทรัพยากรบุคลากร สถานที่ของหน่วยงานต่างๆ และการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สนับสนุนการขับเคลื่อนขององค์กรภาคีเครือข่าย

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผศ. ดร. วิเชียร แสนมี, อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาภิรัฐกร อัสมาลี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุนครพระอารามหลวงและเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓

พระครูภวนาโพธิคุณ กล่าวว่า “การทำงานร่วมกันของสภาพลเมืองให้ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยหลักการบริหารนิยธรรม ๗ คือ ๑) จัดประชุมวางแผน แสดงความคิดเห็น ในการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างสม่ำเสมอ ๒) การประชุมต้องให้ครบองค์ประชุม และประชุมอย่าง พร้อมเพรียงกัน เลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกัน และการทำกิจร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ๓) การวาง ระเบียบ หรือกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่ ต้องไม่ขัดหรือดัดรอนระเบียบก่อน และที่ประชุมมีมติเห็นชอบ ร่วมกัน ๔) ให้เคารพนับถือคำกล่าวของประธาน คณะกรรมการ ละผู้ทรงคุณวุฒิ ๕) ไม่ล่วงละเมิดสิทธิ ของผู้อื่นทั้งกายและทางใจ ๖) ให้ความเคารพ สักการะ และบูรณะพุทธสถานที่ปลูกสร้างไว้ ๗) ให้ความเคารพและอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ สำหรับการนำหลักการบริหารนิยธรรมไปใช้ในการทำงานร่วมกัน จึงเรียกว่าการทำงานเชิงพุทธ ถ้านำไปใช้กับสภาพลเมืองก็เรียกว่าสภาพลเมืองเชิงพุทธ”^{๑๗}

๔.๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๔.๔.๑ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานของสภาพลเมือง หรือสมัชชาพลเมืองจังหวัด ขอนแก่น ในเรื่องแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนา ประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง การพัฒนาเมือง การพัฒนาพื้นที่ ไม่ว่าจะ เป็นแผนยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม หรือที่เรียกกันว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ กระบวนการ ทำงาน รูปแบบการขับเคลื่อนเมือง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น

แผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ในปัจจุบันได้มีการต่อยอดและเชื่อมโยงมาจากการขับเคลื่อนภายใต้ ยุทธศาสตร์ขอนแก่นทศวรรษหน้า เพื่อพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นจังหวัดที่ “อยู่เย็นเป็นสุข และน่า อยู่” ภายใต้ยุทธศาสตร์ขอนแก่นทศวรรษหน้า สภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ได้มีการเปิดเวที สาธารณะจัดประชุม โดยมีผู้แทนองค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาชน เข้าร่วมเพื่อ เป็นการทบทวนและพัฒนายุทธศาสตร์ขอนแก่นทศวรรษหน้าที่ได้จัดทำขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๑- ๒๕๕๒ ตลอดจนการพัฒนาเชื่อมโยงการจัดสภาพลเมืองเพื่อการพัฒนาจังหวัด เป็นการเปิดเวทีที่สะท้อนถึง สถานการณ์ ปัญหา รับฟังความคิดเห็น และร่วมเสวนา หาทางแก้ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูภวนาโพธิคุณ ผศ. ดร., เจ้าอาวาสวัดโพธิ์และเจ้าคณะตำบลในเมือง, เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

ในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น แล้วปรับยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ภายใต้ยุทธศาสตร์ของ “ขอนแก่นทศวรรษหน้า” ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสีเขียวและสะอาด

เทศบาลนครขอนแก่นได้มีการพัฒนาระบบผังเมืองใหม่ทั้งระบบและการบังคับใช้ผังเมืองอย่างโปร่งใส โดยที่เทศบาลฯ ได้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนต้องรับรู้ ตลอดจนกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบผังเมือง และการขยายเมือง ควบคู่ไปกับการจัดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่ผลักดันส่งเสริมการประกอบสัมมาอาชีพควบคู่กับการปลูกต้นไม้ การจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่ ๑ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสีเขียวและสะอาด ต้องมีการดำเนินการดังนี้

๑.๑ วางผังเมืองขอนแก่นใหม่ จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตรงกลางของภาคอีสาน ทำให้ขอนแก่นกลายเป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาด้านการศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ การคมนาคม การขนส่ง และศูนย์กลางการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสาน จึงทำให้ผู้คนหลั่งไหลเข้ามาศึกษา มาลงทุน มาทำธุรกิจ จนทำให้ประชากรจังหวัดขอนแก่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น เกิดการแออัด มลพิษ จราจร ขนส่งมวลชน ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางสังคม และเกิดช่องว่างของรายได้ประชากร

เทศบาลนครขอนแก่นต้องขยายเขตเทศบาลออกไป เพื่อแก้ปัญหาการแออัดของประชากร ปัญหาสิ่งแวดล้อม การขนส่ง การจราจร เศรษฐกิจ เป็นต้น และเพื่อรองรับการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทและเมืองไมซ์ จึงมีจัดทำยุทธศาสตร์ผังเมืองใหม่จากการร่วมมือกันของทุกภาคส่วน เพื่อให้ผังเมืองมีความพร้อมและสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน ดังที่ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น กล่าวว่า “การที่จะพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองที่น่าและมีความสุข ต้องขยายเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น เพื่อวางผังเมืองใหม่ให้เป็นระบบ ไม่ว่าจะระบบการขนส่งมวลชน การจราจร สิ่งแวดล้อม ความแออัดของประชากร ระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการค้า จึงจะพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เกิดความสมดุล”^{๑๘}

๑.๒ สร้างสวนสาธารณะ จังหวัดขอนแก่นได้ให้ความสำคัญกับการสร้างสวนสาธารณะ ซึ่งมีการสร้างสวนสาธารณะเพิ่มขึ้นในจังหวัดขอนแก่นหลายแห่งเพื่อให้เป็นปอดของคนขอนแก่น และเพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกายสถานที่พักผ่อนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นสถานที่จัดงานต่างๆ ที่สำคัญ

^{๑๘} สัมภาษณ์ ฤชณรรุณ ไชยนิจ, ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

จังหวัดขอนแก่นมีนโยบายในการพัฒนาบึงทั้ง ๔ แห่งที่อยู่ใน ๔ มุมเมืองขอนแก่น พัฒนาบึงทั้ง ๔ แห่งให้เป็นที่เก็บน้ำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นสวนสาธารณะ เป็นสถานที่ออกกำลังกาย และเป็นสถานที่จัดงาน

๑.๓ วางระบบระบายน้ำเสียและขยะมูลฝอย จังหวัดขอนแก่นได้วางผังท่อระบายน้ำใหม่ที่มีขยายความใหญ่กว่าเดิมเพิ่มการระบายให้ทันเพื่อให้ น้ำท่วม พร้อมทั้งขุดลอกคลองน้ำเสียให้ใหญ่กว่าเดิมเพื่อไม่ให้ทำลานสภาพแวดล้อมและหลังคลองน้ำเสียนำไปเป็นถนนให้เดินวิ่งได้เป็นการตัดถนนเพิ่ม ทำแหล่งบำบัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยออกไปสู่ธรรมชาติ สำหรับการจัดเก็บขยะและกำจัดขยะมูลฝอย จังหวัดขอนแก่นได้ให้แต่ละเทศบาลเป็นผู้กำกับดูแลการเก็บขยะมูลฝอยในพื้นที่ในการดูแลของตนเองอย่างเป็นระบบและทั่วถึง เพื่อให้จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสะอาดตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และโมเดิร์นซิตี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสุขภาวะ สิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของการพัฒนาเมืองขอนแก่น จะมีอยู่ ๓ ด้าน คือด้านสุขภาวะ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความปลอดภัย ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดที่ละด้านดังนี้

ด้านสุขภาวะแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ สุขภาวะทางกายกับสุขภาวะทางจิต

๑) สุขภาวะทางกาย เพื่อให้ชาวจังหวัดขอนแก่นมีสุขภาวะทางกายที่ดี มีสุขภาวะกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งส่วนสร้างสุขภาวะ ๑) ให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสุขภาวะทางกายด้วยการออกกำลังกาย และการกินที่ถูกต้อง ๒) สร้างสถานที่ออกกำลังกาย และพัฒนาสถานที่ออกกำลังกาย พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านการออกกำลังกาย เช่น สร้างสนามกีฬา สร้างสวนสาธารณะเป็นที่พักผ่อนและออกกำลังกาย ๓) ส่งเสริมการเล่นกีฬา สนับสนุนให้คนขอนแก่นออกกำลังกาย

ส่วนที่สองรักษาสุขภาวะ ขอนแก่นมีการขยายโรงพยาบาล และขยายสถานที่พยาบาลไปไปตามพื้นที่ต่าง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนขอนแก่นอย่างทั่วถึง และล่าสุดโรงพยาบาลขอนแก่นได้สร้างโรงพยาบาลขอนแก่นแห่งที่ ๒ ขึ้นที่บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นเพื่อให้บริการด้านสุขภาพให้ทั่วถึง

๒) สุขภาวะทางจิต หมายถึง สภาพของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ จังหวัดมีโครงการพัฒนาสุขภาวะทางจิต เช่น โครงการสร้าง พุทธมณฑล ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๑,๑๗๔ ไร่ ๘๐ ตารางวา บนพื้นที่ “หนองฮีเลิง” ตำบลศิลาและตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (เสนอและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมในคราวประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙)

พระโสภณพินบัณฑิต รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นและรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น กล่าวว่า “ชาวจังหวัดขอนแก่นพร้อมกับคณะสงฆ์

จังหวัดขอนแก่น สร้างพุทธมณฑลอีสาน จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการสนับสนุนยุทธศาสตร์การ พัฒนาจังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ประชุม อบรม สัมมนา และปฏิบัติธรรมของประชาชน พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขนาดใหญ่ และเป็นสถานที่พัฒนาสุขภาพด้านจิตใจ ตามยุทธศาสตร์ ที่ ๒ ของการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น”^{๑๙}

ด้านสิ่งแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นได้วางผังเมืองใหม่เพื่อการ จัดสิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดให้เกิดสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ โดยการขยายเขตพื้นที่เมือง ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า แหล่งบำบัดน้ำเสียและแหล่งระบายน้ำเสีย ออกแบบการขนส่งใหม่ เช่น เมืองขอนแก่นเมื่อมีคน เข้ามาอาศัยเพิ่มเป็นจำนวนมาก และมีรถเพิ่มขึ้นจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาคือการจราจรติดขัด จึงมี การจัดระบบขนส่งมวลชนให้โดยมีการขยาย บขส. ออกไปอยู่นอกเมือง เป็น บขส.แห่งที่ ๓ ส่วนการ สร้างสิ่งแวดล้อมนั้นจังหวัดขอนแก่น ได้มีโครงการพัฒนาบึงที่อยู่ ๔ ทิศของขอนแก่น คือ บึงแก่นนคร บึงหนองโคตร บึงศรีฐาน และบึงทุ่งสร้าง ให้รองรับน้ำ เก็บน้ำไว้ใช้ และบริเวณพื้นที่รอบๆ ปลูกต้นไม้ ทำเป็นส่วนสาธารณะ เป็นที่พักผ่อน เป็นสถานที่ออกกำลังกาย เป็นปลอดภัยของคนขอนแก่น สร้างคลอง ระบายน้ำเสีย แหล่งบำบัดน้ำเสีย

ด้านความปลอดภัย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ด้านคือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่ง ความปลอดภัยทั้ง ๒ อย่างนั้น เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ และไ่ม์ซิตี้ นั่นคือการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะด้านความปลอดภัย (Smart safety) ส่วนความปลอดภัยทั้งด้านชีวิต จังหวัดขอนแก่นมีโครงการขับเคลื่อนความปลอดภัย รณรงค์ให้มีใบขับขี่ อบรมการใช้รถใช้ถนน เข้มงวดในการปฏิบัติตามกฎจราจร ให้มีการขับที่ถูกต้อง ป้องกันการทะเลาะวิวาท เข้มงวดตรวจตราสถานที่เกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท และสถานที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิต ความ ปลอดภัยในชีวิตอีกด้านหนึ่งคือโครงการดูแลสุขภาพและรักษาสุขภาพ ซึ่งโครงการนี้จะสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์สุขภาพนั่นเอง ส่วนความปลอดภัยในทรัพย์สินหน่วยงานรักษาความปลอดภัยได้เข้มงวดใน ระเบียบวินัยและมีการเข้มงวดในการตรวจตรา เอาใจใส่ในการดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินทาง ข้าราชการและทรัพย์สินของประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองธรรมาภิบาล

การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และไ่ม์ซิตี้จำเป็นต้องสร้างความสมดุลให้ เกิดขึ้นจึงจะเกิดการพัฒนายั่งยืนได้ ต้องอาศัยความร่วมมือของคนหลายกลุ่ม หลายองค์กร หลาย หน่วยงาน พัฒนาจึงจะบรรลุเป้าหมาย ส่วนการทำงานร่วมกันของคนที่หลากหลายต้องใช้หลักธรรม

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

จึงจะทำให้คนเหล่านั้นทำงานร่วมกันได้ด้วยจิตอาสาและด้วยความสามัคคี นั่นคือหลักธรรมาภิบาล (คือหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า) เพื่อให้ทุกคนมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ หลักธรรมาภิบาลจะช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมการพัฒนาให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพของคนทำงานให้เกิดความซื่อสัตย์ สุจริตและขยันหมั่นเพียร เกิดศรัทธาและเชื่อมั่นในการบริหารจัดการ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการดำเนินงานที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมทำงาน สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนและประชาชน ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของจังหวัด

จังหวัดขอนแก่นได้ส่งเสริมการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการทำงาน ไม่ว่าจะป็นหน่วยงานงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายขยายธรรมาภิบาล ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญตามหลักการธรรมาภิบาล ตลอดจนการสร้าง กระบวนรับรู้เรื่องกฎหมายระเบียบข้อบังคับกับการคุ้มครองสิทธิ อย่างที่ นายสมศักดิ์ จังตระกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ได้ประกาศเจตนารมณ์ในการมาทำงานที่จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

ประกาศของจังหวัดขอนแก่น เรื่อง “เจตจำนงสุจริตในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น”^{๒๐} ข้าพเจ้านายสมศักดิ์ จังตระกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ขอแสดงเจตจำนงต่อเพื่อนข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ทุกคนว่า ข้าพเจ้าจะบริหารจัดการและจะนำพาหน่วยงานในจังหวัดขอนแก่น ให้เกิดระบบในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยยึดแนวทางตามหลักธรรมาภิบาลอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม ด้วยความสุจริตเที่ยงตรง โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวิสัยทัศน์ “ขอนแก่นเมืองน่าอยู่ ศูนย์กลางเชื่อมโยงการค้า การลงทุน และการบริการของกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

ข้าพเจ้านำข้าราชการและเจ้าหน้าที่ทุกคน ประพฤติปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทำการทุจริต ยึดมั่นในคุณธรรม ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ที่ดีของประเทศชาติ ประชาชน และองค์กร ประกาศ ณ วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๑

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองทันสมัย สมดุล และยั่งยืน

การที่เมืองขอนแก่นจะเป็นเมืองที่ทันสมัย สมดุล และยั่งยืนได้นั้นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพ เทคโนโลยี ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น ให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น โดยยึด

^{๒๐} สมศักดิ์ จังตระกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น, เจตจำนงสุจริตในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น, ประกาศ ณ วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๑

หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนหรือสภาพเมือง ดังนั้น จังหวัดขอนแก่นจึงมียุทธศาสตร์ในการสร้างความสมดุลในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองทันสมัย สมดุล และยั่งยืน ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) สาธารณูปโภค ได้แก่ การบริการสาธารณะที่จัดทำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเกี่ยวกับสิ่งอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น การไฟฟ้า การประปา การเดินทางประจำทาง โทรศัพท์ อาหารการกิน เป็นต้น

๒) เศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การจำหน่าย แจกจ่าย และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของประชาชนให้เกิด “การอยู่ดี มีสุข” เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นให้มีประสิทธิภาพ ในด้านการผลิตและกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรในสังคม จึงได้เกิดมีการรวมตัวกันก่อตั้ง อุตสาหกรรมขอนแก่น หอการค้าขอนแก่น สถาบันทดลองพืชขอนแก่น สถาบันการศึกษาที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนหนึ่ง มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง คือ วิธีการผลิต

๓) การศึกษา จังหวัดขอนแก่นเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนทั่วสารทิศ ไม่ว่าจะคนไทยหรือต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีบุคคลจำนวนมากเข้ามาศึกษาที่จังหวัดแก่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะจังหวัดขอนแก่นให้ความสำคัญกับการศึกษา และการศึกษาถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพ และคนขอนแก่นต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ดังนั้นจังหวัดขอนแก่นถือว่าเป็นศูนย์การศึกษาของภาคอีสาน ดังที่ นางสาวหน้อย กล่าวไว้ว่า “เทศบาลนครขอนแก่น ให้ความสำคัญกับการศึกษาของประชาชนทุกคนและให้ความสำคัญกับการศึกษาทุกระดับ เพราะถือว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนาเมือง พัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เพราะคนเป็นผู้สร้างความเจริญ ถ้าคนมีคุณภาพก็สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทันนานาอารยประเทศ”^{๒๑}

๔) เทคโนโลยี เป็นการนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนื่องมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่างๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรม เช่น ระบบหรือกระบวนการต่างๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น

๕) ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่เต็มไปด้วยสีสันหลากหลายด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน อีกทั้งผู้คนในท้องถิ่นก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมและประเพณีดั้งเดิมอันงดงาม ไว้ได้อย่างเข้มแข็ง หลอมสิ่งเหล่านี้ให้เป็นเอกลักษณ์

^{๒๑}สัมภาษณ์ นางนภกช สาคร, นักการเงินและการบัญชี เทศบาลนครขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๒ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๓

ของจังหวัดขอนแก่น ดังที่ รองศาสตราจารย์ อุดม บัวศรี กล่าวว่า “ศิลปะ ที่นำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของขอนแก่น ก็คือ พระธาตุขามแก่น ซึ่งเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดขอนแก่น มาตั้งแต่อาณาจักรล้านช้าง และสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น คือ ตัวสีโท ซึ่งเป็นสัตว์ในวรรณคดี พื้นบ้านอีสานในสมัยอาณาจักรล้านช้าง”^{๒๒}

วัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น คืองานเทศกาลไหมและ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด เทศกาลดอกคูณเสียงแคนสุดยอดสงกรานต์อีสาน และถนนข้าวเหนียว วัฒนธรรม ประเพณีเหล่านี้เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษเราได้สร้างสรรค์และได้ทำสืบทอดกันมาเป็นจก ปลายมาเป็นมรดกที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนขอนแก่น ดังนั้น การพัฒนาจังหวัด ขอนแก่นจำเป็นต้องรักษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เหล่านี้เอาไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและ ได้ปฏิบัติตาม^{๒๓}

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

แนวทางการสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมชุมชน ตามรัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้ ประชาชนมีส่วนร่วมทุกระดับตั้งแต่ ชุมชน ตำบล องค์กร หน่วยงาน จังหวัด ให้ประชาชนมีสิทธิและ เสรีในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของตนเอง ภายใต้รัฐธรรมนูญ สภาพลเมืองจังหวัด ขอนแก่นได้มีการผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น ได้มีบทบาทในการ วางแผน ออกแบบในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง ตามหลักการของประชาธิปไตย ด้วยการ จัดประชุม จัดเวทีเสวนา และคัดเลือกตัวแทนของชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำและผู้บริหารชุมชนของตนเอง ซึ่ง เรียกว่าการเมืองท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้กับประชาชนในจังหวัดขอนแก่นมีการสนใจทางด้าน การเมือง ให้มีความสำคัญกับการเมือง และมีความรู้เรื่องการเมืองมากขึ้น ซึ่งกระจายอำนาจทำให้คน ขอนแก่นมีส่วนร่วมในการการเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อพัฒนาการเมืองในจังหวัดขอนแก่นให้ดีขึ้น การที่จะพัฒนาเมืองให้เจริญและเป็นเมืองสมารถที่ดี ตามที่ตั้งไว้ ทางการเมืองถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะผลักดันให้จังหวัดขอนแก่นไปสู่เป้าหมายได้ ดังนั้น จังหวัดขอนแก่นจึงได้มียุทธศาสตร์ด้านการเมืองเกิดขึ้น นั่นคือยุทธศาสตร์ที่ ๕ ของจังหวัด ขอนแก่น คือ เป็นเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

^{๒๒}สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ทรงวิทย์ พิมพกัณฑ์, ผู้อำนวยการหอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, เมื่อ วันที่ ๑๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓}สัมภาษณ์ ผศ. สุเนตร โทษสาร, อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๑ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

ตารางการนำ SWOT มาเปลี่ยนเป็นวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดของ
การพัฒนาเมืองขอนแก่น

SWOT บริบท จังหวัดขอนแก่น	วิสัยทัศน์การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ยุทธศาสตร์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	เป้าประสงค์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
<p>จุดแข็ง (Strengths)</p> <p>๑. ขอนแก่นเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางภาคอีสาน</p> <p>๒. ขอนแก่นมีสถานศึกษาทุกระดับตั้งแต่อนุบาลถึงระดับมหาวิทยาลัย</p> <p>๓. ขอนแก่นมีกลุ่มสมาชิกประชาชน</p> <p>๔. ขอนแก่นมีศูนย์ราชการมาก</p> <p>๕. ขอนแก่นมีบริษัทพัฒนาเมือง</p> <p>๖. ขอนแก่นมีองค์กรดูแลด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐานระดับโลก</p> <p>จุดอ่อน</p>	<p>มหานครน่าอยู่ มุ่งสู่เมืองนวัตกรรม ศูนย์กลางเชื่อมโยงอนุภาคลุ่มน้ำโขง</p>	<p>๑. ขอนแก่นเป็นเมืองสีเขียว และสะอาด</p>	<p>๑. สิ่งแวดล้อม อัจฉริยะ</p> <p>๒. ต้นไม้ อัจฉริยะ</p> <p>๓. ขยะมูลฝอย อัจฉริยะ</p>	<p>๑. มลพิษในอากาศลดลง</p> <p>๒. มีการปลูกป่าและต้นไม้เพิ่มขึ้นทุกปี</p> <p>๓. มีการสร้างสวนสาธารณะเพิ่มมากขึ้นทุกปี เช่น การสร้างสวนสาธารณะประจำจังหวัด และการสร้างสวนสาธารณะประจำหมู่บ้าน</p> <p>๔. มีการแยกขยะแห้งเปียก และขยะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์</p> <p>๕. มีการเก็บขยะมูลฝอยตามถนนหมู่บ้านและมี</p>

SWOT บริบท จังหวัดขอนแก่น	วิสัยทัศน์การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ยุทธศาสตร์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	เป้าประสงค์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
<p>(weakness)</p> <p>๑. ขอนแก่น ไม่มี ทรัพยากรทาง ธรรมชาติและ สถานที่ท่องเที่ยว ที่น่าสนใจ</p> <p>๒. เกษตรกรมี ปัญหาเรื่องที่ทำ กิน</p> <p>๓. ผลผลิตทาง การเกษตร ราคา ตกต่ำ พ่อค้าคน กลางเป็นผู้ กำหนดราคาและ เป็นผู้ควบคุมไกล ไกทางการตลาด</p> <p>๔. ชุมชนไม่มี OTOP หรือ การตลาด SME แบบครบวงจร มี การผลิต มีระบบ การตลาดชุมชน ชุมชนกำหนด ราคา โดยไม่ผ่าน ระบบกลไก การตลาดหรือ พ่อค้าคนกลาง เศรษฐกิจ</p>				<p>การกำจัดกลิ่น จากขยะมูล ฝอย</p> <p>๖. มีระบบ ดูแลความ สะอาดของ ถนน และ สถานที่ต่าง เช่น บขส.</p>
		<p>๒. ขอนแก่นเป็น เมืองสุขภาวะ สิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย</p>	<p>๑. ความ ปลอดภัย อัจฉริยะ</p> <p>๒. ประชาชน อัจฉริยะ</p>	<p>๑. ไม่การมีลัก เล็กขโมยน้อย และ อาชญากรรม ลดลง</p> <p>๒. ดำรงชีวิต ด้วยความ ปลอดภัยใน ชีวิตและ ทรัพย์สิน</p> <p>๓. ประชาชน ได้รับ การศึกษาที่ดี</p> <p>๔. ประชาชน มีความรู้ ความสามารถ ทันกับการ เปลี่ยนแปลง ของโลก</p>

SWOT บริบท จังหวัดขอนแก่น	วิสัยทัศน์การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ยุทธศาสตร์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	เป้าประสงค์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
<p>หมุนเวียนใน ชุมชน</p> <p>๕. ระบบการ ขนส่งมวลชน โอกาส</p> <p>(Opportunities)</p> <p>๑. กฎหมายปี ๒๕๕๐ ได้เปิด โอกาสให้ประชน แสดงความ คิดเห็นวางแผน และพัฒนาพื้นที่ ตนเอง</p> <p>๒. การเปิดตลาด AEC การค้า ระหว่างประเทศ ในภูมิภาคลุ่มน้ำ โขง</p> <p>๓. ขอนแก่น สร้างสนามบิน นานาชาติ</p> <p>อุปสรรค (Threats)</p> <p>๑. ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ภัย แล้ง เป็นต้น</p> <p>๒. ความล้มเหลว</p>		<p>๓. ขอนแก่นเป็น เมืองธรรมมาภิบาล</p>	<p>๑. ชุมชน อัจฉริยะ</p> <p>๒. หน่วยงาน อัจฉริยะ</p>	<p>๕. ประชาชน สามารถ ปรับตัวเข้ากับ สถานการณ์ ต่างๆ ได้ดี</p> <p>๑. ชุมชนมีจิต อาสา</p> <p>๒. ชุมชนมี ความสามัคคี</p> <p>๓. ชุมชนมี ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่</p> <p>๔. ชุมชนอยู่ แล้วเป็นสุข</p> <p>๕. หน่วยงาน ราชการมีการ ประกาศใช้ หลักธรรมมาภิ บาลในการ ทำงาน</p> <p>๖. หน่วยงาน เอกชนมีการ ประกาศใช้ หลักธรรมมาภิ บาลในการ ทำงาน</p> <p>๗. หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจมี</p>

SWOT บริบท จังหวัดขอนแก่น	วิสัยทัศน์การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ยุทธศาสตร์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	เป้าประสงค์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
<p>ในการแก้ปัญหา ของรัฐ</p> <p>๓. วิกฤตการทาง เศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจฟองสบู่ พ.ศ.๒๕๔๐ การ ยึดอำนาจของ ทหาร โรคไวรัส โคโรน่า (COVID- 19) เป็นต้น</p> <p>๔. รัฐไม่ สนับสนุน งบประมาณใน การพัฒนา</p>				การ ประกาศใช้ หลักธรรมาภิ บาลในการ ทำงาน
		๔. ขอนแก่นเป็น เมืองทันสมัยสมดุล และยั่งยืน	๑. การสัญจร อัจฉริยะ ๒. เศรษฐกิจ อัจฉริยะ ๓. พลังงาน อัจฉริยะ ๔. สิ่งก่อสร้าง อัจฉริยะ	๑. มีการ สร้างถนนใน การสัญจร ๒. มีการสร้าง ระบบการ ขนส่งมวลชน ที่เชื่อมต่อทั้ง ทางบกและ ทางอากาศ ๓. ประชาชน มีรายได้อย่าง พอเพียงใน การดำรงชีพ ๔. มีการกระ จ่ายพลังไฟฟ้า อย่างทั่วถึง ๕. มีการสร้าง อาคารสถานที่ อย่างเป็น ระเบียบและ เป็นโซ
		๕. ขอนแก่นเป็น เมืองประชาธิปไตย	๑. การปกครอง อัจฉริยะ	๑. ประชาชน มีสิทธิการใน

SWOT บริบท จังหวัดขอนแก่น	วิสัยทัศน์การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ยุทธศาสตร์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	เป้าประสงค์ การ พัฒนาเมือง ขอนแก่น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
		แบบมีส่วนร่วม	๒. ประชาชนมี สิทธิ และ เสรีภาพทางการ เมืององ	การแสดง ความคิดเห็น ทางการเมือง การบริหาร บ้านเมือง ๒ ให้ ประชาชนมี สิทธิในการ พัฒนาพื้นที่ ตนเอง ๓. ให้ ประชาชนและ หน่วยงาน ต่างๆ ร่วมมือ ในการพัฒนา

๔.๔.๒ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๑. รูปแบบการขับเคลื่อนหน่วยงานหรือองค์กรในการทำงานร่วมกัน

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองที่มีพื้นที่เป็นศูนย์กลางของภาคอีสาน สอดคล้องการคมนาคมติดต่อประสานงาน และจังหวัดขอนแก่นยังเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การศึกษา และเทคโนโลยี อีกประการหนึ่งจังหวัดขอนแก่นมีความหลากหลายทางสังคมและทางทรัพยากรบุคคล ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มเครือข่ายองค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และกลุ่มองค์กรผู้คนเครือข่ายที่หลากหลาย การทำงานในอดีตที่ผ่านมา นั้น แต่ละหน่วยงานต่างก็จะทำการพัฒนาจังหวัดตามแผนตามโครงสร้างของหน่วยงานตนเอง ขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นการทำงานที่เรียกว่าต่างคนต่างทำ ดังนั้น ในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาเมืองขอนแก่นจึงมีรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลาย

แผนการพัฒนาเมืองขอนแก่นที่จะก้าวไปเป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ (Smart City) ได้มีการบริหารจัดการพัฒนาจังหวัดขึ้น โดยอาศัยหลักการขับเคลื่อนหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดการรวมตัวกัน

เกิดขึ้น ในการรวมกันคิด ร่วมกันทำ และนำไปสู่การพัฒนาเมืองพร้อมๆ กัน การผนึกกำลังกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เมื่อมีหลายหน่วยงาน หลายอาชีพเข้ามาทำงานร่วมกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีระบบ กลไกในการบริหารจัดการ ในการสานงานกับทุกภาคส่วนให้เข้ามาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และนำไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการภาคพลเมืองในพัฒนาจังหวัดขอนแก่นนั้น โดยมีองค์หลักๆ ๓ องค์กร คือ

- ๑) องค์กรภาควิชาการ ได้แก่ หน่วยงานด้านการศึกษา
- ๒) องค์กรภาคประชาสังคม ได้แก่ หอการค้า อุตสาหกรรม ภาคเอกชน ฯลฯ
- ๓) องค์กรภาคราชการฝ่ายการเมือง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ

สำหรับสามองค์กรนี้เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนแผน และโครงการพัฒนา โดยเน้นการทำงานในลักษณะการมีส่วนร่วม มีรูปแบบการบริหารจัดการของการทำงานที่ชัดเจนทั้งภายในและภายนอก โดยการเชื่อมโยงขบวนของหน่วยงานในพื้นที่มากยิ่งขึ้น การพัฒนาเมืองขอนแก่นรูปแบบใหม่ ได้มีหลายหน่วยงานที่ให้ความสำคัญ และเกิดการสนับสนุนการทำงานการทำงานอย่างเต็มที่ เช่น สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติเขต ๗ ได้สนับสนุนโครงการงบประมาณในการสนับสนุนการให้เกิดเวทีกลางในเสวนาปรึกษาหารือในการเตรียมความพร้อม ในการรวมกำลัง และในการเชื่อมโยงขบวนกรขับเคลื่อนสภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนการขับเคลื่อนเครือข่ายองค์กรชุมชนในการพัฒนาในระดับท้องถิ่น สภาพฒนาการเมืองจังหวัดขอนแก่นได้สนับสนุนการสร้างประชาธิปไตยในชุมชน โดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้การใช้สิทธิ เสรีภาพ และการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนในการนำไปสู่แนวทางการจัดบริหารจัดการตนเองของคนในท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การบริหารจัดการตนเอง และสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติสนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๒ องค์กรบริหารจัดการสมาร์ทซิตี้และไมร์ตี้

๒. รูปแบบของการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเมือง

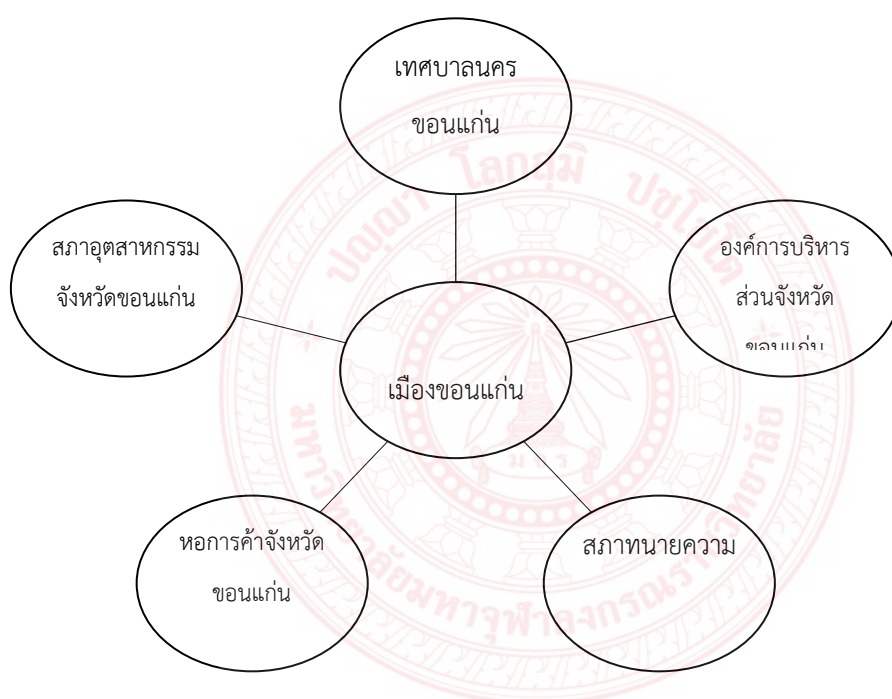
การสื่อสารถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเมืองและการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนพลเมืองในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น เกิดจากการก่อตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ จึงได้เกิดการสื่อสารทำความเข้าใจกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ องค์กรต่างๆ และประชาชนให้เข้ามาร่วมมือกันในการคิด ในการทำงาน ในการขับเคลื่อนเพื่อนการพัฒนา โดยให้ทุกคนมีจิตสาธารณะ มีแนวคิดที่ว่าบ้านนี้เมืองนี้เป็นบ้านเมืองของเรา ชุมชนของเรา พื้นที่ของเรา สังคมของเรา เพื่อความสุข ความเจริญของเรา การบริหารจัดการการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการผ่านการจัดกิจกรรม เวทีสาธารณะ ตลอดจนจนการพัฒนาข้อเสนอของภาคประชาชน ที่มีความพยายามผลักดันการทำงานของ ๓ หน่วยงานงาน ได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ โดยเฉพาะภาคการเมืองท้องถิ่น ที่เห็นผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน การลุกขึ้นมาแลกเปลี่ยนแสดง ความคิดเห็นต่อการพัฒนาจังหวัดของตนเอง นำเสนอแนวทางและผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนของภาคประชาชน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูป การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบการสื่อสาร ให้แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร แต่ละคนเกิดสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดี สำหรับการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ ต้องให้ประชาชนในทุกๆ ระดับในสังคม มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ในการสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของพื้นที่ตนเอง

ดังนั้น การบริหารจัดการขับเคลื่อนสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่นในรูปของการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนจนการเคลื่อนไหวในการพัฒนา ด้วยการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะนโยบายสาธารณะ คัดค้านนโยบายที่ไม่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้

๓. รูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาเมือง

การเคลื่อนไหวทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เป็นกิจกรรมของภาคประชาชนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน ที่มีการบ่มเพาะกว่า ๓ ทศวรรษของการขับเคลื่อนในการพัฒนาในพื้นที่และเมืองขอนแก่นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดการก่อตั้ง สภาเมืองขอนแก่น เป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาล นครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคม สโมสรต่างๆ รวมกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลาง ในการปรึกษาหารือการพัฒนาเมือง การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด ความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การปฏิรูปมิทซ์เมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมให้ชาวขอนแก่นสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาล และเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนและเป็นผู้ดำเนินการ มีจัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์สำหรับประชาชน จนทำ

เกิดการรวมตัวของกลุ่มปัญญามิตร ประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น อบจ.ขอนแก่น สภาทนายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ร่วมกันปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น การจัดการภาษีรายได้ของท้องถิ่น การรณรงค์ให้ช่วยกันอุดหนุนสินค้าใกล้บ้าน โครงการพิพิธภัณฑสถานเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของเมือง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนภูมิใจในความเป็นมาของตนและสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์ท้องถิ่น โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน^{๒๔} รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่นในรูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาเมือง สามารถสรุปออกมาเป็นแผนภาพได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔.๓ กระบวนการพัฒนาขอนแก่น

๔. รูปแบบของการสร้างพลังทางปัญญาความรู้ของชุมชนท้องถิ่น

การสร้างพลังทางปัญญาความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เป็นการสร้างพลังทางปัญญาจากกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรที่ยั่งยืน ต้องอาศัยการทาง

^{๒๔}เจริญลักษณ์ เพชรประดับและสุวิมล มีแสง, **ขอนแก่นทศวรรษหน้า และสมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น** **ทุนทางสังคมสู่การสร้างพลังพลเมือง, สมัชชาพลเมือง** (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนแทนราษฎร, มปป.), หน้า ๒๘.

พระพุทธศาสนาเข้าไปใช้คืออย่าทำลายป่า เพราะป่าเป็นแหล่งธรรมชาติที่สำคัญของระบบนิเวศ ส่วน การทำการเกษตร ต้องทำการเกษตรอินทรีย์ เพราะเกษตรอินทรีย์ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลาย ระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการทำการเกษตรที่ปลอดภัยต่อมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทาง พระพุทธศาสนาเรียกว่าการทำการเกษตรแบบศีลห้า^{๒๕} ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ – ๒๕๔๖ เกิดการรวมตัว กันหน่วยงาน องค์กร และชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง เช่น การ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ พัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาเกษตรยั่งยืน จัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์ จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน พัฒนาผู้ด้อยโอกาส พัฒนาสุขภาวะ ฯลฯ การดำเนินดังกล่าว ก่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และมีกลไกในการทำงานในระดับจังหวัด โดยเริ่มจาก ผู้แทนองค์กร ชุมชน ร่วมมือกันในการพัฒนาพื้นที่ โดยจัดให้มีโครงการ กิจกรรมต่างๆ ในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม

๕. รูปแบบของการกระจายอำนาจสู่ภาคพลเมือง

พลังประชาชนหรือพลังทางสังคมเป็นพลังในการสร้างสรรค์ที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหาร จัดการสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ภาครัฐมีการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญกำหนด คือให้ อำนาจกับประชาชนตามรัฐธรรมนูญกำหนด โดยให้ประชาชนมาร่วมในการพัฒนาเมือง เพื่อยกระดับใน การขับเคลื่อนสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น โดยการเริ่มต้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงวันนี้ สภา พลเมืองจังหวัดขอนแก่น ได้ทำหลายประเด็นที่ประสบผลสำเร็จเป็นไปตามที่คาดหวัง และบรรลุไป แล้ว บางเรื่อง บางประเด็นที่ยังต้องสานต่อ ขยายผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เห็นผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่บางเรื่องยังไม่ได้ดำเนินการ เพื่อที่จะพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้ตาม เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ต้องกระจายอำนาจไปสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา พื้นที่ อันเป็นฐานกระจายอำนาจไปสู่ชุมชน ท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง รวมถึงการสร้าง เครือข่ายในการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ หน่วยงาน องค์กร ประชาชนด้วยพลังของประชาชนในจังหวัด ขอนแก่น

---

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. หอมหวล บัวระภา, อาจารย์ภาคศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น,เมื่อ วันที่ ๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ SWOT วิเคราะห์บริบทพื้นที่จังหวัดขอนแก่น และการลงสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลที่มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยดังนี้

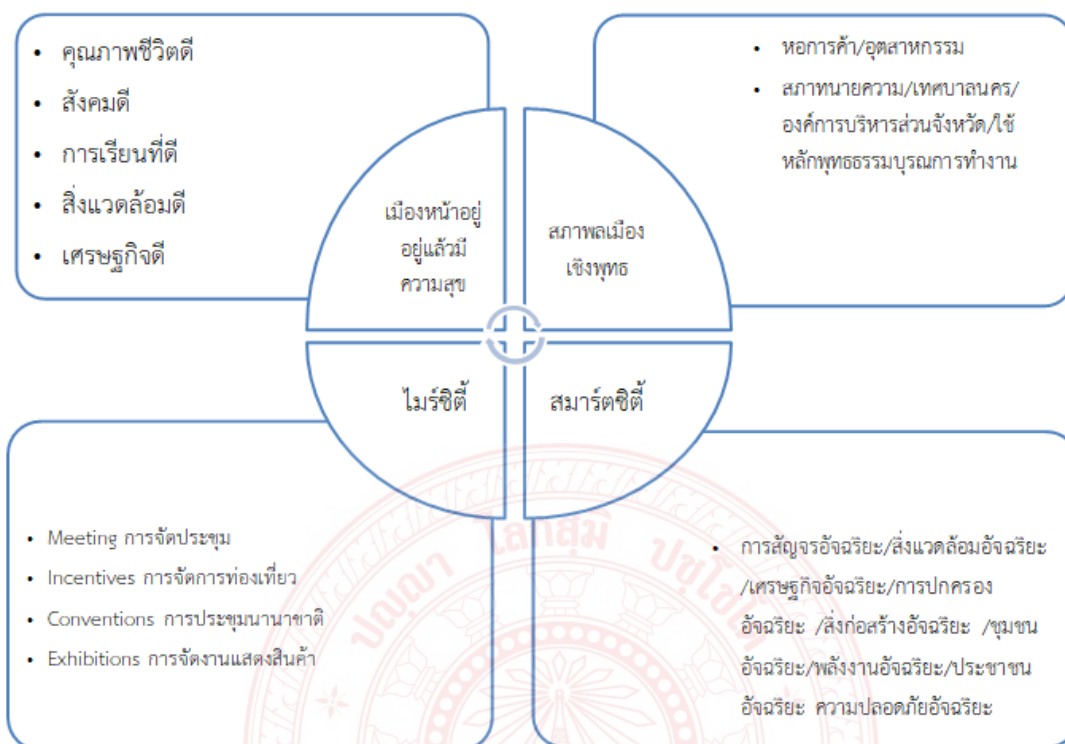
๑) จังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศไทย ที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ในการแสดงออก และในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในอดีตที่ผ่านมาจังหวัดขอนแก่น ได้เขียนโครงการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น แล้วยื่นของบประมาณจากรัฐ แต่การทำงานของรัฐมีขั้นตอนมากมายจนทำให้เกิดการล่าช้าในการพัฒนา และสุดท้ายรัฐก็ไม่ทุ่มงบประมาณมาพัฒนาจังหวัดขอนแก่น เนื่องจาก ประการที่หนึ่งรัฐมีงบประมาณที่จำกัด ประการที่สองจังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมที่น่าสนใจและน่าดึงดูดใจ รัฐจึงไม่ทุ่มงบประมาณในการพัฒนา

๒) ถ้าประชาชนจังหวัดขอนแก่นไม่ร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่ตนเอง คอยแต่งงบประมาณจากรัฐ หรือรอให้รัฐมาพัฒนา ก็จะทำให้จังหวัดขอนแก่นพัฒนาไปอย่างล่าช้า หรือเป็นไปตามธรรมชาติ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เป็นการพัฒนาไปตามยถากรรม” เพราะว่ารัฐจะทุ่มงบประมาณไปพัฒนาเฉพาะพื้นที่ ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่น่าสนใจและดึงดูดใจ เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศ หรือเพื่อสร้างกำไรให้กับประเทศ

๓) ประชาชนจังหวัดขอนแก่นต้องการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง โดยไม่พึ่งพารัฐจึงเกิดขึ้น ประชาชนได้ร่วมมือร่วมใจกัน แสดงความคิดเห็น เสวนาแรกเปลี่ยนองค์ความรู้ จนสามารถถกผลึกองค์ความรู้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง โดยทุกคนร่วมมือกันมีความรักบ้านเกิดของตัวเอง ต้องการที่จะอยู่ในขอนแก่นต่อไป และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ คนขอนแก่นอยากให้ลูกหลานได้อยู่ในเมืองที่มีความเครียดน้อย เป้าหมายในอนาคตขอนแก่น คือ เป็นเมืองน่าอยู่และอยู่แล้วมีความสุข การที่จะทำให้เมืองกลายเป็นเมืองน่าอยู่และอยู่แล้วมีความสุข ต้องพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และโมริซิตี้

๔) ภาคประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจน คือพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และโมริซิตี้ จึงได้เริ่มกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองขอนแก่น โดยเริ่มจากการ บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด เป็นบริษัทพัฒนาเมือง โดยใช้รูปแบบ “การพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยไม่พึ่งพารัฐ” และบริษัทได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้ และอีกไม่กี่ปีข้างหน้าจังหวัดขอนแก่นก็จะเป็เมืองที่ “น่าอยู่และอยู่แล้วมีความสุข” ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็นรูปภาพได้ดังภาพประกอบที่ ๔.๔

ภาพประกอบที่ ๔.๔ เมืองที่น่าอยู่ อยู่แล้วมีความสุข

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น” วัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษานโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อเสนอ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๕ คน องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ รูป หอการค้าจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๐ รูป/คน เครื่องมือข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น

๕.๑.๑.๑ สถานที่ตั้งจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๖ ของภาคอีสานและมีประชากรมากเป็นอันดับ ๓ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ขอนแก่นตั้งอยู่ถนนมิตรภาพ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒

๕.๑.๑.๒ ประชากรจังหวัดขอนแก่น

ประชากรจังหวัดขอนแก่นมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๗๙๐,๐๕๕ คน นับเป็น ๕๗๖,๙๖๔ ครัวเรือน นับเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ๑๔๑,๔๐๔ คน (ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๗)

๕.๑.๑.๓ ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกและทิศใต้ มีสภาพพื้นที่เป็นเขาหินปูนตะปุ่มตะป่ำสลับกับพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีระดับความสูงประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล

๕.๑.๑.๔ ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของขอนแก่น โดยทั่วไปเป็นแบบทุ่งหญ้าในเขตร้อน คือ มีฝนตกสลับกับแห้งแล้ง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย ๓๖.๓๕ องศาเซลเซียส และมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

๔.๑.๑.๕ เขตการปกครองจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๐ อำเภอ ๕ กิ่งอำเภอ จึงเป็นการยากต่อการบริหารจัดการให้ทั่วถึง ไม่ว่าด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานของประชาชน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เครื่องอุปโภค บริโภค สุขภาพ อนามัย ระบบการขนส่งมวลชน เป็นต้น

๔.๑.๑.๖ วิเคราะห์บริบทการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นด้วย SWOT

๑) จุดแข็ง (Strengths)

๑.๑) ขอนแก่นเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางภาคอีสาน และเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สะดวกต่อการสัญจรทั้งทางบกและทางอากาศ

๑.๒) ขอนแก่นเมืองศูนย์กลางการศึกษาทุก ซึ่งมีสถานศึกษาจำนวนมาก ตั้งแต่การศึกษาในระดับตั้งแต่อนุบาล ไปถึงระดับมหาวิทยาลัย

๑.๓) ขอนแก่นมีกลุ่มสมัชชาประชาชน และกลุ่มพัฒนาเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นรวมตัวกันกันเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร และกลุ่มพัฒนาเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นการร่วมตัวกันของภาคประชาชน ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานการศึกษา

๑.๔) ขอนแก่นมีศูนย์ราชการมาก จึงมีความพร้อมทางด้านข้อมูลข่าวสารทางราชการ จังหวัดขอนแก่นเปรียบเสมือนเป็นเมืองหลวงแห่งอีสาน

๑.๕) ขอนแก่นมีบริษัทพัฒนาเมือง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของหน่วยงานฯ จัดตั้งบริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด เป็นบริษัทพัฒนาเมือง โดยใช้รูปแบบ “การพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยไม่พึ่งภาครัฐ”

๑.๖) ขอนแก่นมีองค์การดูแลด้านสุขภาพที่ได้มาตรฐานระดับโลก ซึ่งมีเป้าหมายในการรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพประจำจังหวัดขอนแก่น (Big data)

๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

๒.๑) จังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ และประชาชนทั่วไป

๒.๒) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดที่ทำกิน และมีที่ทำกินไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ทำให้เกษตรกรต้องไปเช่าที่ดินผู้อื่นหรือที่ดินนายทุนทำการเกษตร เนื่องจากสาเหตุหลายประการดังนี้

๒.๒.๑) การออกกฎหมายของรัฐบาลเกี่ยวกับ พรบ. ที่ดิน ทำให้เกิดผลกระทบต่อที่ทำกินของประชาชนคนจนๆ หลายครอบครัว

๒.๒.๒) การบุกรุกที่ของนายทุนและรัฐบาลในการอำนาจที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งเกษตรกรบางรายถูกบีบให้ขายที่ทำกิน เพราะเกษตรกรจนๆ ไม่มีอำนาจทางด้านเงินตรา ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย

๒.๒.๓) ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ซึ่งการสร้างเขื่อนที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากมายตามมา คือสิ่งแล้วล้อม ระบบนิเวศถูกทำลาย และที่ทำกินของเกษตรกรถูกทำลาย

๒.๒.๔) เกษตรกรทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คือการปลูกพืชเพียงอย่างเดียว หรือเป็นการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว

๒.๒.๕) การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ คือการทำเกษตรที่อิงอาศัยธรรมชาติ เช่น ลม พายุอากาศ และฝน

๒.๒.๖) เกษตรกรขาดกลไกทางการตลาด สินค้าทางการเกษตรไม่ได้รับการบริหารจัดการแบบครบวงจร มีแต่พ่อค้าคนกลางเข้ามาทำการตลาด ทำให้ราคาสินค้าตกอยู่กับพ่อค้าคนกลาง

๓) โอกาส (Opportunities)

๓.๑) กฎหมายในปี ๒๕๔๐ ได้เปิดโอกาสในชุมชนประปรัง สามารถแสดงความคิดเห็นและมีการวางแผนและสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเอง

๓.๒) การเปิดตลาด AEC การค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ซึ่งจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง

๓.๓) ขอนแก่นสร้างสนามบินนานาชาติ ซึ่งจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมด้านการสัญจรทั้งทางบก และทางอากาศ

๔) อุปสรรค (Threats)

๔.๑) ภัยจากธรรมชาติทั้งน้ำท่วมและภัยแล้ง ที่เป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่สำหรับเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น เนื่องมาจากการบริหารจัดการอุปสรรคที่เกิดจากธรรมชาติ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดปัญหามากมาย

๔.๒) ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาของรัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการพัฒนา ปัญหาความขัดแย้งเรื่อง กรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาภัยแล้ง

๔.๓) วิกฤตการทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เกิดวิกฤตการเศรษฐกิจฟองสบู่ วิกฤตการจากการยึดอำนาจหรือการปฏิบัติของทหาร และวิกฤตของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19)

๔.๔) รัฐไม่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่ดึงดูดความสนใจของชาวต่างชาติและประชาชนทั่วไป

๔.๒ นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

๔.๒.๑ นโยบายการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

นโยบายการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ หลักการ วิธีดำเนินการ แนวทาง ระเบียบและ วิธีปฏิบัติในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และ ยุทธศาสตร์การพัฒนา

๔.๒.๒ กระบวนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

๑) จังหวัดขอนแก่นได้เขียนโครงการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ยื่นของบประมาณจากรัฐ แต่รัฐก็ไม่ทุ่มงบประมาณมาพัฒนาจังหวัดขอนแก่น เนื่องจาก ประการที่หนึ่งรัฐมีงบประมาณที่จำกัด ประการที่สองจังหวัดขอนแก่นไม่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่น่าสนใจและน่าดึงดูดใจ รัฐจึงไม่ทุ่มงบประมาณในการพัฒนา

๒) หากประชาชนจังหวัดขอนแก่นไม่ร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่ตนเอง คอยแต่งงบประมาณจากรัฐ ก็การพัฒนา ก็จะเป็นไปอย่างล่าช้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เป็นการพัฒนาไปตามยถากรรม” เพราะรัฐจะทุ่มงบประมาณไปพัฒนาเฉพาะพื้นที่ ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่น่าสนใจ และดึงดูดใจ เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศหรือเพื่อสร้างกำไรให้กับประเทศ

๓) ประชาชนจังหวัดขอนแก่นพัฒนาพื้นที่ของตนเอง โดยไม่พึ่งพารัฐ โดยที่ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาพื้นที่ตนเอง โดยทุกคนร่วมมือกันมีความรักบ้านเกิดของตัวเอง ต้องการที่จะอยู่ในขอนแก่นต่อไป และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ คนขอนแก่นอยากให้ลูกหลานได้อยู่ในเมืองที่มีความเครียดน้อย กลายเป็น “เมืองน่าอยู่ อยู่แล้วมีความสุข”

๔) ภาคประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจน คือพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้ จึงได้เริ่มกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองขอนแก่น โดยเริ่มจากการ บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง จำกัด เป็นบริษัทพัฒนาเมือง โดยใช้รูปแบบ “การพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยไม่พึ่งพารัฐ” และบริษัทได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๒.๓ กิจกรรมการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

๑) พัฒนาระบบขนส่งมวลชน ปัจจุบันเมืองขอนแก่นมี City Bus ซึ่งเป็นรถบัสติดแอร์ มี Wifi และเชื่อมต่อด้วยระบบแอปพลิเคชันทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าขณะนี้รถอยู่ตรงไหนแล้วและอีกกี่นาทีจะถึงจุดหมายปลายทาง เปิดให้บริการมาประมาณ ๔ ปีแล้ว แต่การให้บริการของ City Bus ยังมีปัญหาที่ยังต้องพัฒนาต่อไปคือรถบัสยังไม่สามารถให้บริการครอบคลุมทุกสายได้ ทำให้ผู้โดยสารต้องไปต่อรถสองแถวเพื่อไปถึงปลายทาง

๒) พัฒนาด้านสุขภาพ ขอนแก่นมีโครงการ Medical Hub ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานของโรงพยาบาลแต่ละแห่ง ที่จะสามารถเชื่อมโยงกันได้ โดยที่ผู้ป่วยไปโรงพยาบาลใดโรงพยาบาลหนึ่งประจำ แต่หากเกิดเหตุฉุกเฉินเข้าโรงพยาบาลอื่นๆ ก็สามารถที่จะขอข้อมูลพื้นฐานได้ พร้อมกันนี้ยังมีโครงการศูนย์เก็บรวบรวมศูนย์ข้อมูล (Information Center) ซึ่งจะเป็น Big Data ของเมือง

๔.๓ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๑. สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาเป็นการใช้ฐานแนวคิดแบบการมีส่วนร่วมซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าใช้หลักความสามัคคี คือทุกคนทำงานร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันในการพัฒนาเมือง โดยการคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก สำหรับสามเหลี่ยมหรือสามหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน ซึ่งประกอบด้วยพลัง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ๑) ภาควิชาการ เป็นส่วนหลักในการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่ถูกต้อง ๒) ภาคประชาสังคม เป็นส่วนเคลื่อนไหวทางสังคม และ ๒) ภาคราชการ ที่เป็นฝ่ายการเมือง ทำหน้าที่ในการดึงฝ่ายการเมืองหรืออำนาจรัฐเข้ามาทำงานร่วมกัน

๒. ประสานความร่วมมือของสภาพเมืองขอนแก่น ทำหน้าที่ในการผลักดันยุทธศาสตร์การทำงานในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการทำงาน คณะการทำงานจึงได้จัดรูปแบบการบริหารจัดการทำงาน โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน ให้ทำงานตามภารกิจที่ตนเองรับผิดชอบในการขับเคลื่อนแต่ละยุทธศาสตร์ และคณะทำงานได้มีการประสานงาน สื่อสารเพื่อสร้างระบบการรับรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน

๓. การจัดเวทีสาธารณะ สภาพเมืองได้มีการจัดประชุมสัญจรตามหน่วยงานองค์กรภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น สปสช.เขต ๗ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น สภาหอการค้าจังหวัดขอนแก่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาค ๑๐ กป.อพช. ภาคอีสาน มูลนิธิพัฒนาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตดีจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น สภาพเมืองได้สร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน สานความสัมพันธ์ และจัดเวทีสำหรับประชาชนและหน่วยงาน องค์กรต่างๆ แสดงความคิดเห็น ปรีกษาหารือกัน และประมวลข้อมูลพร้อมกับการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ

๔. การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน โดยมีผู้แทนองค์กรต่างๆ ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ร่วมกันความคิดเห็นและระดมความคิดเห็น กำหนดหลักการปฏิบัติออกมาให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน สำหรับเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็น ที่สภาพเมืองได้จัดขึ้น ได้แก่ เวทีสมัชชาประชาชนจังหวัดขอนแก่น เวทีสมัชชาประกาศปฏิญญาขอนแก่น การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ทำให้ทราบข้อดี-ข้อเสียของการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๕. การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การปรึกษาหารือกัน การทำงานเป็นเรื่องการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจและการวางแผน ในการทำงานที่ดีต้องมีการวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะกรณีที่ต้องทำงานร่วมกันหลายๆ องค์กร จะมีความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก ดังนั้น สภาพเมืองขอนแก่นจึงมีกลุ่มที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาแนวทางประนีประนอม และการทำความเข้าใจที่ตรงกัน

๖. การสร้างกัลยาณมิตรในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย เป็นหลักสำคัญในการทำงานร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จ กัลยาณมิตรคือทำงานด้วยไมตรีจิต คิดดีปรารถนาดีต่อคนอื่น ไม่เอาัดเอาเปรียบคนอื่น และปรารถนาดีต่อสังคม สภาพลเมืองขอนแก่นใช้หลักกัลยาณมิตรในการทำงาน ดังนั้นการทำงานของสภาพลเมืองทำงานกันด้วยไมตรีจิต จึงง่ายต่อการเข้าใจกันและสามารถการตกลงร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการรวบรวมกำลังและระดมความคิด ในการหาวิธีการเทคนิค และระดมทรัพยากรมาสนับสนุนในการทำงาน ทำให้สภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่นทำงานกันอย่างมีพลังทุกภาคส่วน

๔.๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๔.๔.๑ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสีเขียวและสะอาด

เทศบาลนครขอนแก่นได้มีการพัฒนาระบบผังเมืองใหม่ทั้งระบบและการบังคับใช้ผังเมืองอย่างโปร่งใส โดยที่เทศบาลฯ ได้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนต้องรับรู้ ตลอดจนกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบผังเมือง และการขยายเมือง ควบคู่ไปกับการจัดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่ผลักดันส่งเสริมการประกอบสัมมาอาชีพควบคู่กับการปลูกต้นไม้ การจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองสุขภาวะ สิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย

๑) สุขภาวะทางกาย เพื่อให้ชาวจังหวัดขอนแก่นมีสุขภาวะทางกายที่ดี มีสุขภาวะทางกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งส่วนสร้างสุขภาวะ ๑) ให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสุขภาวะทางกายด้วยการออกกำลังกาย และการกินที่ถูกต้อง ๒) สร้างสถานที่ออกกำลังกาย และพัฒนาสถานที่ออกกำลังกาย พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านการออกกำลังกาย เช่น สร้างสนามกีฬา สร้างสวนสาธารณะเป็นที่พักผ่อนและออกกำลังกาย ๓) ส่งเสริมการเล่นกีฬา สนับสนุนให้คนขอนแก่นออกกำลังกาย

ส่วนที่สองรักษาสุขภาวะ ขอนแก่นมีการขยายโรงพยาบาล และขยายสถานที่พยาบาลไปไปตามพื้นที่ต่าง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนขอนแก่นอย่างทั่วถึง และล่าสุดโรงพยาบาลขอนแก่นได้สร้างโรงพยาบาลขอนแก่นแห่งที่ ๒ ขึ้นที่บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นเพื่อให้บริการด้านสุขภาพให้ทั่วถึง

๒) สุขภาวะทางจิต คือสภาวะของจิตที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ จังหวัดขอนแก่นจึงมีโครงการพัฒนาสุขภาวะทางจิต โดยสร้าง พุทธมณฑลอีสาน ขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นสถานที่อบรมและพัฒนาจิต

ด้านสิ่งแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นได้วางผังเมืองใหม่เพื่อการจัดสิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดให้เกิดสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ โดยการขยายเขตพื้นที่เมือง ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า แหล่งบำบัดน้ำเสียและแหล่งระบายน้ำเสีย ออกแบบการขนส่งใหม่เป็น ขบส.แห่งที่ ๓ ส่วนการสร้างสิ่งแวดล้อมนั้นจังหวัดขอนแก่น ได้มีโครงการพัฒนาบึงที่อยู่ ๔ ทิศของขอนแก่น คือ บึงแก่นนคร บึงหนองโคตร บึงศรีฐาน และบึงทุ่งสร้าง ให้รองรับน้ำ เก็บน้ำไว้ใช้ และบริเวณพื้นที่รอบๆ ปลุกต้นไม้ทำเป็นส่วนสาธารณะ เป็นที่พักผ่อน เป็นสถานที่ออกกำลังกาย เป็นปลอดของคนขอนแก่น

ด้านความปลอดภัย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ด้านคือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งความปลอดภัยทั้ง ๒ อย่างนั้น เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้ นั่นคือการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองอัจฉริยะด้านความปลอดภัย (Smart safety) ส่วนความปลอดภัยทั้งด้านชีวิต จังหวัดขอนแก่นมีโครงการขับเคลื่อนความปลอดภัย รมรณรงค์ให้มีใบขับขี่อบรมการใช้รถใช้ถนน เข้มงวดในการปฏิบัติตามกฎจราจร ให้มีการขับขี่ถูกต้อง ป้องกันการทะเลาะวิวาท เข้มงวดตรวจตราสถานที่เสี่ยงต่อการทะเลาะวิวาท และสถานที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตอีกด้านหนึ่งคือโครงการดูแลสุขภาพและรักษาสุขภาพ ส่วนความปลอดภัยในทรัพย์สินหน่วยงานรักษาความปลอดภัยเข้มงวดในระเบียบวินัยและมีการเข้มงวดในการตรวจตราเอาใจใส่ในการดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินทางราชการและทรัพย์สินของประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองธรรมาภิบาล

การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้จำเป็นต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นจึงจะเกิดการพัฒนายั่งยืนได้ ต้องอาศัยการร่วมมือของคนหลายกลุ่ม หลายองค์กร หลายหน่วยงาน พัฒนาจึงจะบรรลุเป้าหมาย ส่วนการทำงานร่วมกันของคนที่หลากหลายต้องใช้หลักธรรมจึงจะทำให้คนเหล่านั้นทำงานร่วมกันได้ด้วยจิตอาสาและด้วยความสามัคคี นั่นคือหลักธรรมาภิบาล (คือหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม) เพื่อให้ทุกคนมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ หลักธรรมาภิบาลจะช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมการพัฒนาให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพของคนทำงานให้เกิดความซื่อสัตย์ สุจริตและขยันหมั่นเพียร เกิดศรัทธาและเชื่อมั่นในการบริหารจัดการ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการดำเนินงานที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมทำงาน สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนและประชาชนตลอดส่งผลดีต่อเสถียรภาพของจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองทันสมัย สมดุล และยั่งยืน

การที่เมืองขอนแก่นจะเป็นเมืองที่ทันสมัย สมดุล และยั่งยืนได้นั้นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณสุข ปลอดภัย เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพ เทคโนโลยี ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น ให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น โดยยึด

หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนหรือสภาพลเมือง ดังนั้น จังหวัดขอนแก่นจึงมียุทธศาสตร์ในการสร้างความสมดุลในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สภาพลเมืองจังหวัดขอนแก่นได้มีการผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น ได้มีบทบาทในการวางแผน ออกแบบในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง ตามหลักการของประชาธิปไตย ด้วยการจัดประชุม จัดเวทีเสวนา และคัดเลือกตัวแทนของชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำและผู้บริหารชุมชนของตนเอง ซึ่งเรียกว่าการเมืองท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้กับประชาชนในจังหวัดขอนแก่นมีการสนใจทางด้านการเมือง ให้มีความสำคัญกับการเมือง และมีความรู้เรื่องการเมืองมากขึ้น ซึ่งกระจายอำนาจทำให้คนขอนแก่นมีส่วนร่วมในการการเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อพัฒนาการเมืองในจังหวัดขอนแก่นให้ดีขึ้น การที่จะพัฒนาเมืองให้เจริญและเป็นเมืองสมาร์ตซิตี้ตามที่ตั้งไว้ ทางการเมืองถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะผลักดันให้จังหวัดขอนแก่นไปสู่เป้าหมายได้ ดังนั้น จังหวัดขอนแก่นจึงได้มียุทธศาสตร์ด้านการเมืองเกิดขึ้น นั่นคือยุทธศาสตร์ที่ ๕ ของจังหวัดขอนแก่น คือ เป็นเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๔.๔.๒ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๑. รูปแบบการขับเคลื่อนหน่วยงานหรือองค์กรในการทำงานร่วมกัน

รูปแบบการพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยอาศัยหลักการขับเคลื่อนหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดการรวมตัวกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งมีหลายหน่วยงาน หลายอาชีพเข้ามาทำงานร่วมกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีระบบ กลไกในการบริหารจัดการ เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการภาคพลเมืองในพัฒนาจังหวัดขอนแก่นนั้น โดยมีองค์หลักๆ ๓ องค์กร คือ ๑) องค์กรภาควิชาการ ได้แก่ หน่วยงานด้านการศึกษา ๒) องค์กรภาคประชาสังคม ได้แก่ หอการค้า อุตสาหกรรม ภาคเอกชน ฯลฯ ๓) องค์กรภาครัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาล อบจ. ฯลฯ

๒. รูปแบบของการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเมือง

การพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ตซิตี้ สืบเนื่องมาจากการสื่อสารทำความเข้าใจกันระหว่างหน่วยงาน องค์กร และประชาชนให้เข้ามาร่วมมือกันในการคิด ในการทำงาน ในการขับเคลื่อนเพื่อนการพัฒนา โดยให้ทุกคนมีจิตสาธารณะ มีแนวคิดที่บ้านนี้เมืองนี้เป็นบ้านเมืองของเรา ชุมชนของเรา พื้นที่ของเรา สังคมของเรา เพื่อความสุข ความเจริญของเรา การบริหารจัดการการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการผ่านการจัดกิจกรรม เวทีสาธารณะ ตลอดจนการพัฒนาข้อเสนอของภาคประชาชน ที่มีความพยายามผลักดันการทำงานของ ๓ หน่วยงานงาน ได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ โดยเฉพาะภาคการเมืองท้องถิ่น ที่เห็นผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน การลุกขึ้นมาแลกเปลี่ยนแสดง ความคิดเห็นต่อการพัฒนาจังหวัดของตนเอง

๓. รูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาเมือง

สภาพเมืองขอนแก่นเป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชนในเขตเทศบาล นครขอนแก่น สมาชิกสภาเมือง ประกอบด้วย สมาคม สโมสรต่างๆ รวมกว่า ๑๓๕ องค์กร เพื่อเป็นเวทีกลาง ในการปรึกษาหารือการพัฒนาเมือง การจัดทำแผนพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด ความต้องการและวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง จนทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มปณิธาน ประกอบด้วย เทศบาลนครขอนแก่น อบจ.ขอนแก่น สภานายความ หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ร่วมกันปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น การจัดการภาษีรายได้ของท้องถิ่น การรณรงค์ให้ช่วยกันอุดหนุนสินค้าใกล้บ้าน โครงการพิพิธภัณฑสถานเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของเมือง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนภูมิใจใน ความเป็นมาของตนและมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์ท้องถิ่น

๔. รูปแบบของการสร้างพลังทางปัญญาความรู้ของชุมชนท้องถิ่น

การสร้างพลังทางปัญญาความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เป็นการสร้างพลังทางปัญญาจากกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ ที่ผ่านการจัดการเชิงประเด็น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ – ๒๕๔๖ เกิดการรวมตัวกันหน่วยงาน องค์กร และชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ พัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาเกษตรยั่งยืน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน พัฒนาผู้ด้อยโอกาสในการพัฒนาสุขภาพ

๕. รูปแบบของการกระจายอำนาจสู่ภาคพลเมือง

พลังประชาชนหรือพลังทางสังคมเป็นพลังในการสร้างสรรค์ที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ภาครัฐมีการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญกำหนด คือให้อำนาจกับประชาชนตามที่รัฐบาลกำหนด โดยให้ประชาชนมาร่วมในการพัฒนาเมือง เพื่อยกระดับในการขับเคลื่อนสภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น โดยการเริ่มต้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงวันนี้ สภาพพลเมืองจังหวัดขอนแก่น ได้ประสบผลสำเร็จเป็นไปตามที่คาดหวัง ต้องกระจายอำนาจไปสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาพื้นที่ อันเป็นฐานกระจายอำนาจไปสู่ชุมชน ท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ หน่วยงาน องค์กร ประชาชนด้วยพลังของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น

๕.๒ อภิปรายผล

การทำงานร่วมกันของภาคประชาชนจังหวัดขอนแก่นหรือที่เรียกว่าสภาพพลเมืองนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในการทำงานร่วมกันจึงจะทำให้เกิดความสามัคคี โปร่งใส และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักที่ใช้ได้แก่ หลักสังคหวัตถุสี่ คือ การให้ การพูดสิ่งที่มีประโยชน์ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย และทำประโยชน์ให้กับสังคม อิทธิบาทสี่ คือ ความรักในการทำงาน ความเพียรในการ

ทำงาน ความเอาใจใส่ในการทำงาน การวิเคราะห์การทำงาน และหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมหมาย จันทรเรือง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช คือการปกครองที่ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการปกครอง ได้แก่ ทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการเมืองการปกครองไทยในปัจจุบัน เฉพาะอย่างยิ่งทศพิธราชธรรม ได้นำมาประยุกต์กับการบริหารองค์การภาครัฐและภาคเอกชนอย่างกว้างขวางสำหรับการปกครองของประเทศไทยด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับหลักธรรมราชาหรือราชาธิปไตย ที่ผู้นำการปกครองต้องก่อปรด้วย คุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยความซื่อสัตย์สุจริต และความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติที่สังคมไทยต้องการมากที่สุด นอกจากนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ปราโมช ได้นำเสนอแนวคิดทางการเมืองแนวพุทธผ่านทางนวนิยายและบทความในหนังสือพิมพ์แล้วยังได้แสดงบทบาทดำรงตนและดำรงความเป็นผู้นำทางการเมืองตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา อันถือเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักการเมืองและการบริหารบ้านเมืองไทยในทุกยุคทุกสมัย

รูปแบบการพัฒนาเมืองขอนแก่น เริ่มต้นจากการร่วมมือกันของหลายๆ หน่วยงาน โดยอาศัยหลักการขับเคลื่อนของภาคประชาชน ซึ่งมีหลายหน่วยงาน หลายอาชีพเข้ามาทำงานร่วมกันโดยการจัดเวทีสาธารณะเป็นเวทีกลางแสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีการอภิปรายร่วมกันจนตกผลึกแนวคิดในการทำงานร่วมกัน หลังจากนั้นก็มีกรร่วมกันกำหนดนโยบาย กำหนดระบบกลไกในการบริหารจัดการ เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการภาคพลเมืองในพัฒนาจังหวัดขอนแก่นนั้น โดยมีองค์หลักๆ ๓ องค์กร คือ ๑) องค์กรภาควิชาการ ได้แก่ หน่วยงานด้านการศึกษา ๒) องค์กรภาคประชาสังคม ได้แก่ หอการค้า อุตสาหกรรม ภาคเอกชน ฯลฯ ๓) องค์กรภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาล อบจ. ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **แมทธิวส์ (Mathews)** ได้อธิบายถึง การเมืองภาคพลเมืองในบริบทภาคประชาสังคมว่า เป็นปรากฏการณ์ที่อยู่ในอารยสังคมและความเป็นพลเมืองที่ก่อตัวขึ้นมานานและเป็นเรื่องการเมือง โดยที่ปัจเจกบุคคลหลายคนหลายครอบครัวมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้ ประชาชนหรือพลเมืองยังต้องใช้การอภิปรายสาธารณะหรือการถกแถลงนี้ในกระบวนการทางนโยบาย เช่น ตั้งข้อสังเกต หรือตั้งคำถามกับนโยบายได้ลึกซึ้งคมชัดสูงว่า นักการเมือง นักวิเคราะห์ สื่อสารมวลชน ประชาชนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีข้อมูลเพื่อการกระทำร่วมกันจนนโยบายสาธารณะเปลี่ยนแปลงไปตามความประสงค์ของประชาชน ผ่านกระบวนการเสวนา หรืออภิปราย หรือการถกแถลงที่มีคุณภาพและผูกพันต่อการปฏิบัติงานรัฐหรือราชการด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น” ผู้วิจัยพบว่าการวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัย ในรูปแบบพัฒนา (Research and developments : R&D) และวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่วิจัยอย่างเป็นรูปธรรม ควรวิจัยเจาะลึกทีละด้านสำหรับเมืองสมาร์ทซิตี้และไมร์ซิตี้ (Smart City and MICE City) เช่น

- ๑) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ จังหวัดขอนแก่น
- ๒) การพัฒนาระบบการสัญจรอัจฉริยะ จังหวัดขอนแก่น
- ๓) การพัฒนาเศรษฐกิจอัจฉริยะ จังหวัดขอนแก่น
- ๔) การพัฒนาการประชุมอัจฉริยะ จังหวัดขอนแก่น
- ๕) การพัฒนาการจัดแสดงสินค้าอัจฉริยะ จังหวัดขอนแก่น ฯลฯ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

๑.๑ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กนก วงษ์ตระหง่าน. การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

กมล สมวิเชียร. วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

กฤษฎา บุญชัย, ประชาสังคม: พื้นที่สาธารณะของฉันทัน (ประชาชนที่จัดการตนเอง). ในโอกาสปัญญา และพิเชษฐ์ หนองช้าง (บรรณาธิการ), ประชาชนรากหญ้า: ขบวนการคนกล้าสร้างบ้านวันใหม่ประสงการณ์จากชุมชนระดับตำบล ๔ ภาค. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๒

จรรยา สุภาพ. การเมือง. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

_____. ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

_____. หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ และสุวิมล มีแสง. สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร มปท.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเซียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเซียง, ๒๕๔๖.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลเมืองโลก : การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

_____. อุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๑๗.

_____. อุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์, ๒๕๒๓.

_____. จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด: แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.

- ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาคการณ์ไกล (บรรณานิการ), **ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐
- เดวิท แมทิวส์ (เขียน) ฐิรุฒิ เสนาคำ (แปล และเรียบเรียง). **จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๐
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. **วิถีชีวิตไทย : วัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สหายบล็อกการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- _____ . **การเมืองการบริหารไทย : ภาวะของชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สหายบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- ทิพาพร พิมพ์สุทธิ์. **พัฒนาทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑.
- ทวี ผลสมภพ. **ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๒.
- นรินทร์ แจ่มจำรัส. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์, ๒๕๔๙.
- สมัชชาพลเมืองกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน**, พิมพ์ที่สำนักงานการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป.
- เจริญลักษณ์ เพ็ชรประดับ, สุวิมล มีแสง. **จาก“ขอนแก่นทศวรรษหน้า” และ“สมัชชาปฏิรูปจังหวัดขอนแก่น” ทุนทางสังคมสู่การสร้าง “พลังพลเมือง”**. สมัชชาพลเมืองกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน. พิมพ์ที่สำนักงานการพิมพ์: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระพุทฺธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

- ไพสิฐ พาณิชย์กุล และคณะ (กองบรรณาธิการ). สมัชชาพลเมือง กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, มปท.
- สุรพล ศรีวิทยา. การพัฒนาหลักนิติธรรมในการสร้างความปลอดภัยตามฉันทน์โดยแนวทางพุทธวิธีในสังคมไทย”. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๗.
- ประสิทธิ์ สวาสต์ญาติ. “วัฒนธรรมทางการเมือง.” ในการเมืองและสังคม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.ปาริชาติ วลัยเสถียร. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๖.
- ประเวศ วะสี. บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, น.พ.ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี ตาดการณ์ไกล. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.
- _____. ปฏิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๑.
- ประภาส ปันตบแต่ง. ก่อนภาคประชาชนล่มสลาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ Way of Book, ๒๕๕๑.
- มาตรา ๗๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์. กรุงเทพมหานคร : ธนวิซซ์การพิมพ์, ๒๕๓๑.
- _____. ข่าวสารการเมืองของคนไทย. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- พฤทธิสาด ชุมพล, ม.ร.ว. ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระครูภาวนาโพธิคุณ. การเมืองใหม่วิถีพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๐.
- _____. ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

ไพโรจน์ พรหมสาสน์. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร: อมราการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดลำพูน ร่วมกับ สถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. **สภาพลเมืองท้องถิ่นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม การจัดตั้งและขับเคลื่อนสภาพลเมืองท้องถิ่น**. เอกสารประกอบเวทีเสวนาปรึกษาหารือแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ประเด็น “สภาพลเมืองท้องถิ่น” เชียงใหม่ : พิมพ์ที่สถาบันถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ๒๕๕๙.

เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔
เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. **ประชาสังคมในมุมมองตะวันออก อ่านและสอนที่ จอห์นฮอปกินส์**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒.

อนุชาติ พวงสำลีและวีรบุรณ วิสารทสกุล. **ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

๑.๒.๒ วารสาร

พระวินัยธรอเนก เดชวโร. สันติวิถีพุทธแห่งสยามในการสร้างความปรองดอง. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก, ๒๕๕๕.

พระชัชวาลย์ ชูตินธโร (โมราเลิศ). **การพัฒนาพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างสำนักพลเมืองค่านิยมสันติภาพสู่ท้องถิ่นไทย**. วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ๒๕๕๘.

สมหมาย จันทร์เรือง. **แนวคิดทางการเมืองแนวพุทธของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช**. วารสารรัฐศาสตร์, วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (ก.ย. ๒๕๕๗-ก.พ. ๒๕๕๘)

๑.๒.๒ ภาษาอังกฤษ

Dyre, T.R..Understanding publicity (6thed.) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall,1987

Hegel, G, Epistemology. Retrieved September 2,2012, from http://en.wikipedia.org/wiki/Georg_Wilhelm_friedrich_hegel

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ “รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น” ซึ่งแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ ๒ นโยบาย กระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น

ตอนที่ ๓ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

ขอให้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามสภาพความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้จะนำไปเพื่อการวิจัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....

๒. ที่อยู่/สถานที่ทำงาน.....

๓. ตำแหน่ง.....

๔. วัน เดือน ปีที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ นโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่น

๒.๑ จังหวัดขอนแก่นมีนโยบายในการพัฒนาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๒ จังหวัดขอนแก่นมีกระบวนการในการพัฒนาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓ จังหวัดขอนแก่นมีกิจกรรมในการพัฒนาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๓.๑ สภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๒ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๓ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ยุทธศาสตร์และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๔.๑ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๔.๒ รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ทอมฮอล บัวระภา อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ประจำสภาอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน อาจารย์ทรงพล โชติกเวชกุล

ข้าพเจ้า...อาจารย์ทรงพล โชติกเวชกุล อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต...
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ที่อยู่ ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ..... โทรสาร -
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
.....รูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทอปปัน
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓ จนถึง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้องค์ความรู้และสาระสำคัญของการบริหารจัดการขอนแก่น ในด้านนโยบาย
กระบวนการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาและรูปแบบการพัฒนาด้านการจัดการ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(อาจารย์ทรงพล โชติกเวชกุล)

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

ที่ อว ๘๐๓๑.๑/ว ๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๓
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น” เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการพิจารณา จากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว และกองบรรณาธิการเห็นชอบรับบทความของท่านตีพิมพ์ในวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคมพ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI แล้ว

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สนนนารี)

บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม

สำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่น

วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม (TCI 2)

โทรศัพท์ ๐๘๒-๘๕๕-๘๘๖๒

<http://www.journal-phimoldhamma.com/>

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>๑. ได้นโยบาย กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองโมริซิตี้</p> <p>๒. ได้การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน</p> <p>๓. ได้ยุทธศาสตร์ และรูปแบบการบริหารจัดการสภาพเมืองเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ในการบูรณาการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในการทำงานร่วมกัน</p> <p>๔. ได้หลักการ วิธีการ รูปแบบ ของการร่วมมือกันทำงานของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในการทำงานด้วยจิตอาสาในการพัฒนาเมืองของตนเอง โดยไม่พึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ สภาพเมืองจังหวัดขอนแก่นร่วมมือกันหางบประมาณเอง</p> <p>๕. ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นรูปแบบของการพัฒนาเมืองโดยไม่ต้องพึ่งพา</p>	<p>๑. ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการสภาพเมืองจังหวัดขอนแก่น ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น ในด้านนโยบาย กระบวนการพัฒนา ยุทธศาสตร์ การพัฒนา รูปแบบการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนาเมืองขอนแก่นโดยการไม่พึ่งพารัฐ ให้เมืองขอนแก่นเป็นเมืองสมาร์ทซิตี้และเมืองโมริซิตี้</p> <p>๒. ได้ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของหน่วยงาน ภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น ร่วมกันวางเป้าหมายการพัฒนา ร่วมในการบริจาคทรัพย์สิน แล้วตั้งบริษัทในการพัฒนาเมืองขอนแก่นขึ้น เริ่มจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการขนส่งมวลชน ผังเมือง สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น</p> <p>๓. สภาพเมืองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบไปด้วย องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน และ ประชาชน จังหวัดขอนแก่น ได้มีการวิเคราะห์</p>	<p>กระบวนการพัฒนาเมืองขอนแก่น ใช้กระบวนการของการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะความร่วมมือจากภาคประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้ามาทำงานร่วมกัน ถ้าเป็นภาคธุรกิจก็ทำธุรกิจภายใต้แนวคิดที่ว่า ทำธุรกิจที่พัฒนาเมือง และสามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ นั่นก็คือการทำธุรกิจที่ไม่แข่งขันกับคนเมือง แต่เป็นการทำธุรกิจที่คนเมืองต้องการ และเกิดประโยชน์กับคนส่วนมาก</p> <p>๑) ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มเจ้าของสถานประกอบการ ร่วมประสาน ปรึกษาหารือ</p>

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>งบประมาณจากภาครัฐให้กับจังหวัดหรือเมืองที่ต้องการพัฒนาเมืองของตนเองอย่างยั่งยืนสืบต่อไป</p>	<p>ปัญหา อุปสรรค และโอกาสของการพัฒนาเมือง โดยไม่พึ่งพางบประมาณจากภาครัฐร่วมมือกันทำงานด้วยจิตอาสาและความโปร่งใส ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างคุณภาพทางสังคมของประชาชน จังหวัดขอนแก่น</p> <p>๔.หน่วยงานที่ร่วมกันพัฒนาเมืองขอนแก่น มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาการเข้ามาใช้ในการทำงาน เช่น การนำเอาหลักการบริหารธรรม จิตอาสา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี ความโปร่งใสในการทำงาน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธจริยศาสตร์การพัฒนา และการสร้างคุณภาพทางสังคมไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม</p>	<p>และความช่วยเหลือกันในด้านการทำงาน การเตรียมผลผลิตโดยนำเรื่องระบบ Lean และการลดพลังงานไฟฟ้ามาใช้ โดยการนำโครงการด้านพลังงานและการเพิ่มผลผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐมาสนับสนุนผู้ประกอบการ</p> <p>๒) ด้านสังคมสภาอุตสาหกรรมมีส่วนร่วมกับการด้านสังคมของจังหวัด เช่น งานเทศกาลใหม่ งานด้านพัฒนาสังคมและคนพิการ สภาอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานจัดงานอุตสาหกรรมแฟร์ ให้ภาครัฐและภาคเอกชนได้มาเที่ยวชมงาน โดยประชาสัมพันธ์โรงงานต่างๆ และส่งเสริมสินค้า OTOP ของจังหวัดได้มาแสดงสินค้า</p> <p>๓) ด้านศาสนา สภาอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่ได้รับเชิญ และร่วมสนับสนุนงานด้านศาสนาของจังหวัดขอนแก่นทุกงานที่จัดขึ้นในจังหวัด</p> <p>๔) ด้านการศึกษา สภาอุตสาหกรรมได้จัด</p>

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
		ผู้ประกอบการที่มีความรู้ความสามารถ ไปถ่ายทอดให้ความรู้แก่นักศึกษาในด้านต่างๆ ตามความต้องการของสถานศึกษารวมถึงแนะนำนักศึกษาเรื่องการเตรียมความพร้อมสู่สังคมแรงงาน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายสุวิน ทองปั้น
เกิดวันที่	-
สถานที่เกิด	๒ / ๒ บ้านหนองแขง ตำบลसानตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๖๘/๒๖๒ ถนนประชาสโมสร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
สถานที่ทำงาน	คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ.๒๕๓๖	ปริญญาตรี (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง คณะพุทธศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๓๘	ปริญญาโท (M.A.) Master of Arts in Philosophy Mysore University, India
พ.ศ.๒๕๔๒	ปริญญาเอก (Ph.D.) Doctor of Philosophy in Philosophy Banaras Hindu University, India
ผลงานวิจัย	
พ.ศ.๒๕๕๖	หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การนำหลักพุทธจริยธรรมไปพัฒนาคุณภาพ ชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกอก อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฟื้นฟูและป้องกันยาเสพติดตาม แนวทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” แหล่งทุน วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
พ.ศ.๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “พุทธศิลป์ล้านช้าง : แนวคิด พัฒนาการ คุณค่า ทางศิลปะและวัฒนธรรม” แหล่งทุน วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙, แหล่งพิมพ์: วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ TCI ฐาน ๑ ปี ๒๕๖๒
พ.ศ.๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการที่มีต่อการพัฒนาการเมือง การปกครอง จังหวัดขอนแก่น”,แหล่งทุน วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
พ.ศ.๒๕๖๒	หัวหน้าโครงการชุดวิจัยเรื่อง “อาณาจักรล้านช้าง : ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” แหล่งทุน วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

เอกสารตำรา

พ.ศ.๒๕๔๔	ตำราเรียนปรัชญาการศึกษา
พ.ศ.๒๕๔๕	เอกสารประกอบการสอนปรัชญาเบื้องต้น
พ.ศ.๒๕๔๖	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๑ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑) พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๖	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔) พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๗	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๑ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒) พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๗	หนังสือเรียน ช่วงชั้นที่ ๒ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕) พระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๔๘	ตำราเรียนตรรกวิทยา

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวมาริสสา ไสวงาม
สถานที่เกิด	๑๖๓ หมู่ ๑๒ ตำบลหนองมะนาว อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๖๘/๒๖๒ ถนนประชาสโมสร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
สถานที่ทำงาน	ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและการประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ.๒๕๕๐	ปริญญาตรี บธ.บ. (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ) วิทยาลัยบัณฑิตบริหารธุรกิจ
พ.ศ.๒๕๕๗	ปริญญาโท พธ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	
พ.ศ.๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการรักษาและป้องกันยาเสพติดตามแนวทาง พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น, , ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
พ.ศ.๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสภาพลเมืองเชิงพุทธ จังหวัดขอนแก่น, ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๖๑
พ.ศ.๒๕๖๒	ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง , ทุนวิจัย วช., ปีงบประมาณ ๒๕๖๑